MILAN KUNDERA

YAVAŞLIK

ROMAN

Çeviri: ÖZDEMİR İNCE

CAN

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

1. basım: Haziran 1995, Can
2. basım: Eylül 1995, Can
3. basım: Eylül 1996, Can

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Eko Basımevinde basıldı. (1996)
Dizgi: Serap Kılıç

Milan Kundera
YAVAŞLIK

Fransızcadan çeviren
ÖZDEMİR İNCE

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı
La Lenteur

MILAN KUNDERA'NIN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖBÜR KİTAPLARI

AYRILIK VALSİ / *roman*
GÜLÜŞÜN VE UNUTUŞUN KİTABI / *roman*
SAPTIRILMIŞ VASİYETLER / *deneme*
ŞAKA / *roman*
JACQUES İLE EFENDİSİ / *oyun*

ISBN 975-510-627-8
© Vera Kundera / Onk Ajans Ltd. /
Can Yayınları Ltd. Şti. (1995)

1

Akşamdan gidip geceyi bir şatoda geçirme tutkusuna kapıldık. Fransa'da çoğunu otele dönüştürdüler şatoların: yeşilliğin kökünün kazındığı çirkin bir alanda yitmiş el kadar yeşillik parçası; uçsuz bucaksız bir yol ağının ortasında bir sığınak, hıyabanlar, ağaçlar ve kuşlar sığınağı. Arabayı ben kullanıyorum, arkamdan gelen arabayı dikiz aynasında izliyorum. Soldaki küçük ışık göz kırpıp duruyor ve arabada sabırsızlık belirtileri. Beni geçmek için bir fırsat kolluyor sürücü; alıcı kuşun serçeyi pusuda beklemesi gibi o ânı bekliyor.

Karım Véra konuşuyor: "Fransa'da her elli dakikada bir insan ölüyor yollarda. Şunlara bak, hepsi deli bunların, nasıl sürüyorlar. Sokak ortasında yaşlı bir kadını soyarlarken gıkları çıkmayan, tedbiri elden bırakmayan insanlar bunlar. Direksiyona geçince korku morku vız geliyor, unutuyorlar, nasıl oluyor bu?"

Yanıtı ne bu sorunun? Belki de şu: motosikletinin üzerine yumulmuş giden insan bu gidişin somut bir saniyesine verir kendini yalnızca; geçmişten ve gelecekten kopmuş bir zaman parçasına tutunur; zamanın sürekliliğinden kopmuştur; başka bir deyişle, esrime durumundadır; bu durumda yaşı, karısı, çocukları, kaygıları umurunda bile değildir, unutmuştur onları, bu nedenle korkmaz, çünkü korkusunun kaynağı gelecektedir ve gelecek-

ten kurtulmuş bir insan için korkacak bir şey yoktur.

Teknik devriminin insana armağan ettiği bir esrime biçimidir hız. Motosiklet sürücüsünün tersine, koşucu, kendi bedeninin varlığını her zaman duyumsar, ilaç ampullerini, soluk durumunu hiç aklından çıkarmamak zorundadır; gövdesinin ağırlığını ve yaşını hisseder koşarken, kendi kendinin ve yaşamının zamanının her zamankinden daha fazla bilincindedir. İnsan hız yeteneğini bir makineye devredince her şey değişir: Artık kendi gövdesi oyunun dışındadır ve bir hıza teslim eder kendini, cisimsiz, maddesiz bir hıza, katıksız hıza, hızın hızlığına, esrime hıza.

Tuhaf bağlaşım: Tekniğin kişiliksiz soğukluğu ve esrimenin yalımları. Bundan otuz yıl önce, cinsel özgürlük konusunda bana bir ders (dondurucu bir kuramsal ders) veren, erotizmin parti komiserine benzeyen, ciddi ve coşkun görünüşlü şu Amerikalı kadını anımsıyorum; çektiği söylevde ikide bir cinsel doyum sözcüğünü kullanıyordu, orgazm deyip duruyordu; saydım: tam kırk üç kez. Cinsel doyum tapıncı: Cinsel yaşamda hayâl edilen, cinsel yaşama yansıtılan katı ilkeci yararcılık; yararsızlığa karşı verimlilik; aşkın ve evrenin biricik gerçek amacı olan coşkun bir patlamaya erişmek için, olabildiğince çabuk aşılması gereken bir engele indirgenmiş çiftleşme.

Yavaşlığın keyfi neden yitip gitti böyle? Ah nerede şimdi geçmişin aylakları? Halk türkülerinin tembel kahramanları neredeler, bir değirmenden ötekine sürüklenip duran, açık havada yıldız palas-

ta uyku çeken şu serseri tayfası nerede şimdi? Kır yollarıyla, çayırlarıyla, harman yerleriyle, doğa güzellikleriyle nereye gittiler? Bir Çek atasözü onların tatlı aylaklıklarını bir eğretilemeyle tanımlar: Tanrının pencerelerini seyrediyorlar. Tanrının pencerelerini seyreden kimsenin canı hiç sıkılmaz; mutludur. Günümüz dünyasında işsizlik'e dönüştü aylaklık; aynı şey değil kuşkusuz: İşe yaramaz hisseder kendini işsiz insan, canı sıkılır, yoksun kaldığı devinimi arar durmadan.

Dikiz aynasına bakıyorum: Karşı yönden gelen arabalar yüzünden bir türlü beni sollayıp geçemeyen aynı araba. Sürücünün yanında bir kadın var; adam kadına neden gülünç birşeyler anlatmıyor acaba? Elini niçin onun dizine koymuyor? Bunu yapacağına, önündeki arabayı yeterince hızlı sürmeyen sürücüyü lânetleyip duruyor; kadına gelince, o da sürücüye eliyle dokunmayı aklına bile getirmiyor, kafasının içinde onunla birlikte araba kullanıyor ve o da beni lânetleyip duruyor.

Bana gelince, ben Paris'ten bir kır şatosuna yapılan bir başka yolculuğu, Madame de T. ile ona refakat eden genç şövalyenin bundan iki yüzyılı aşkın bir süre önce yaptıkları yolculuğu düşünüyorum. Birbirlerinin ilk kez bu kadar yakınında duruyorlar, hızın yavaşlığının yarattığı o dile gelmez kösnül hava onları içine alıyor: Arabanın devinimlerine uygun olarak sallanan iki vücut birbirine dokunuyor, önce rastlantıyla, sonra bile bile ve oluyor olacak olan, öykü başlıyor.

2

Vivant Denon'un öyküsünün konusu şöyle: Yirmi yaşında bir soylu kişi tiyatrodadır. (Delikanlının ne adı, ne de unvanı anılıyor, ama ben onu şövalye olarak düşünüyorum.) Genç soylu komşu locada soylu bir hanım görüyor (Öykü ancak adının ilk harfiyle tanımlıyor kadını: Madame de T.); şövalyenin sevgilisi olan kontesin bir arkadaşıdır bu hanım. Oyundan sonra kendisine refakat etmesini ister şövalyeden. Bu kararlı davranış karşısında şaşıran ve Madame de T.'nin sevgilisi olan Marki'den (Marki'nin adını öğrenemiyoruz; çünkü adların kullanılmadığı bir gizler dünyasına girmiş bulunuyoruz) de fazla hayretlere düşen şövalye, daha ne olduğunu anlamadan, arabada güzel hanımın yanında bulur kendini. Çok güzel, çok hoş bir yolculuktan sonra, bir şatonun merdivenli sekisinin önünde durur araba kent dışında; burada Madame de T.'nin somurtkan kocası karşılar onları. Üçü, sıkıcı ve keyifsiz bir ortamda akşam yemeği yerler, sonra koca kendisini bağışlamalarını rica ederek onları yalnız bırakır.

Artık onların gecesi başlar: Üç parçadan oluşan bir gece, üç menzilli yolculuğa benzeyen bir gece: Önce parkta bir gezinti yaparlar; sonra bir küçük evde sevişirler; daha sonra şatonun gizli bir odasında sevişmeyi sürdürürler.

Sabahleyin erkenden ayrılırlar. Karmaşık kori-

dorlarda kendi odasını bulamayan şövalye parka döner, burada Marki'yi görünce şaşırır, çünkü Marki'nin de Madame de T.'nin âşığı olduğunu bilmektedir. Şatoya yeni gelmiş olan Marki onu neşeyle selâmlar ve bu gizemli davetin nedenini açıklar şövalyeye: Kocanın Marki'den kuşkulanmaması için Madame de T.'nin bir paravanaya gereksinimi vardır. Aldatmacanın başarıya ulaşmasına sevinen Marki, son derece gülünç, sahte âşık görevini yerine getirmek zorunda kalan şövalyeyle dalga geçer. Yaşadığı aşk gecesinden sonra yorgun düşmüş olan şövalye, kendisine minnettar olan Marki'nin verdiği arabayla Paris'e geri döner.

Poin de lendemain[1] adlı öykü ilk kez 1777 yılında yayınlandı; yazarın adının yerinde altı gizemli harf vardı (çünkü gizler dünyasında bulunuyoruz): M.D.G.O.D.R. Dilerseniz, bu bilmeceyi şöyle çözebiliriz: "M.Denon, Gentilhomme Ordinaire du Roi."[2] Sonra bu öykü 1779 yılında, yazarının adı belirtilmeksizin az sayıda yeniden basıldı, ertesi yıl bir başka yazarın adıyla tekrar yayınlandı. 1802 ve 1812 yıllarında yapılan yeni baskılarda yazarın gerçek adı gene yoktu; nihayet, yarım yüzyıl süren unutuluştan sonra, 1866 yılında bir kez daha yayınlandı. Bu baskıdan sonra, Vivant Denon'a mal edildi öykü ve ünü yüzyılımızda giderek arttı. Bugün, XVIII. yüzyılın genel anlayış ve sanatını en iyi temsil ettiği kabul edilen yapıtlar arasında sayılmaktadır.

---

1. Hiç yarınsız; yarını olmayan. (Çev.)
2. Kralın Sürekli Mabeyincisi, Denon Beyefendi. (Çev.)

3

Gündelik dilde, hazcılık[1] kavramı, kokuşmuş hayata değilse de zevk ve eğlence hayatına karşı ahlâkdışı bir eğilimi belirtir. Hiç kuşkusuz doğrudur bu tanım: Hazzın ilk büyük kuramcısı olan Epiküros, çok mutlu yaşamı alabildiğine kuşkucu bir biçimde anlamıştır: Acı çekmeyen kimse haz duyar. Buna göre, demek ki hazcılığın temel bilgisi acıya dayanmaktadır: Acıdan uzak kaldığımız oranda mutlu oluruz ve hazlar çoğunlukla mutluluktan çok mutsuzluk verdiği için, Epiküros yalnızca sakınımlı ve sıradan hazları salık verir. Epiküros bilgeliğinin kötümser bir arka alanı var: Sefil bir dünyaya salıverilmiş olan insan biricik gerçek ve sağlam değerin, ne kadar küçük olursa olsun, kendisinin hissettiği haz olduğunu saptar: Bir yudum serin su, gökyüzüne (Tanrının pencerelerine) doğru bir bakış, bir okşama.

Hazlar, sıradan olsunlar ya da olmasınlar, onları duyan insana aittir yalnızca ve bir filozof, haklı olarak, bencillik ilkesinden dolayı hazcılığı eleştirebilir. Bununla birlikte, hazcılığın en zayıf yanı ondaki bencillik değildir, ama onun umutsuzca ütopik olan niteliğidir (ah, yeter ki yanılmış olmayayım!): Gerçekten de hazcılık ülküsünün gerçekleşmesi konusunda kuşkularım var; onun bize salık

1. Hedonizm. (Çev.)

verdiği yaşamın insan doğasına uygun olduğundan kuşkuluyum.

XVIII. yüzyıl, sanatı ile, hazları aktörel yasakların sisinden kurtardı; Fragonard'ın, Watteau'nun tablolarından, Sade'ın, oğul Crébillon ya da Duclos'nun yapıtlarından kaynaklanan ve 'libertin'[1] adı verilen tutumun yaratıcısı oldu. Bu nedenle, genç dostum Vincent bu yüzyılı çok mu çok sevmektedir ve elinden gelseydi Marquis de Sade'ın yüzünü ceketinin sırtında bir simge olarak taşıyabilirdi. Onun bu hayranlığını paylaşıyorum, ama (tam anlamıyla anlaşılmış olmasa da) bu sanatın gerçek büyüklüğünün herhangi bir hazcılık propagandası ıa değil onun çözümlenmesine dayandığını ekliyorum. Choderlos de Laclos'un *Tehlikeli İlişkiler*'ini[2] bütün çağların en büyük romanı sayışımın nedeni işte budur.

Romanın kahramanları hazzı yakalamaktan başka bir şeyle ilgilenmezler. Bununla birlikte, onları hazdan çok hazzı elde etmenin kışkırttığını yavaş yavaş anlar okur. Onları yönlendiren şeyin haz arzusu değil, zafer tutkusu olduğunu. Başlangıçta neşeli bir müstehcen oyun gibi görünen şeyin, fark edilmeden ve kaçınılmaz olarak bir ölüm-kalım savaşına dönüştüğünü. Ama savaşın hazcılık ile arasında bir ortak yan mı var? Epiküros şöyle yazar: "Aklı başında insan savaşla ilişkili hiçbir şey yapmaya kalkışmaz."

Tehlikeli İlişkiler'in mektup biçimi, yeri bir

---

1. (Eskiden) Dinsiz, inançsız, inansız. (Şimdi) Çapkın, haylaz, hovarda. // Açık saçık. (Çev.)
2. Can Yayınları. (Çev.)

başkasıyla doldurulabilecek basit bir teknik yöntem değildir. Bu biçim kendi yapısı içinde anlamlıdır ve kahramanlarının yaşadıkları şeyi anlatmak için, aktarmak, iletmek, itiraf etmek, yazmak için yaşadıklarını açıklar bize. Her şeyin anlatıldığı böylesine bir dünyada, hem çok kolayca kullanılabilecek, hem de en öldürücü silâh her şeyi açığa vurma, dile düşürme silâhıdır. Romanın kahramanı Valmont, baştan çıkardığı kadına, onu yıkacak bir ayrılık mektubu gönderir; oysa, bu mektubu ona sözcüğü sözcüğüne söyleyip yazdıran, dostu Marquise de Merteuil'dür. Daha sonra, aynı hanımefendi, Merteuil öc almak için, Valmont'un gizli bir mektubunu onun rakibine gösterir; rakibi onu düelloya davet eder ve Valmont ölür. Valmont'un ölümünden sonra, onunla Merteuil arasındaki gizli mektuplar ortaya dökülecek ve her yerden kovulan Markiz'in yaşamı aşağılanma içinde son bulacaktır.

Hiçbir şey, iki insanın özel gizi olarak kalmaz bu romanda; kocaman çınlamalı bir kavkının içinde gibidir herkes, bu kavkıda fısıldanan her sözcük, sayısız ve sonsuz yankılar halinde oylum kazanarak çınlar. Küçükken, bir kavkıyı kulağıma dayayınca denizin en eski mırıltısını duyabileceğimi söylerlerdi. Laclos'nun dünyasında da tıpkı böyledir, ağızdan çıkan her söz artık sonsuza kadar duyulabilir. Bu mudur XVIII. yüzyıl? Bu mudur hazzın cenneti? Ya da, hiç farkına varmaksızın, hep böylesine çınlayan bir kavkının içinde mi yaşamaktadır insan? Her ne olursa olsun, yankılı kavkı, tilmizlerine "Gizli yaşayacaksın!" diye buyuran Epiküros'un dünyası değildir.

4

Otelin resepsiyon görevlisi kibar bir insan, otel resepsiyonlarında görmeye alıştıklarımızdan daha kibar. Buraya iki yıl önce de gelmiş olduğumuzu anımsayınca, o zamandan bu yana pek çok şeyin değişmiş olduğunu haber veriyor. Değişik seminerler için bir konferans salonu düzenlenmiş ve güzel bir havuz yaptırılmış. Havuzu merak ettiğimiz için, çok aydınlık bir holden, parka bakan geniş kapı boşluklarından geçiyoruz. Holün sonunda, geniş bir merdiven, büyük ve mozaik döşemeli havuza iniyor, havuzun tavanı camdan. Véra bana anımsatıyor: "Geçen sefer, küçük bir gül bahçesi vardı burada."

Odamıza yerleştikten sonra parka çıkıyoruz. Yeşil taraçalar nehre doğru iniyor, Seine'e. Çevre çok güzel, büyülenmiş gibiyiz, uzun uzun dolaşmak istiyor canımız. Birkaç dakika sonra otomobillerin vızır vızır geçtiği bir yol çıkıyor karşımıza; geri dönüyoruz hemen.

Akşam yemeği mükemmel, herkes iyi giyinmiş, sanki salonun tavanı altında anısı titreşen geçmişe herkes saygı sunmak istermiş gibi. Yanımızdaki masaya iki çocuklu bir aile geldi. Çocuklardan biri yüksek sesle şarkı söylüyor. Sofracı elindeki tepsiyle masalarına eğiliyor. Dikkatleri üzerine çektiği için iyice koskoslanıp sandalyenin üzerinde ayağa kalkan ve sesini daha da yükselten çocuğa

sofracının birkaç övücü söz söylemesini isteyen anne gözlerini dikmiş ona bakıyor. Yüzünde bir mutluluk gülümsemesi beliriyor babanın.

Olağanüstü bir Bordeaux şarabı, ördek, soğukluk – müessesenin sırrı –, gevezelik ediyoruz, doymuş ve kaygısız. Sonra, odaya dönüş, bir an televizyonu açıyorum. Orada da çocuklar. Bu kez karaderili, can çekişen çocuklar. Adını çoktan unuttuğum (üzerinden en azından iki-üç yıl geçti, bütün adları insanın aklında tutması olanaksız!) savaş ve açlığın canına okuduğu bir Afrika ülkesinin çocuklarının televizyonda gösterildiği döneme rastladı şatodaki günlerimiz; haftalar, günler boyu çocuklar. Zayıf, bitkin çocuklar, yüzlerinde gezinen sinekleri kovalayacak bir hareket yapabilecek güçleri bile yok.

Bana soruyor Véra: "Bu ülkede ölen yaşlılar da var mı acaba?"

Hayır, hayır, bu açlığın en çarpıcı yanı, bu dünya üzerinde daha önce yaşanmış milyonlarca açlık arasında onu benzersiz kılan özellik, bu açlığın yalnızca çocukları kırıp geçirmesi. Özellikle de bu görülmemiş durumu doğrulamak için her gün haberleri seyretmiş olmamıza karşın, acı çeken bir tek yetişkin insan göremedik ekranda.

Bu nedenle, yaşlıların acımasızlığına yetişkinlerin değil de çocukların isyan etmeleri ve kendilerine özgü doğallık ve içtenlikle şu ünlü 'Avrupa çocukları Somali çocuklarına pirinç yolluyorlar' kampanyasını başlatmış olmaları tamamen olağan bir şey. Somali! Elbette ya! Unuttuğum adı aklıma getirdi bu ünlü slogan! Bütün bunların çoktan unutulmuş olması ne yazık! Paket paket pirinç satın al-

dılar, kimbilir kaç paket. Anababalar çocuklarının dünya çocuklarıyla dayanışma duygusundan etkilenerek onlara para verdiler ve bütün kuruluşlar onların yardımına koştu; pirinç okullarda toplandı, limanlara taşındı, Afrika'ya gidecek gemilere yüklendi ve herkes şanlı pirinç destanını izlemek olanağı buldu.

Ölen çocukların hemen ardından, altı-sekiz yaşlarındaki kız çocukları ekranı istila etti, hepsi yetişkin insanlar gibi giyinmişler, davranışlarında yaşlı hoppaların sevimliliği var, ah çocukların yetişkinler gibi davranmaları çok hoş, çok heyecan verici, çok eğlenceli, kızlarla oğlanlar dudak dudağa öpüşüyorlar, sonra kollarında bir süt bebeği tutan adam görünüyor ve adam bebeğin kirlettiği çamaşırın en iyi nasıl yıkanacağını bize anlatırken, güzel bir kadın yaklaşıyor, ağzını aralayıp alabildiğine şehvetli bir dil çıkartıyor oradan ve bu dili süt bebeğini kucağında taşıyan herifin bönlerin bönü ağzına sokuveriyor.

"Kusacağım," diyor Véra ve televizyonu kapatıyor.

5

Afrikalı küçük kardeşlerinin yardımına koşan Fransız çocuklar, gözümün önüne hep entelektüel Berck'in yüzünü getirir. Onun ikbal günleriydi o sıralar. Genellikle şan-şöhret durumlarında görüldüğü gibi, onunkini de bir başarısızlık hazırladı: Anımsayalım: Yüzyılımızın seksenli yıllarında, cinsel ilişkiden geçen ve başlangıçta eşcinseller arasında kılıç sallayan AIDS adlı bir salgın hastalık kasıp kavurmuştu dünyayı. Bu salgını Tanrının cezası olarak yorumlayan ve hastalardan vebadan sakınır gibi kaçan yobazlara karşı çıkmak için hoşgörülü insanlar hastalara yakınlık gösteriyorlar ve onlarla görüşmenin hiçbir tehlikesi olmadığını kanıtlamak istiyorlardı. Böylece, milletvekili Duberques ile entelektüel Berck, Paris'in ünlü bir lokantasında birkaç AIDS'li ile birlikte öğle yemeği yediler; yemek çok güzel bir ortamda yendi ve iyi örnek olmak konusunda hiçbir fırsatı kaçırmayan milletvekili Duberques sıra tatlılara gelince kameraları davet etti. Kameralar daha eşikte görünür görünmez Duberques ayağa kalktı, bir hastaya yaklaşıp onu sandalyesinden ayağa kaldırdı ve hâlâ çikolata bulaşıklı ağzından öptü onu. Berck hazırlıksız yakalanmıştı. Fotoğrafı çekilip filme alınınca, Duberques'in soylu öpücüğünün ölümsüzleşeceğini şıp diye anladı; ayağa kalktı ve bir AIDS'liyi kendisinin de öpmesinin gerekip gerekmediğini derin derin dü-

şünmeye koyuldu. Daha ilk evrede bu isteği içinden kovaladı, çünkü hastanın ağzıyla temas sonucu hastalığın geçmeyeceğinden tam olarak emin değildi içten içe; bundan sonraki evrede, öpücüğün fotoğrafının tehlikeyi göze almaya değeceğini düşünerek sakınım duygusunu aşmaya karar verdi; ama üçüncü evrede, aklına gelen düşünce, hastanın ağzına doğru koşmasına engel oldu: Kendisi de hastayı öpecek olursa Duberques'in eşiti olmayacaktı onu öptü diye, tam tersine, bir öykünmeci, bir izleyici, dahası aceleci bir yansılamanın sonucu olarak ötekinin ününü cilalayan bir uşak düzeyine inecekti. Bu nedenle, ayakta durmakla ve budala budala gülümsemekle yetindi. Ama bu birkaç saniyelik kararsızlık ona pahalıya patladı, çünkü kamera karşısındaydı ve bütün Fransa televizyon haberlerinde onun kararsızlığının üç evresini yüzünden okudu ve alay ederek güldü. Bu nedenle, Somali için pirinç toplayan çocuklar tam zamanında yardıma geldiler. 'Dünya gerçeklerini sadece çocuklar yaşıyorlar' yolundaki özlü sözü halkın önünde tekrarlamak için her fırsattan yararlandı, sonra Afrika'ya gitti ve yüzü sineklerle kaplı, can çekişen karaderili bir küçük kızcağızın yanında fotoğraf çektirdi. Bütün dünyada ünlendi fotoğraf, hem de AIDS'li hastayı öpen Duberques'in fotoğrafından daha fazla, çünkü ölen bir çocuk ölen bir yetişkinden daha değerlidir, Duberques'in o sıralar gözünden kaçan bir gerçekti bu. Ne var ki kendini yenilgiye uğramış gibi hissetmedi Duberques ve birkaç gün sonra televizyona çıktı. Kendisi dinin kurallarına uyan ve bunları uygulayan bir Hıristiyan ola-

rak, Berck'in tanrıtanımaz olduğunu biliyordu, bu nedenle yanına bir mum almak geldi aklına, en iflah olmaz inançsızların bile önünde baş eğdikleri silâhtır mum; gazeteci ile söyleşi yaparken cebinden çıkardığı mumu yaktı; Berck'in uzak egzotik ülkeler için duyduğu kaygıları kalleşçe gözden düşürmek amacıyla, ülkemizin, köylerimizin, banliyölerimizin yoksul çocuklardan söz etti ve acı çeken çocuklarla dayanışmanın simgesi olarak Paris'te büyük bir yürüyüş yapmak üzere ellerine birer mum alarak sokağa çıkmaya çağırdı hemşerilerini; ardından (gizli bir alayla) Berck'in adını vererek, onu kendisiyle birlikte yürüyüş alayının önünde yer almaya davet etti. Berck seçim yapmak zorundaydı: Ya Duberques'in peşisıra koro çocuğu gibi elinde bir mumla yürüyüşe katılmak ya da ortalıkta görünmemek için tüymek ve kınamaların hedefi olmak. Kendisine bir tuzak kurulmuştu, hem gözüpek hem de beklenmedik bir eylemle kurtulması gerekiyordu bu tuzaktan: Hemen bir uçağa atlayıp halkın isyan halinde olduğu bir Asya ülkesine gitmeye ve burada ezilenlerin yanında yer aldığını açıkça ve yüksek sesle haykırmaya karar verdi: fakat heyhat, coğrafya cihetinden pek zayıftı; ona göre dünya ikiye ayrılıyordu: Fransa ve hepsini birbirine karıştırdığı ne idüğü belirsiz birtakım ülkelerin oluşturduğu Fransa dışı; böylece, insanın içini karartacak kadar sakin bir ülkeye gitti, ülkenin dağ başındaki kuş uçmaz kervan geçmez havaalanında dondurucu bir soğuk vardı; geri dönmek için sekiz gün beklemek zorunda kaldı burada, Paris'e döndüğünde gribe yakalanmış, cayır cayır yanıyor-

du.

"Berck, dansçıların dertli kralıdır," diye açıklama yaptı Pontevin.

Dansçı kavramı, Pontevin'in küçük bir arkadaş çevresinde bilinir yalnızca. Bu onun büyük bulgusudur ve bu kavramı bir kitabında işleyip geliştirmemesine, uluslararası kolokyumlara konu olarak kabul ettirmemiş olmasına üzülmemiz gerekir. Ama ünlenmek umurunda bile değildir onun, bu ona vız gelip tırıs gider. Dostları kendisini neşeli bir dikkatle dinlerler.

6

Pontevin'e göre, günümüz politikacılarının tamamı biraz dansçıdır ve bütün dansçılar da politikaya sokarlar burunlarını, ama bu gene de onları birbirine karıştırmaya yöneltmemeli bizi. Bir dansçıyı sıradan bir politikacıdan şu bakımdan ayırabiliriz: İktidarın değil ünün peşindedir dansçı; şu ya da bu toplumsal düzeni dünyaya zorla benimsetmeye kalkışmaz (umurunda bile değildir böyle bir şey) ama kendi ben'ini ünlendirmek için sahnede kalmayı arzular.

Sahnede kalmak için de başkalarını sahneden kışkışlamak gerekir. Bu da özel bir savaş tekniğini zorunlu kılar doğal olarak. Dansçının yürüttüğü savaşımı *manevî judo*[1] olarak tanımlar Pontevin; dansçı dünyaya meydan okur: Ondan daha aktöreli (daha yürekli, daha onurlu, daha içten, özveriye daha hazır, daha doğrucu) görünecek biri var mıdır? Ve ötekini tinsel bakımdan daha aşağı düzeye indirmesini sağlayacak bütün tutuş biçimlerini, oyunları kullanır.

Bir dansçı olanağını bulup politika hayatına girdi diyelim, yalan, aldatmaca, namussuzca, ikiyüzlü, kirli gibi sıfatlarla suçlayarak her türlü gizli

1. Yazarın yarattığı simgesel *manevî judo (judo moral)* deyimindeki 'moral' sözcüğünü Türkçede *Törel, Ahlâki, Törebilimsel, Tinsel, Manevî, İçgücü, Maneviyat* sözcükleriyle karşılayabiliriz. 'Moral', sözcüğü bunların hepsini kapsıyor. Türkçede ise herhangi bir karşılık seçildiği zaman, sanki öteki anlamların dışlandığı izlenimi doğuyor. Bu nedenle, aynı bağlamda seçtiğimiz bir Türkçe karşılığın belli oranda öteki anlamları da içerdiğinin düşünülmesi gerekiyor. (Çev.)

görüşmeyi (oysa ezelden beri gerçek politikanın oyun alanıdır bunlar) kesinlikle reddedecektir; bir sekinin üzerine çıkıp bütün önerilerini şarkı söyleyerek, dans ederek açıkça yapacak ve ad vererek, kendi eylemini izlemeye çağıracaktır başkalarını; altını iyice çiziyorum: (Ötekine düşünme ve karşı önerileri tartışma zamanı tanımak amacıyla) gizlice değil, ama açıkça ve denk düşerse bir baskınla, "Şu anda, mart maaşlarımızı Somali çocukları yararına vermeye (benim gibi) hazır mısınız?" Baskından şaşıran insanların yalnızca iki olanağı olacaktır: Ya reddetmek ve böylece çocukların düşmanı olarak saygınlıklarını yitirmek, ya da korkunç bir sıkıntı i inde 'evet' demek, AIDS'lilerle yenen yemeğin sonunda zavallı Berck'in kararsızlıklarını yansıtan kameranın haince yansıtmak zorunda kalacağı o korkunç sıkıntıyı yaşamak. "Doktor H., insan hakları ülkenizde hiçe sayılırken neden susuyorsunuz?" Bir hastasını ameliyat ederken sorulduğu için, Doktor H., soruyu yanıtlayamadı; ama kesilen karnı diktikten sonra, soruyu yanıtsız bıraktığı için öylesine utanç duydu ki kendisinden beklenen hem de fazlasıyla söyledi; bunun üzerine doktorun kafasını ütüleyen dansçı (bu da korkunç bir judo oyunudur) şu sözleri yumurtladı: "Eh, nihayet. Biraz geç olsa bile..."

Açıkça tavır almanın tehlikeli olduğu durumlar (örneğin diktatörlük rejimlerinde) ortaya çıkabilir; bu durumda da başkalarına göre daha az tehlikededir dansçı, çünkü projektörlerin ışığı altında gezindiği ve her yerde göründüğü için, dünyanın dikkati korur onu; ama adı sanı bilinmez hayranla-

rı vardır onun, onun düşünmeden söylenmiş görkemli çağrısına uyup bildiriler imzalarlar, yasak toplantılara katılırlar, sokakta gösteri yaparlar; bunların gözyaşına bakmaz kimse, canlarına okunur ve dansçı, soylu bir davanın şunun-bunun hayatından daha önemli olduğunu bildiği için, başkalarının başına gelen felâketten kendini sorumlu tutmak gibi duygusal bir sapkınlığa kesinlikle kapılmaz.

Vincent, Pontevin'i eleştiriyor: "Senin Berck'i hiç sevmediğini, bizim de senin peşinden gittiğimizi dünya âlem biliyor. Ama, bir hırto bile olsa, bizim haklı kabul ettiğimiz davaları destekledi, ya da, istersen, kendini gösterme merakı yüzünden destekledi. Sorarım sana: Bir toplumsal soruna müdahale etmek, bir kötülüğe dikkat çekmek, bir ezilene yardım etmek zorunda kalırsan, günümüzde dansçı olmamayı ya da öyle görünmemeyi nasıl becereceksin?"

Eleştiriyi yanıtlıyor gizemli Pontevin: "Dansçılara saldırmak istediğimi düşünüyorsan yanılıyorsun. Ben onları savunuyorum. Dansçılara karşı tiksinti duyan ve onları karalamak isteyen kimse her zaman aşılmaz bir engelle karşılaşır: Onların dürüstlükleri; çünkü durmadan halkın karşısına çıkarak, kendini kusursuz olmaya mahkûm eder dansçı; o, Faust gibi şeytanla sözleşme yapmadı, sözleşmeyi Melekle yaptı: Yaşamını bir sanat yapıtına dönüştürmek istiyor ve bu işte Melek ona yardım ediyor; çünkü, unutma ki bir sanattır dans! Kendi yaşamında bir sanat yapıtının malzemesini görme saplantısında yaşar dansçının gerçek ruhu; ahlâk

konusunda söylev çekmez o, onu dansa dönüştürür! Yaşamının güzelliğiyle dünyayı heyecanlandırmak, dünyanın gözünü kamaştırmak ister! Bir yontucunun yapmakta olduğu heykele vurgun olması gibi, kendi yaşamına âşıktır dansçı."

7

Böylesine ilginç düşünceleri Pontevin'in neden günışığına çıkarmadığını düşünüyorum. Ulusal Kitaplıktaki odasında canı sıkılan bu tarih doktorunun aslında yapacak önemli bir şeyi yok. Düşüncelerini tanıtmayı umursamıyor mu? Az bile: Nefret ediyor bundan. Düşüncelerini yayınlayan kişi başkalarını kendi gerçekliğine inandırmak, onları etkilemek ve böylece dünyayı değiştirmek isteyenlerin rolünü üstlenmek tehlikesini göze alır aslında. Dünyayı değiştirmek! Pontevin'e göre, korkunç bir niyet! Dünya bu haliyle mükemmel olduğu için değil kuşkusuz, ama her değişiklik kaçınılmaz olarak daha kötüsünü yarattığı için. Öte yandan ve daha bencil bir açıdan, günışığına çıkartılan her düşünce günün birinde sahibinin aleyhine döneceği ve onun düşünürken eriştiği hazzı elinden alacağı için. Çünkü Pontevin, Epiküros'un büyük tilmizlerinden biridir: Düşünce üretmesinin ve bunları geliştirmesinin bir tek nedeni var: Yaptığı işten haz duymak. Ona göre, neşe verici kötü düşüncelerin tükenmez kaynağı olan insanlığı kuşkusuz hor görmüyor, ama onunla yakın ilişkiye girmek konusunda küçücük bir istek bile duymuyor. Gaskonyalı Kahvesinde, çevresinde toplanan küçük bir arkadaş çetesi var, bu bir avuç örneklik insan yetiyor ona.

Bu arkadaşların arasında en masumu, en duy-

gulandırıcısı Vincent. Onu pek severim, ama Pontevin'e karşı duyduğu ve bana göre aşırıya kaçan, gençlik tapıncından dolayı (aslında biraz da kıskançlık yüzünden) eleştiririm onu. Ama bu dostluğun da dokunaklı bir yanı var. Çünkü, onu büyüleyen bir yığın konudan söz açarlar, felsefe, politika ve kitaplardan konuşurlar, Vincent onunla yalnız olmaktan mutludur; bir yığın kışkırtıcı düşünceleri vardır ve kendisi de büyülenmiş olan Pontevin tilmizinin yanlışlarını düzeltir, ona esin verir, yüreklendirir onu. Ama Vincent'ın mutsuzlaşması için bir üçüncü kişinin gelmesi yeter, çünkü hemen değişir Pontevin: daha yüksek sesle konuşmaya başlar ve eğlendirici olur, Vincent'ın hoşlanmadığı kadar eğlendirici.

Örneğin: Kahvede ikisi yalnızken Vincent soruyor: "Somali'de olanlar için ne düşünüyorsun gerçekten?" Pontevin, büyük bir sabırla, Afrika konusunda upuzun bir konferans veriyor. Vincent karşı çıkıyor, tartışıyorlar, belki de şakalaşıyorlar, baştan sona ağırbaşlı sürmesi olanaksız bir sohbet sırasında birazcık gevşemek için yalnızca.

Derken, yanında tanımadıkları güzel bir fıstıkla Machu çıkageliyor. Tartışmayı sürdürmek istiyor Vincent: "Ama Pontevin, yanılıyor olmayasın..... ileri sürerken..." ve dostunun kuramlarına karşı ilginç bir tartışma açıyor.

Pontevin, o zaman, şöyle uzunca bir süre susuyor. Uzun susmalar ustasıdır Pontevin. Yalnızca çekingen insanların susmaktan korktuklarını ve nasıl yanıtlayacaklarını bilemedikleri sorularla karşılaştıklarında kendilerini gülünç duruma düşüren

karmaşık cümlelere sarıldıklarını bilir. Pontevin öylesine egemence susmasını becerir ki, onun sessizliğinden etkilenen Samanyolu bile yanıtını sabırsızlıkla bekler. Ortada belli bir neden yokken gözlerini yere indirmiş olan Vincent'a tek sözcük söylemeden bakıyor, sonra gülümseyerek hanıma bakıyor, sonra yapmacık bir ilgiyle ağırlaşmış gözlerle bir kez daha bakıyor Vincent'a: "Bir hanımın huzurunda, bu son derece abartılmış parlak düşünceler üzerinde bu kadar ısrar etmen, libidonun kaygı verici ölçüde geri çekilişine tanıklık ediyor."

Machu'nun yüzünde şu ünlü budala gülümsemesi beliriyor, güzel hanım küçümseyici ve alaycı bakışlarını Vincent'ın üzerinde gezdiriyor ve Vincent kıpkırmızı kesiliyor; kendini yaralanmış hissediyor: Daha bir dakika önce kendisini büyük bir dikkatle dinleyen dostu, şimdi, birden, yalnızca bir kadını şaşırtmak için, arkadaşlarını kırmaya hazırdır.

Sonra, öteki arkadaşlar geliyorlar, oturuyorlar, gevezelik ediyorlar; Machu fıkralar anlatıyor; Goujard küçük açıklamalar yaparak kitaplardan edinilmiş derin bilgilerini sergiliyor; birkaç kadın kahkahayla gülüyor. Pontevin sürdürüyor sessizliğini; bekliyor; sessizliğini yeterince olgunlaşmaya bıraktıktan sonra, konuşuyor: "Sevgilim kendisine hep kaba davranmamı istiyor."

Tanrım, konuşmayı nasıl da beceriyor. Komşu masalardaki insanlar bile susup onu dinliyorlar; sabırsız bir gülüş havada titreşiyor. Sevgilisinin ondan kaba davranmasını istemesinde bunca tuhaf olan şey nedir? Her şey sesin büyüsünden kaynak-

lanmaktadır ve Vincent kıskançlık duyuyor, çünkü kendi sesi Pontevin'in sesiyle karşılaştırılacak olsa bir viyolonselle boy ölçüşmeye kalkışan zavallı bir düdük gibidir. Pontevin sesini yükseltmeden usulca konuşuyor, ama gene de bütün salonu dolduruyor sesi ve dünyanın öteki seslerinin üzerinden silgi gibi geçiyor.

Konuşmasını sürdürüyor: "Kaba davranı... Ama böyle bir şey gelmez benim elimden! Hoyrat biri değilim ben! Çok inceyim, hassasım!"

Hep havada titremektedir gülüş ve bu titreyişin tadını çıkarmak için susuyor Pontevin.

Sonra alıyor sözü: "Zaman zaman bir daktilo gelir benim eve, bir genç kız. Bir gün, yazı yazdırırken, birden, iyi niyetli bir şekilde, saçlarından yakaladım kızı, sandalyesinden kaldırıp yatağa doğru sürükledim. Yarı yolda, kahkahayla gülerek bıraktım: Ah, ne büyük yanılgı, kaba davranmamı isteyen siz değildiniz. Ah, özür dilerim küçükhanım!"

Bütün kahve basıyor kahkahayı, ustasını yeniden sevmeye başlayan Vincent bile.

8

Ne var ki, ertesi gün Vincent onunla sitemli bir havayla konuşuyor: "Pontevin, sen büyük bir dansçı kuramcısı değilsin yalnızca, kendin de büyük bir dansçısın."

Pontevin (biraz şaşkın): "Kavramları karıştırıyorsun sen."

Vincent: "Sen ve ben, ikimiz birlikteyken, biri yanımıza gelince, içinde bulunduğumuz mekân ânında ikiye bölünüyor, yeni gelen ve ben birden parter seyircisine dönüşüyoruz, sen de sahnede dans etmeye başlıyorsun."

Pontevin: "Sana kavramları karıştırdığını söylüyorum. Dansçı deyimi özellikle toplumsal hayatın teşhircileri için geçerlidir. Bense toplum hayatından nefret ederim.

Vincent: "Dün, şu genç kadının karşısında tıpkı kamera karşısındaki Berck gibi davrandın. Bütün dikkatleri kendi üzerinde toplamak istedin. En iyinin, en nüktecinin kendin olduğunu kanıtlamak istedin. Ve bana karşı, teşhircilerin en bayağı judosunu kullandın."

Pontevin: "Belki teşhircilerin judosu. Ama ahlâk judosu değil! Beni bir dansçı olarak tanımlarken bu nedenle yanılıyorsun. Çünkü dansçı kişi başkalarından daha çok ahlâkî olmak ister. Oysa ben, senden daha kötü olmak istedim."

Vincent: "Büyük seyirci kitlesi safyürek oldu-

ğu ve tinsel davranışları güzel saydığı için dansçı daha tinsel görünmek ister. Ama bizim küçük topluluğumuz sapkındır ve töredışını sever. Demek ki bana karşı töredışı judo uyguladın, bu da senin dansçı yaradılışına kesinlikle ters değil."

Pontevin (birden tavır değiştiriyor, çok içtendir): "Seni yaraladıysam, Vincent, lütfen bağışla beni."

Vincent (Pontevin'in özür dilemesi üzerine birden heyecanlanıyor): "Seni bağışlamamı gerektirecek bir şey yok. Şaka yapmış olduğunu biliyorum."

Gaskonyalı Kahvesinde buluşmaları bir rastlantı değil. Kutsal koruyucularının en büyüğü d'Artagnan'dır: Kutsal saydıkları tek değer olan dostluğun pîri, koruyucusu.

Pontevin konuşmasını sürdürüyor: "Sözcüğün çok geniş anlamında (ve gerçekten bu noktada haklısın) hiç kuşkusuz hepimizin içinde bir dansçı var, bu nedenle senin dediğini kabul ediyorum, bir kadının geldiğini görünce, herkesin on katı dansçı oluyorum. Buna karşı ne yapabilirim? Benden daha güçlü bir şey bu."

Giderek heyecanlanan Vincent dostça gülümsüyor ve Pontevin günah çıkarır gibi konuşmasını sürdürüyor: "Zaten, senin de söylediğin gibi, büyük bir dansçı kuramcısıysam, bu onlarla benim aramda az buçuk bir ortak nokta bulunduğunu gösterir, böyle olmasaydı anlayamazdım onları. Evet, görünüşünü kabul ediyorum, Vincent."

Pişmanlık getirmiş olan dost Pontevin bu evrede yeniden kuramcıya dönüşüyor: "Ama, ancak pek az bir benzerlik var, çünkü bu kavramı kullan-

dığım o belirgin anlamda dansçıyla bir ilişkim yok. Bir Berck gibi, bir Duberques gibi gerçek bir dansçının bir kadın karşısında kendini teşhir etmek, baştan çıkartmak arzusundan yoksun olmasının yalnızca mümkün değil aynı zamanda muhtemel olduğunu düşünüyorum. Bir başkasıyla karıştırdığı için saçından tutup yatağa sürüklediği daktilo kız hikâyesini anlatmak onun aklına gelmezdi. Çünkü onun baştan çıkartmak istediği seyirci somut, gözle görünen birtakım kadınlar değil, görünmez bir kalabalık kitlesidir! Dinle, dansçı kuramı konusunda geliştirilmesi gereken bir başka bölüm var: Seyircinin görünmezliği! Bu kişiliğin korkunç modernliği buradadır! Senin ya da benim karşımda kendini teşhir etmiyor, bütün dünyanın karşısında yapıyor bunu. Peki nedir bütün dünya? Yüzü olmayan bir sonsuzluk! Bir soyutlama, bir soyut kavram."

Sohbetlerinin tam ortasında, Machu'yla birlikte Goujard geliyor, daha kapıdan Vincent'a sesleniyor Goujard: "Bana, böcekbilimciler büyük kolokyumuna davet edildiğini söylemiştin. Sana bir haberim var! Berck de orada olacak."

Pontevin: "Gene mi o? Adam her yerde!"

Vincent: "Ne halt edecekmiş orada?"

Goujard: "Üniversite öğrencisiyken l'Ecole des Hautes Etudes Entomologiques'e[1] devam etti bir yıl. Bu toplantıda adama onur böcekbilimcisi unvanı verecekler."

Ve Pontevin: "Oraya gidip ortalığı karıştırmak gerekiyor!"

---

1. Yüksek Böcekbilim Araştırmaları Okulu. (Çev.)

9

Véra çoktan uykuda; parka bakan pencereyi açıyorum. Madame de T. ile genç şövalyenin geceleyin şatodan çıktıktan sonra geçtikleri, şu üç aşamalı unutulmaz güzergâhı düşünüyorum.

Birinci aşama: Kol kola geziyorlar, konuşuyorlar, sonra çimenlikte bir sıra bulup oturuyorlar, gene kol kola, konuşarak. Aylı bir gecedir, bahçe taraça taraça Seine'e doğru uzanmaktadır, nehrin mırıltısı ağaçların mırıltısına karışmaktadır. Konuşmalarından birkaç cümle yakalamaya çalışalım. Şövalye bir öpücük istiyor. Madame de T. yanıtlıyor: "Elbette vermek isterim. Reddedecek olsaydım çok gururlanırdınız. Özsaygınız sizden çekindiğimi düşündürebilirdi size."

Madame de T.'nin söylediği sözler bir sanatın ürünüdür, hiçbir davranışı yorumsuz bırakmayan, anlamının üzerinde duran konuşma sanatının; bu kez, örneğin, şövalyeye istediği öpücüğü bağışlıyor soylu bayan, ama bu davranışa kendi yorumunu getirdikten sonra: Öpülmeye izin vermesinin nedeni, şövalyenin gururunu gerçek düzeyine indirmek istemekten başka bir şey değildir.

Soylu bayan, zekâ oyunuyla, bir öpücüğü bir direnme eylemine dönüştürüyorsa, kimse yutmaz bunu, şövalye bile, ama gene de bu sözleri ciddiye almak zorundadır, çünkü bu sözler zekâ oyununun bir parçasıdır ve buna bir başka zekâ oyunuyla

karşılık vermek gerekmektedir. Konuşmak zaman doldurmak değildir, tersine, zamanı konuşma düzenler, zamanı yöneten konuşmadır ve uyulması gereken yasaları o koyar.

Gecenin ilk aşamasının sonu: Soylu bayanın, çok gururlanmasına engel olmak için şövalyeye vermeyi uygun gördüğü öpücüğü bir başka öpücük izledi, öpücükler 'birbirlerini kovaladılar, konuşmayı böldüler, onun yerini aldılar...' Ama, işte bakın, ayağa kalkıyor soylu bayan ve geri dönmeye karar veriyor.

Ne müthiş bir sahneleme sanatı! Duyguların ilk karmaşasından sonra, aşk isteğinin henüz olgun bir meyveye dönüşmediğini göstermek gerekti; bedelini yükseltmek, onu daha arzu edilir duruma getirmek gerekti; bir düğüm, bir gerilim, bir geciktirim yaratmak gerekti. Son anda durumu değiştirecek ve buluşmayı uzatacak bütün güce sahip olacağını çok iyi bilen Madame de T. şövalye ile birlikte şatoya dönerken, güya bir bilinmezliğe doğru kayıyormuş gibi yapıyor. Çok eski bir sanat olan konuşma sanatının dağarcığında onlarcası bulunan cümlelerden biri, bir tek cümle yetecektir durumu tersine çevirmek için. Ama beklenmedik bir terslik, öngörülmemiş bir esin yoksunluğu yüzünden bu cümlelerden bir tekini olsun anımsayamıyor soylu kadın. Tıpkı oyun metnini unutan bir oyuncu gibi. Çünkü, gerçekten de, metni bilmesi gerekiyor; o zamanlar işler bugünkü gibi değil, günümüzde bir genç kız sen istiyorsun, ben de istiyorum, o halde vakit kaybetmenin ne âlemi var! diyebilir. Onlar için, bir engelin arkasında duruyor bu içten-

lik, bütün özgürlük eğilimlerine karşın aşamayacakları bir engeldir bu. Eğer, ikisinden birinin aklına tam zamanında bir düşünce gelmezse, gezintilerini sürdürmek için bir bahane bulamazlarsa, sessizliklerinin doğal mantığı gereği, şatoya geri dönmek ve orada birbirlerinden ayrılmak zorunda kalacaklar. Onlar, durmak için hemen bir bahane bulmak ve bunu yüksek sesle söylemek zorunda olduklarını hissettikçe ağızları mühürlenmiş gibi açılmaz oluyor: Onlara yardım edebilecek cümleler, onları umutsuzca yardıma çağıran bu iki insanın karşısında bir yerlere gizleniyorlar. Bu nedenle, şatonun kapısına gelince, 'ortak bir içgüdüyle, adımlarımız yavaşlıyordu'.

Bereket versin, sanki suflör sonunda uyanmış, gibi, Madame de T. anımsıyor metnini: Şövalyeye karşı saldırıya geçiyor: "Sizden pek az memnunum..." Şükürler olsun! Kurtuldu her şey! Kızıyor Madame de T.! Gezintilerini uzatmaya yarayacak küçük bir yapay öfke için bahane buldu: Kendisi içtendi şövalyeye karşı; öyleyse şövalye neden sevgilisi hakkında, Kontes hakkında tek bir söz etmedi ona? Haydi, haydi, çabuk, bir açıklama yapmak zorunda şövalye. Konuşmak gerek! Konuşma yeniden başlıyor ve uzaklaşıyorlar şatodan, bu kez, yürüdükleri yol hiçbir engelle karşılaşmadan doğruca aşk kucaklaşmasına götürecek onları.

10

Konuşurken, araziyi işaretle donatıyor Madame de T., olayların bundan sonraki aşamasını hazırlıyor, ne düşünmesi, nasıl davranması gerektiğini şövalyeye sezdirmeye çalışıyor. Bunu incelikle yapıyor, kibarca ve dolaylı bir biçimde, sanki başka şeylerden söz ediyormuşçasına. Şövalyeyi bağlılık zorunluluğundan kurtarmak ve hazırlamakta olduğu gece serüveni için sakinleştirmek amacıyla, Kontes'in soğuk bencilliğini sergiliyor ona. Yalnızca çok yakın geleceği değil, daha uzak geleceği de düzenliyor: Kontes'in rakibesi olmayı kesinlikle istemediğini ve şövalyenin Kontes'ten ayrılması gerekmediğini ona sezinletiyor. Yoğunlaştırılmış bir aşk kursundan geçiriyor onu, uygulamalı aşk felsefesini öğretiyor ona: Ahlâk kurallarının zorbalığından kurtulmak ve bütün erdemlerin en yücesi olan ağız sıkılığını korumak gerekir. Ve ertesi gün kocasına karşı nasıl davranması gerektiğini şövalyeye açıklamayı bile başarıyor, büyük bir doğallık içinde.

Şaşırıyorsunuz: Burada, son derece akla yakın bir biçimde düzenlenmiş, işaretlenmiş, çizilmiş, hesaplanmış, ölçülmüş bu mekânda doğaçlamaya, bir 'çılgınlık'a yer var mıdır, nerede sabuklama, nerede arzunun körlüğü, nerede üstgerçekçilerin taptığı o 'çılgın aşk', nerede o kendini unutuş? Aşk düşüncemizi biçimlendiren akılsızlığın etki güçleri

neredeler? Hayır, onların burada yapacak birşeyleri yok. Marquise de Merteuil'ün acımasız mantığına da yer yok, ama en yüce görevi aşkı korumak olan bir sağduyu, uysal ve sevecen bir sağduyu var.

Aylı gecede, Madame de T.'nin şövalyeyi alıp götürüşünü görüyorum. Şimdi duruyor ve alacakaranlıkta beliren bir çatıyı gösteriyor ona; ah, nice tadına doyulmaz anlara tanık oldu bu ev, ne yazık ki, diyor ona, anahtar yanında değil. Kapıya yaklaşıyorlar ve (nasıl da garip! nasıl da beklenmedik bir şey!) evin kapısı açık.

Anahtarın yanında olmadığını neden söyledi ona? Evin kapısının artık kapatılmadığını neden hemen söylemedi ona? Her şey düzenlenmiş, ayarlanmış, yapay, her şey bir oyun, hiçbir şey içten değil, ya da, başka bir deyişle, her şey sanat; öyleyse: geciktirimi, kesinsizliği uzatma sanatı, daha iyisi: esrime, coşum durumunda olabildiğince uzun kalma sanatı.

11

Denon'un öyküsünde Madame de T.'nin beden yapısına ilişkin hiçbir betimleme yok; bununla birlikte emin olduğum bir şey var: İnce yapılı olmamalı; 'Yuvarlak ve yumuşak hatlı' (Laclos, *Tehlikeli İlişkiler*'de en gözde kadın vücudunu bu sözcüklerle tanımlıyor) olarak canlandırıyorum onu kafamda; vücudun yuvarlaklığı devinimlerin ve davranışların yuvarlaklığına ve yavaşlığına yol açar. Tatlı bir aylaklık yayıyor çevresine. Yavaşlığın bilgisine sahip ve yavaş olmanın bütün becerisini ustaca kullanıyor. Bunu özellikle de gecenin evde geçen ikinci aşamasında kanıtlıyor. İçeri giriyorlar, öpüşüyorlar, bir kanepenin üzerine yığılıyorlar, sevişiyorlar. Ama "her şey çabucak olup bitti. Hatamızı hissettik. [...] Çok ateşli olduğumuz için zarafetimiz daha azdı. Doyumu hazırlayan bütün zevkleri birbirine karıştırarak doyuma koştuk."

Güzelim yavaşlığı yitirmelerine yol açan aceleciliği hemen bir hata olarak algılıyor ikisi de; ama sanmam ki Madame de T. için beklenmedik bir durum olsun bu, daha doğrusu, bu kaçınılmaz, yazgısal hatanın olacağını bildiğini, bunu beklediğini ve bu nedenle de sıra üçüncü aşamaya geldiğinde, serüvenlerinin yeni bir ortamda, göz kamaştırıcı bir yavaşlık içinde gelişip ışıldaması için, olayların önceden kestirilebilir, öngörülebilir hızını kesmek amacıyla, evdeki araoyunun bir *ritardonto*[1] olarak

önceden tasarlamış olduğunu düşünüyorum.

Evdeki sevişmeye ara veriyor, şövalye ile dışarı çıkıyor, yeniden onunla birlikte geziyor, çimenliğin ortasındaki sırada oturuyor, konuşmayı yeniden başlatıyor ve sonunda onu şatoya, dairesinin yanındaki gizli odaya götürüyor; burayı bir zamanlar büyülü aşk tapınağı olarak koca hazırlamıştır. Eşikte şövalyenin ağzı bir karış açık kalıyor: Bütün duvarları kaplayan aynalar görüntülerini çoğullaştırmıştır, öyle ki sonsuz sayıda çift öpüşmeye başlıyor çevrelerinde. Ama burada sevişmiyorlar; Madame de T. duyguların çok güçlü patlamasına engel olmak ve kızışma süresini olabildiğince uzatmak için onu bitişik odaya, dört bir yanı minderlerle kaplı, karanlığa gömülmüş mağaraya sürüklüyor; işte burada sevişiyorlar, uzun uzun, yavaş yavaş, taa sabaha kadar.

Madame de T. gecenin akışını yavaşlatarak, onu birbirinden ayrı değişik parçalara bölerek, kendilerine bağışlanan küçük zaman süresini bir mimarî mucize olarak, bir biçim olarak yaratmayı başardı. Bir zaman parçasına biçimin damgasını vurmak, güzellik'in, ama aynı zamanda belleğin zorunluluğudur. Çünkü şekilsiz olan şey kavranılamaz, bellekte tutulamaz. Buluşmalarını bir biçim olarak düzenlemek, onlar için özellikle değerliydi, çünkü gecelerinin geleceği yoktu ve ancak anılarda tekrarlanabilirdi.

Yavaşlık ile anımsama, hız ile unutma arasında gizli bir ilişki vardır. Gözümüzün önüne en sı-

---

1. Gecikmeli; geciktirme. (Çev.)

radan bir durum getirelim: Bir adam sokakta yürüyor. Birden bir şey anımsamak istiyor, ama anı uzaklaşıyor. O anda, kendiliğinden yürüyüşünü yavaşlatıyor. Buna karşılık, az önce yaşadığı kötü bir olayı unutmaya çalışan insan, hâlâ çok yakınında olan zamanda, sanki bulunduğu yerden hemen uzaklaşmak istiyormuş gibi elinde olmadan yürüyüşünü hızlandırır.

Varoluşun matematiğinde bu deneyim iki temel denklem biçimine girer: Yavaşlığın derecesi anının yoğunluğuyla doğru orantılıdır; hızın derecesi unutmanın yoğunluğuyla doğru orantılıdır.

12

Vivant Denon hayattayken, onun *Point de lendemain*'in yazarı olduğunu ancak daracık yakın çevresi biliyordu ve bu giz, başkaları için (büyük bir olasılıkla) kesinlikle ölümünden sonra da uzun süre ortaya çıkmadı. Bu bakımdan, öykünün yazgısı anlattığı hikâyeye garip bir biçimde benzemektedir: Gizin, suskunluğun, aldatmacanın, kimliksizliğin saldırısına uğradı.

Bir oymacı, desen ressamı, diplomat, gezgin, sanat uzmanı, salon büyücüsü, parlak bir meslek ve yaşam insanı olan Denon öykünün sahibi olduğunu ileri sürmedi hiçbir zaman. Ün denen şeyi istemediği için değil, hiç kuşkusuz, çünkü o sıralar başka bir anlamı vardı ünün; onu ilgilendiren ve etkilemek istediği çevrenin, günümüz yazarının ele geçirmek için can attığı adsız kitle olmayıp kendisinin kişisel olarak tanıyıp değer verdiği küçük bir topluluk olduğunu düşünüyorum. Okurlarının gözünde kazandığı başarının ona vereceği haz, büyük bir başarı kazandığı bir salonda çevresine toplanmış birkaç dinleyici karşısında hissedebileceği doygunluktan pek farklı değildi.

Fotoğrafın bulunmasından önceki ün var, bir de ondan sonraki ün var. XIV. yüzyılda, Çek Kralı Vaclav, Prag'ın hanlarına gitmekten, kimliğini gizleyerek halktan insanlarla sohbet etmekten hoşlanırdı. İktidarı, ünü ve özgürlüğü vardı. İngiltere

Prensi Charles'ın hiçbir iktidarı, hiçbir özgürlüğü yok, ama uçsuz bucaksız ünü var: Ne balta girmemiş bir ormanda, ne de on yedinci yeraltı katındaki bir sığınağa gizlenmiş banyo teknesinde, kendisini izleyen ve tanıyan gözlerden kaçabilir. Ün onun bütün özgürlüğünü gövdeye indirmiş, ve şu anda şunu öğrenmiş bulunuyor: Günümüzde, ancak tam anlamıyla bilinçsiz insanlar ün tenekesini peşlerinde sürüklemeyi gönüllü olarak kabul edebilirler.

Ünün niteliğinin değişmiş olmasının herhalde birkaç ayrıcalıklıdan başkasını pek ırgalamadığını söyleyebilirsiniz. Ama yanılıyorsunuz. Çünkü ün yalnızca ünlü insanlarla değil, herkesle ilgilidir. Günümüzde, ünlü insanlar dergi sayfalarında, televizyon ekranlarında boy gösteriyorlar, herkesin imgelemini istila ediyorlar. Ve herkes, ancak düşlerinde bile olsa, böylesine bir ünün (meyhanelere giden Kral Vaclav'ın ününün değil, on yedinci yeraltı katındaki banyo teknesine gizlenmiş olan Prens Charles'ın ününün) nesnesi olabilmeye can atıyor, akılları fikirleri böyle bir olasılıkta. Bu olasılık herkesi bir gölge gibi izliyor ve hayatın niteliğini değiştiriyor; çünkü (ve bu varoluş matematiğinin çok iyi bilinen bir başka tanımıdır) canlı varlığın eline geçen her olanak, en az olası olanı bile, varlığı tepeden tırnağa değiştirir.

13

Bir zamanlar elde etmek için (boş yere) uğraştığı Immaculata adında lise yıllarından eski bir sınıf arkadaşının son zamanlarda entelektüel Berck'in başına nasıl dertler açtığını Pontevin bilseydi ona karşı bu kadar gaddar davranmazdı.

Yirmi yıl sonra bir gün Berck'i televizyon ekranında karaderili bir küçük kızın yüzünden sinekleri kovalarken gördü Immaculata; bu onun üzerinde bir 'ilham-ı ilâhi' etkisi yarattı. Birden, onu hâlâ sevmekte olduğunu anladı. Aynı gün ona bir mektup yazarak, eski 'masum aşk'larını anımsattı. Ama Berck, aşklarının masumluktan uzak olması bir yana, alabildiğine tensel bir aşk olduğunu ve kız hiç duraksamadan onu geri püskürttüğü zaman kendisini nasıl alçalmış hissettiğini gayet iyi anımsıyordu. Anababasının Portekizli hizmetçilerinin biraz gülünç olan adından esinlenerek, ona hem yerici hem de hüzünlü Immaculata (kirletilmemiş) adını takmasının nedeni de buydu zaten. Bu mektuptan pek hoşlanmadı (tuhaf bir şey, üzerinden yirmi yıl geçmiş olmasına karşın bu eski bozgunu içine sindirememişti demek ki) ve yanıtlamadı.

Berck'in sessizliği sinirini bozdu kadının ve ikinci mektubunda, kendisine yazmış olduğu inanılmaz sayıdaki aşk mektuplarını anımsattı ona. Bu mektuplardan birinde ona "düşlerimi altüst

eden gece kuşu" diye sesleniyordu. Uzun süredir aklından çıkmış olan bu cümle, katlanılmaz ölçüde budalaca göründü Berck'e ve kadının bunu kendisine anımsatmış olmasını da kabalık saydı. Daha sonra, kulağına gelen dedikodulardan çıkardığına göre, kendisi ne zaman televizyonda görünse, hiç kirletmediği bu kadının, herhangi bir akşam yemeğinde, bir zamanlar düşlerini altüst ettiği için uyku uyuyamayan Berck'in masum aşkına dair gevezelikler ettiğini anladı. Kendini çırılçıplak ve savunmasız hissediyordu. Hayatında ilk kez tanınmamış olmayı yürekten diledi.

Üçüncü mektubunda bir ricada bulunuyordu Immaculata: Kendisi için değil, bir komşusu, bir hastanede çok kötü tedavi görmüş bir yoksul kadın için ricada bulunuyordu; kötü yapılmış bir anestezi yüzünden kadının öleyazması bir yana, en küçük tazminat ödemeyi de kabul etmiyorlarmış. Berck, Afrikalı çocuklarla bunca ilgilendiğine göre, televizyonda boy göstermesi için pek öyle olanak yaratmayacak olsa da, ülkesinin basit insanlarıyla da ilgilenebileceğini böylece kanıtlamış olurdu.

Sonra, Immaculata'yı anımsatarak, bu kadının kendisi de mektup yazdı: "...gecelerinizi altüst eden kirletilmemiş bakire olduğunu yazdığınız bu genç kızı anımsıyorsunuzdur, bayım." Mümkün mü!? Mümkün mü!? Evinde deli danalar gibi dolaşan Berck avazı çıktığı kadar bağırıp çağırdı. Mektubu yırtıp parça parça ederek çöp sepetine attı.

Bir gün, bir televizyon müdüründen, bir bayan yönetmenin kendisiyle ilgili bir yaşamöyküsü filmi yapmayı tasarladığını öğrendi. O zaman, televiz-

yonda boy göstermek tutkusuna yönelik alaylı eleştiriyi öfkeyle anımsadı, çünkü kendisiyle ilgili film yapmak isteyen kadın yönetmen bizzat gece kuşuydu, Immaculata'dan başkası değildi! Berbat bir durum: İlke olarak, hayatını her zaman bir sanat yapıtına dönüştürmek istediği için kendisiyle ilgili bir film yapılması önerisini olağanüstü buluyordu; ama, bu yapıtın komedi türü bir şey olabileceği aklına gelmemişti şimdiye kadar. Birden ortaya çıkan bir tehlike karşısında, Immaculata'yı hayatından olabildiğince uzak tutmak istedi ve kendisi gibi çok genç, pek önemli olmayan biri için çok erken olan bu tasarının ertelenmesini müdürden (ki müdür onun bu alçakgönüllü davranışı karşısında çok şaşırdı) rica etti.

14

Bu olay, bana, bir başka öyküyü, Goujard'ın evinin bütün duvarlarını kaplayan kitaplık sayesinde öğrenmek şansına eriştiğim öyküyü anımsattı. Birinde Goujard'a içimdeki hüzünden yakınıyordum, bana, üzerinde kendi eliyle yazdığı *Zoraki Mizah Şaheserleri* tabelası bulunan bir raf gösterip muzip bir gülümsemeyle, 1972 yılında yazılmış bir kitap çıkardı buradan; kitapta, bir Parisli kadın gazeteci Kissinger'a olan aşkını anlatıyordu; Amerika ile Vietnam arasındaki barışın mimarı, Başkan Nixon'ın danışmanı, o dönemin ünlü politika adamı Kissinger'ı anımsarsın herhalde.

Öykü şeyle: Gazeteci kadın önce bir dergi, sonra televizyon için söyleşi yapmak amacıyla, Kissinger'la Washington'da buluşuyor. Birkaç kez buluşuyorlar, ama bu buluşmalarda katı meslek kurallarının kesinlikle dışına çıkılmıyor: Program hazırlamak üzere bir ya da iki akşam yemeği, Kissinger'ın Beyaz Saray'daki bürosuna ve özel evine yapılan birkaç ziyaret, önce yalnız, sonra bir ekiple birlikte, vb. Yavaş yavaş, kadından gıcık kapmaya başlıyor Kissinger. Adam budala değil, kaçın kurası, neyin döndüğünün farkında, kadınla arasına mesafe koymak amacıyla, iktidarın kadınlar üzerindeki büyüleyici etkisine dair, özel yaşamını tümüyle elinden alan görevine dair birkaç uyarıda bulunuyor.

Cesaretini kırmayan bu kaytarma numaralarının hepsini dokunaklı bir içtenlikle tefrika ediyor kadın, çünkü ikisinin birbirlerinin yazgıları olduğuna sarsılmaz bir inancı var: Kissinger sakınımlı ve kuşkulu mu davranıyor? Şaşılacak ne var ki bunda: Adamın önceden tanınmış olduğu korkunç kadınlar hakkında ne düşündüğünü biliyor o; kendisinin onu nasıl sevdiğini anlar anlamaz bütün sıkıntılarından kurtulup bütün sakınımları bir yana bırakacağından kendi adı kadar emin! Yemin bile edebilir bu konuda: Kendi açısından, erotik bir saplantı kesinlikle söz konusu değil, "Cinsel bakımdan ona karşı ilgisizim," diye yazıyor ve birkaç kez tekrarlıyor (tuhaf bir ana sadistliğiyle): Kötü giyiniyor; yakışıklı değil; kadınlar konusunda zevki kötü; ama bu nedenle âşık olduğunu ilan ederken, "nasıl da kötü bir âşık olurdu," diye yargılıyor adamı. Kissinger'ın iki çocuğu var, kendisinin de, en küçük bir kuşkuya kapılmaksızın Côte d'Azur'de birlikte geçirilecek tatiller hayâl ediyor, bu sayede Kissinger'ın veletlerinin çok iyi Fransızca öğrenebileceklerini düşünüp kendi kendine seviniyor.

Bir gün, Kissinger'ın evine film ekibini gönderiyor, bunun üzerine kendini tutamayan politikacı gelenlerin hepsini bir dangalak sürüsü gibi kapı dışarı ediyor. Bir başka sefer, Kissinger onu bürosuna çağırıyor, son derece sert ve soğuk bir sesle, kendisine karşı böyle gizemli davranmasına artık katlanamayacağını söylüyor. Mutsuzluğun doruklarına çıkıyor ilkin kadın. Ama, hemen sonra düşünmeye başlıyor: Hiç kuşkusuz, politik bakımdan tehlikeli bulmuş olmalılar kendisini ve karşı-casusluk

örgütünden kendisiyle artık görüşmemesi konusunda talimat almış olmalı Kissinger; bulundukları büroda bir yığın gizli mikrofon olmalı, tabii biliyor bunu adam; bu son derece acımasız cümleleri, demek ki, kendisine değil, onları dinleyen görünmez aynasızlara söylenmiş olmalı. Anlayışlı ve kederli bir gülümsemeyle Kissinger'a bakıyor; sahne trajik (en çok kullandığı sıfat bu) bir güzellikle aydınlamış gibi bir duyguya kapılıyor: Kissinger ona müthiş darbeler indirmek zorunda kaldı, ama aynı anda, bakışlarıyla, ona olan aşkını dile getiriyordu.

Goujard gülmeye başlıyor, ama ona şöyle diyorum: Âşık kadının kuruntusunun arkasından görünen gerçek durumun apaçık gerçekliği, kendisinin (Goujard'ın) düşündüğünden daha az önemlidir, bir başka gerçekliğin, daha yüksek ve zamana dayanacak olan bir başka gerçekliğin karşısında silikleşen basit, önemsiz bir gerçekliktir ancak; öteki gerçeklik, zamana dayanıklı gerçeklik: Kitabın gerçekliği. Daha putuyla ilk karşılaşmalarında, aralarında duran küçük masanın üzerinde tahtına kurulmuştu bu görünmez kitap, daha o andan itibaren bütün serüveninin itiraf edilmemiş, bilinçaltında saklı amacıydı. Hangi kitap? Ne yapmak için? Kissinger'ın portresini çizmek için mi? Hayır, hayır, kadının onunla ilgili olarak söyleyeceği bir şeyi yok kesinlikle! Onun önemsediği tek şey, kendine ilişkin kendi gerçekliğiydi. Kissinger'ı arzu etmiyordu, ne de onun bedenini ('nasıl da kötü bir âşık olurdu'); o kendi benini genişletmek, onu kendi yaşamının dar çemberinin dışına çıkartmak, onu parıldatmak, onu ışığa dönüştürmek istiyordu. Kissinger

onun için mitolojik bir binek hayvanıydı, gökyüzüne yükselip uçmak için üzerine bineceği kanatlı attı.

"Budalanın biriydi," diye kestirip attı Goujard, benim güzel açıklamalarımla alay ederek.

"Kesinlikle hayır," dedim, "tanıklar onun zekâsını onaylıyorlar. Budalalıktan daha başka bir şey söz konusu. O, seçilmiş olduğuna inanıyordu."

15

Seçilmiş[1] olma tanrıbilimsel bir kavramdır ve şöyle bir anlamı vardır: İnsanın hiçbir yeteneği olmadan, doğaüstü bir kararla, Tanrının keyfî değilse de özgür iradesiyle, benzersiz ve olağanüstü bir şey için seçilmesi. Ermişler, en korkunç işkencelere dayanma güçlerini bir inançta buldular. Tanrıbilimsel kavramlar, kendi kendilerinin yansılamaları olarak yaşamlarımızın bayağılığına yansırlar; her birimiz çok sıradan yaşamının bayağılığından dolayı (az ya da çok) acı çeker, buradan kurtulmak ve yükselmek ister. Her birimiz bu yükselişe lâyık olduğu, Tanrının iyi kulu olduğu ve bu yükseliş için seçilmiş olduğu yanılsamasına (az ya da çok) kapılmıştır.

Örneğin, seçilmiş olma duygusu her aşk ilişkisinde vardır. Çünkü aşk, tanım olarak, hak edilmemiş bir armağandır; hak etmeden sevilmek, gerçek aşkın eksiksiz kanıtıdır. Bir kadın bana, "Seni seviyorum, çünkü zekisin, çünkü namuslusun, çünkü bana armağanlar alıyorsun, çünkü zamparalık yapmıyorsun, çünkü bulaşık yıkıyorsun," derse, hayâl kırıklığına uğrarım; bu aşkta çıkarcı bir yan vardır. Şöyle bir cümle duymak kimbilir ne güzeldir: "Zeki olmamana, namuslu olmamana karşın, yalancı, bencil, alçak olmana karşın senin için deli oluyo-

1. Tanrının sevgili yaratığı, sevgili kulu olma. Tevrat'a göre İbranî kavmi seçilmiş kavimdir. (Çev.)

rum."

Belki de insan lâyık olmadan gördüğü ve bu nedenle var gücüyle bir hak olarak sahip çıktığı anne bakımı yüzünden ilk kez seçilmiş olma yanılsamasına kapılır. Eğitimin onu bu kuruntudan kurtarması ve hayatta her şeyin bir bedeli olduğunu öğretmesi gerekirdi. Ama genellikle geç kalınır. Kız arkadaşlarına kendi isteğini zorla kabul ettirmek isteyen, ama bunun için yeterli gerekçesi olmadığından, açıklanmaz bir gururla ve yüksek sesle, "Çünkü bunu sana ben söylüyorum," diyen on yaşındaki kızcağızı hiç kuşkusuz görmüşsünüzdür; ya da: "Çünkü ben böyle istiyorum." Kendini seçilmiş hissediyordur. Ama bir gün, "Çünkü onu ben istiyorum," diyecek ve çevresinde bulunanlar kahkahayla gülecekler. Kendisini seçilmiş sayan kişi seçilmişliğini kanıtlamak için, bayağılar yığınının bir üyesi olmadığına kendisini inandırmak, başkalarını inandırmak için ne yapabilir?

Bu noktada, fotoğrafın keşfiyle birlikte başlayan çağ yardıma gelir, yanında, uçsuz bucaksız bir ekrana yansıtılmış görüntüleriyle, herkesin uzaktan görebildiği, herkesin hayran olduğu ve kimsenin erişemediği görüntüleriyle bu çağın yıldızları, dansçıları, ünlüleri. Kendini seçilmiş sayan kişi, ünlü kişilere yöneltilmiş bir hayranlık aracılığıyla, olağanüstüler sınıfına ait biri oluşunu ve aynı zamanda, sıradan insanlar sınıfına karşı, yani somut olarak kendileriyle birlikte yaşamak zorunda olduğu komşularına, meslektaşlarına, eşlerine karşı koyduğu mesafeyi herkesin önünde açıkça ortaya koyar.

Ünlü insanlar, böylece, sağlık kuruluşları gibi, sosyal güvenlik gibi, sigortalar gibi, tımarhaneler gibi bir kamu kurumu oldular. Ama ancak gerçekten ulaşılmaz olmaları koşuluyla yararlıdırlar. Bir kimse seçilmişliğini, ünlü biriyle doğrudan ve kişisel ilişki yoluyla doğrulamak isterse, Kissinger'a âşık olan kadının başına geldiği gibi, kapı dışarı edilmek tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu kovulmaya, tanrıbilimsel dilde düşüş adı verilir. Kissinger'a âşık olan kadın, bu nedenle, açıkça ve haklı olarak *trajik* aşkından söz eder kitabında, çünkü Goujard'ın bununla alay etmesine karşın, bir düşüş tanım olarak trajiktir.

Immaculata, Berck'e âşık olduğu âna kadar kadınların çoğunluğunun yaşadığı hayatın bir benzerini yaşamıştı: Birkaç evlilik, birkaç boşanma, dingin ve hoş olduğu kadar sürekli bir hayâl kırıklığı yaratan birkaç âşık. Âşıklarının sonuncusu tapıyor ona; yalnızca yumuşak başlılığı nedeniyle değil yararlı olduğu için ötekilerden daha fazla katlanıyor bu âşığa: Televizyonda çalışmaya başladığında kendisine çok yardımı dokunmuş bir kameraman. Kendisinden biraz daha yaşlı, ama adamda hayran olduğu bir ebedî öğrenci havası var; adam onun en güzel, en zeki ve (özellikle) kadınların en duyarlısı olduğu kanısında.

Sevgilisinin duyarlılığı adama bir Alman romantik ressamın elinden çıkmış manzara resmi gibi geliyor: Üst yanda, Tanrının yurdu, uzak ve mavi bir gökyüzü ile akıl almaz biçimlere girmiş ağaçlarla kaplı bir manzara resmi; bu manzaranın ne zaman içine girse, tıpkı kutsal bir mucize karşısın-

da olduğu gibi dize gelmek ve öyle kalmak için dayanılmaz bir istek duyuyor.

16

Hol yavaş yavaş doluyor, çok sayıda Fransız ve birkaç yabancı böcekbilimci var; yabancılar arasında bulunan bir Çek'in yeni rejimin önemli bir kişisi, belki bir bakan ya da Bilimler Akademisi Başkanı ya da en azından söz konusu akademinin bir araştırmacısı olduğu söyleniyor. Ne olursa olsun, en azından sıradan merak açısından, bu toplantının en ilginç kişisi o (komünizmin tarihin karanlıklarına gömülmesinden sonraki yeni tarihsel dönemi temsil ediyor); bununla birlikte, gevezelik eden kalabalığın ortasında kocaman ve sakar, yapayalnız ayakta duruyor. Bir süreden beri insanlar elini sıkmak ve birkaç soru sormak için üzerine saldırıyorlardı, ama konuşma sandıklarından daha çabuk sona eriyordu ve karşılıklı söylenen dört cümlenin ardından, onunla ne konuşacaklarını bilemiyorlardı. Çünkü aslında, ortak konu yoktu. Fransızlar hemen kendi sorunlarına daldılar, o onları izlemeyi denedi, zaman zaman "bizde, tersine," diyerek söz karıştı, sonra, "tersine, bizde" de ne olup bittiğiyle kimsenin ilgilenmediğini anlayınca, yüzündeki ne acı, ne de umutsuz, ama belirgin ve küçümseyici bir hüzünle uzaklaştı.

Ötekiler, bir barın bulunduğu hole gürültüyle doluşurken, içinde kare şeklinde dört uzun masanın kolokyumun açılmasını beklediği boş salona girdi. Kapının yanında, üzerinde konukların listesi

bulunan bir masa ile kendisi kadar yalnızlığa terk edilmiş görünen bir genç kız vardı. Kıza doğru eğilip ona adını söyledi. Kız, adını iki kez daha söylemek zorunda bıraktı onu. Üçüncü kez söyletmeyi göze alamayıp duymuş olduğu sese benzeyen bir adı listede rastgele aramaya başladı.

Baba sevgisiyle dolu Çek bilgin listeye eğilip kendi adını buldu: CECHORIPSKY.

"Ah, Bay Sechoripi mi? dedi.

— Çe-kho-rjips-ki gibi söylemek gerekiyor.

— Ah, hiç de öyle kolay değil.

— Aslına bakarsanız yazılışı da doğru değil," dedi bilgin. Masanın üzerinde duran dolmakalemi alıp C ve R harflerinin üzerine tersine dönmüş şapkaya benzeyen 'v' işaretlerini koydu.

Sekreter kız işaretlere baktı, bilgine baktı, içini çekti: "Çok karmaşık!

— Tersine çok basit.

— Basit mi?

— Jean Hus'ü bilir misiniz?"

Sekreter kız aceleyle hemen konuk listesine göz attı, ama Çek bilgin çabucak araya girdi: "Bildiğiniz gibi, XIV. yüzyılda büyük bir kilise reformcusuydu. Luther'in habercisiydi. Bildiğiniz gibi, Kutsal Roma İmparatorluğunda kurulan ilk üniversite olan Charles Üniversitesinde profesördü. Ama Jean Hus'ün aynı zamanda bir yazım reformcusu olduğunu bilmezsiniz: Yazımı şaşılacak ölçüde basitleştirdi. Sizler, Ç olarak söylediğiniz şeyi yazmak için üç harf, t, c, h, kullanmak zorundasınızdır. Almanların dört harfe gereksinimleri vardır: t, s, c, h. Oysa bize, Jean Hus sayesinde bir tek harf yet-

mektedir, üzerinde şu işaretle c harfi."

Bilgin bir kez daha sekreterin masasına eğilip listenin kenarına kocaman bir c harfi yazdıktan sonra üzerine tersine çevrilmiş bir şapka işareti koydu: C; ardından da sekreter kızın gözlerine bakarak açık ve net bir sesle okudu: "Ç.

— Evet, mükemmel!

— Gerçekten de çok pratik. Luther'in reformunun sadece sizin ülkenizde kabul edilmiş olması çok yazık.

— Jean Hus'ün reformu..." dedi bilgin, Fransız kızın yaptığı gafı duymazdan gelerek, "...tamamen kabul görmemiş değildir. Kullanıldığı bir ülke daha var, herhalde biliyorsunuzdur?"

— Hayır.

— Litvanya!

— Litvanya," diye tekrarladı sekreter kız, bu ülkenin nerede olduğunu boş yere anımsamaya çalışarak.

"Sonra Lettonya. Biz Çeklerin harflerin üzerine konan bu küçük işaretlerden dolayı neden bu kadar gurur duyduğumuzu anlıyorsunuzdur şimdi. (Gülümseyerek): Her şeye ihanet edebiliriz. Ama bu işaretler için kanımızın son damlasına kadar savaşırız."

Genç kızın yanından ayrılıp kare şeklindeki masalara yöneldi. Her sandalyenin önünde, üzerinde bir ad yazılı bir kart vardı. Kendi kartını bulup uzun uzun baktı, sonra kartı parmaklarının arasına alıp kederli, ama bağışlayıcı bir gülümsemeyle sekreter kıza göstermeye geldi.

Bu sırada, girişteki masanın önünde biri du-

rup genç kızın kendi adının yanına bir çarpı işareti koymasını bekledi. Kız, Çek bilgini görünce ona, "Bir dakika, bay Chipiqui!" dedi.

Çek bilgin yüce gönüllü bir hareket yaptı eliyle: Kaygılanmayınız küçük hanım, acelem yok. Sabırlı ve biraz da dokunaklı bir alçakgönüllülükle masanın yanında bekledi (iki böcekbilimci daha duruyordu), sekreter kızın işi bitince küçük kartı ona gösterdi:

"Bakınız, acayip değil mi?"

Çok fazla bir şey anlamaksızın baktı genç kız: "Ama, Bay Chenipiqui, bakın işaretleriniz var orada!

— Doğru, ama bunlar normal şapka işaretleri! Tersine çevirmeyi unutmuşlar! Bir de nerelere koymuş olduklarına bakınız! E'nin üzerine, O'nun üzerine! Cêchôripsky!

— Ah evet, haklısınız! diye öfkelendi sekreter kız.

— Düşünüyorum da, dedi giderek kederlenen Çek bilgin, her zaman neden unutuyorlar acaba? Tersine çevrilmiş şapka işaretleri son derece şiirseldirler! Öyle değil mi sizce? Uçan kuşlar gibi! Kanat açmış güvercinler gibi! (Çok sevecen bir sesle:) Ya da, isterseniz, kelebekler gibi."

Ve dolmakalemi alıp adının yazılışını düzeltmek için masaya eğildi. Sanki özür dilermişçesine, büyük bir alçakgönüllülükle yaptı bunu, sonra bir şey söylemeden, oradan uzaklaştı.

Sekreter kız bilginin gidişine bakıyor, iri, tuhaf bir biçimsizliği var ve birden içinin ana sevgisiyle dolduğunu hissediyor. Bilginin başının üze-

rinde kelebek halinde dolaşıp sonra beyaz saçlarına konan tersine çevrilmiş bir şapka işareti hayâl ediyor.

Sandalyesine doğru yürürken, Çek bilgin başını geri çevirince sekreter kızın sıcak gülümsemesini görüyor. O da gülümseyerek karşılık veriyor, sonra üç kez tekrarlıyor gülümsemesini. Kederli, ama gururlu gülümsemeler bunlar. Kederli bir gurur: Çek bilgin ancak bu sözcüklerle tanımlanabilirdi.

17

Adının üzerine yanlış yerlere konan işaretler yüzünden kederlenmesini herkes anlayabilir. Ama gururu nereden geliyordu?

Yaşamöyküsüne ilişkin temel bilgiler şöyle: 1968 yılında Rusların işgalinden bir yıl sonra Böcekbilim Enstitüsünden kovuldu ve yapı işçisi olarak çalışmak zorunda kaldı, bu durum 1985 yılında işgalin sona erişine kadar sürdü, yani yirmi yıl kadar.

Ama Amerika'da, Fransa'da, İspanya'da ve daha başka yerlerde sürekli olarak işsiz kalan yüzlerce, binlerce insan yok mu? Bundan dolayı acı çekerler, ama gurur da duymazlar. Çek bilgini gurur duyuyor da ötekiler neden gurur duymuyorlar?

Çünkü o işinden ekonomik nedenler yüzünden değil, siyasal nedenlerden dolayı atıldı.

Olsun. Ama, bu durumda, ekonomik nedenlerin yol açtığı acının daha hafif ya da daha az saygın olmasının gerekçelerinin açıklanması gerekiyor. Şefinin hoşuna gitmediği için işinden atılan bir insan bundan utanç duymalı mıdır, öte yandan, siyasal nedenler yüzünden işinden olan kimse bundan dolayı böbürlenebilir mi? Neden?

Çünkü, ekonomik nedenden dolayı işsiz kalma durumunda, işten atılan kişi edilgin bir rol oynar ve davranışında hayranlık uyandıracak bir cesaretin izi bulunmamaktadır.

Bu, gün gibi ortada, ama kazın ayağı hiç de öyle değil. Çünkü, 1968'den sonra, Rus ordusu ülkeye korkunç bir rejim yerleştirince işinden atılan Çek bilgin cesaretini kanıtlayacak hiçbir şey yapmadı. Enstitünün bir bölümünü yönetiyor ve sineklerden başka bir şeyle ilgilenmiyordu. Bir gün, on kadar tanınmış rejim karşıtı ansızın bürosuna doluştu ve yarı gizli bir toplantı yapabilmeleri için kendilerine bir salon vermesini istediler. Ahlâkî judonun kurallarına göre davranıyorlardı: Baskın yapmışlar ve gözlemci görevini de kendileri üstlenmişlerdi. Bu beklenmedik karşılaşma yüzünden bilginin eli ayağına dolaştı. 'Evet' demek, kısa bir süre sonra kötü sonuçlar doğurabilirdi: Kendisi görevinden olur, üç çocuğuna üniversite yasaklanırdı. Tabansızlığıyla peşin peşin dalga geçen küçük topluluğa da 'hayır' diyebilecek kadar yürekli değildi. Sonunda razı oldu ve çekingenliğinden, zayıflığından, gönlünün dilediği gibi davranmak yeteneğinden yoksun oluşundan dolayı kendinden nefret etti. Demek ki, doğru konuşmak gerekirse, kendisi, işinden, çocukları da okuldan onun korkaklığı yüzünden atıldı.

Durum böyle olduğuna göre, nasıl oluyor da gurur duyuyor?

Üzerinden zaman geçip de muhaliflere karşı başlangıçtaki öfkesini unutunca, ağzından çıkan 'evet'i bilinçli ve özgür bir eylem, aşağılık iktidara karşı kişisel başkaldırısının ifadesi olarak görmeye alıştı. Bu nedenle, kendisinin de büyük tarih sahnesine çıkanlardan biri olduğuna inanıyor ve gururu da bu inançtan kaynaklanıyor.

Ama birçok insan sürekli olarak sayısız anlaşmazlığa bulaştığına göre, öyleyse, bunlar da tarihin büyük sahnesine çıkmaktan gurur duyabilecekler, doğru değil mi?

Savımı açıklamam gerekiyor: Çek bilgininin gururu, onun rastgele bir zamanda tarih sahnesine çıkmış olmasına değil, bu sahnenin aydınlandığı anda çıkmasına bağlı. Tarihin aydınlanmış sahnesine, Dünya Çapında Tarihsel Güncel Olay denir. Projektörlerin aydınlattığı, kameraların görüntülediği Prag, 1968 yılında, tam anlamıyla Dünya Çapında Tarihsel Güncel Olay idi ve Çek bilgin, onun öpücüğünü alnında hissetmekten bugün hâlâ gurur duyuyor.

Ama dünyayı ilgilendiren büyük bir ticaret görüşmesi, zirve toplantıları da önemli güncel olaylardır, onlar da aydınlatılmış, filme alınmış ve yorumlanmışlardır; bunlar neden oyuncularında aynı gururun heyecanını uyandırmıyorlar?

Hemen bir açıklama daha getiriyorum: Çek bilgin herhangi bir Dünya Çapında Tarihsel Güncel Olay'ın lütfuna mazhar olmamıştı, onun başına Yüce bir devlet kuşu konmuştu. İnsan, tipte silâh sesleri duyulur, yukarıda Azrail dolaşırken ön sahnede acı çekerse Yüce'dir Güncel Olay.

İşte size kesin açıklama: Çek bilgin Yüce bir Dünya Çapında Tarihsel Güncel Olay'ın lütfuna mazhar olduğu için gurur duyuyor. Bu lütfun, salonda bulunan bütün Norveçliler ve Danimarkalılardan, bütün Fransızlar ve İngilizlerden kendisini farklı kıldığını çok iyi biliyor.

18

Söz alan konuşmacıların sırayla geldikleri bir yer var başkanlık masasında; Çek bilgin dinlemiyor konuşmacıları. Kendi sırasının gelmesini beklerken, cebindeki beş sayfalık konuşma metnine dokunuyor, aman aman bir şey olmadığını elbette biliyor metnin: Bilimsel çalışmalardan yirmi yıl uzak kaldığı için, genç bir araştırmacıyken keşfedip *musca pragensis* adını verdiği yeni bir sinek türü üzerine yazmış olduğu makaleyi özetlemekten başka bir şey yapmamıştı. Derken, başkanın hiç kuşkusuz kendi adının hecelerini söylediğini duyunca ayağa kalktı ve konuşmacılara ayrılmış olan yere yöneldi.

Bu yer değiştirmenin sürdüğü yirmi saniye içinde, başına beklenmedik bir şey geldi: Heyecana kapıldı: Tanrım, bunca yıldan sonra, saygı duyduğu ve ona saygı duyan insanların arasında, kendisine yakın olan ve feleğin bir sillesi sonucu aralarından ayrılmak zorunda kaldığı bilginlerin arasında bulunuyor; kendisine ayrılmış olan sandalyenin önünde duruyor, ama oturmuyor; bir kez olsun duygularına uymak, doğal olmak ve hissettiklerini, tanımadığı meslektaşlarına söylemek istiyor.

"Sayın Bayanlar, Sayın Baylar, hiç beklemediğim, beni şaşırtan heyecanımdan dolayı lütfen bağışlayın beni. Neredeyse yirmi yıl sonra, benimle birlikte aynı sorunlar üzerine düşünen, benimle

aynı tutkuyu paylaşan insanlardan oluşan bir topluluk karşısında yeniden konuşuyorum. Bir insanın sadece yüksek sesle düşündüğü için hayatına anlam veren şeyden yoksun kalabildiği bir ülkeden geliyorum. Bir bilimadamı için hayatın anlamı, kuşkusuz, bilimin anlamından başkası değildir. Sizin de bildiğiniz gibi, on binlerce insan, ülkemin bütün aydınları, 1968 yılının o trajik yazından sonra işlerinden atıldılar. Bundan daha on ay öncesine kadar yapı işçisi olarak çalışıyordum. Hayır, onur kırıcı bir şey yok bunda, insan çok şey öğreniyor, basit ve hayranlık duyulacak insanların dostluğunu kazanıyor ve ayrıca biz bilimadamlarının ayrıcalıklı insanlar olduğumuzun da farkına varıyor, çünkü aynı zamanda bir tutku olan bir iş yapmak bir ayrıcalıktır, evet, dostlarım, yapı işçisi arkadaşlarımın hiç bilmedikleri bir ayrıcalık, çünkü tutkuyla kalas taşımak olanaksızdır. Bu ayrıcalık yirmi yıl elimden alındı, ama şimdi bu ayrıcalığa tekrar sahibim ve bundan dolayı da sarhoş gibiyim. Benim için biraz hüzünlü de olsa, bu anları gerçek bir şenlik olarak yaşamamın nedenini, sevgili dostlarım, size bu sözlerim açıklayabilir..."

Son sözcükleri söylerken, gözlerinin yaşla dolduğunu hissetti. Bundan biraz tedirgin oldu, yaşlandığında durmadan heyecanlanan ve her fırsatta ağlayan babasının görüntüsü geldi gözlerinin önüne, ama sonra, bir kez de bırak iş olacağına varsın diye düşündü: Küçük bir Prag armağanı olarak onlara sunduğu heyecanının kendilerini onurlandırdığını hissetmeliydi bu insanlar.

Yanılmadı. Dinleyiciler de heyecanlandılar.

Çek bilgin son sözcüğü söyleyince, Berck ayağa kalkıp alkışladı. Kamera hemen görüntüledi onu, yüzünü, alkışlayan ellerini, Çek bilgini de görüntüledi. Bütün salon ayağa kalktı, ağır ağır ya da birden, gülümseyen ya da ciddi yüzle, herkes el çırpıyordu ve bundan öylesine hoşlanmışlardı ki ne zaman duracaklarını bilemiyorlardı; ve karşılarında, Çek bilgin, uzun, çok uzun boylu, sakarcasına uzun ve bedeninden sakarlık yayıldıkça duygulandırıcı oluyor, kendisini duygulanmış hissediyordu, öyle ki gözyaşları artık gözkapaklarının altına sinmiyor, ama kendisini giderek daha çok alkışlamaya başlayan meslektaşlarının gözlerinin önünde, burnunun iki yanından ağzına, çenesine doğru görkemle akıyordu.

Sonunda alkışlar dindi, insanlar yerlerine oturdular ve Çek bilgin titreyen bir sesle konuştu: "Teşekkür ederim, dostlarım, bütün kalbimle teşekkür ederim." Oradan ayrılıp yerine yöneldi. Ve hayatının en büyük ânını yaşıyordu, mutluluk ânını, evet mutluluk ânını, neden söylememeli bu sözcüğü, kendini büyük ve yakışıklı hissediyordu, kendini ünlü hissediyor ve sandalyesine doğru yürüyüşünün uzamasını ve hiç bitmemesini arzu ediyordu.

19

Bilgin sandalyesine doğru yürürken salona sessizlik egemendi. Belki de, salona sessizliklerin egemen olduğunu söylemek daha doğru olurdu. Bilgin bunlardan ancak birini fark ediyordu: Heyecanlı sessizliği. Heyecanlı sessizliğin, tıpkı bir sonatı bir ses tonundan ötekine geçiren fark edilmez değişim gibi, giderek sıkıntılı bir sessizliğe dönüştüğünü anlamıyordu. Söylenmesi çok güç bir adı olan bu bayın, alabildiğine heyecanlanıp, yeni sineklere ilişkin bulguları konusunda kendilerini bilgilendirecek konuşmasını okumayı unutmuş olduğunu anlamıştı herkes. Ve herkes ona bu durumu anımsatmanın kabalık olacağını biliyordu. Uzun bir duraksamadan sonra, kolokyum başkanı öksürdü ve "Teşekkürler Bay Tchécochipi... (konuğa anımsaması için son bir fırsat tanımak amacıyla epeyce sustu) ...ve şimdi bir sonraki konuşmacıyı kürsüye davet ediyorum," dedi. Bunun üzerine, salonun dibinden gelen boğuk bir gülüşle sessizlik kısa bir süre bozuldu.

Düşüncelere dalmış olan Çek bilgin ne gülmeyi, ne de meslektaşının konuşmasını duydu. Kendisi gibi sineklerle ilgilenen Belçikalı bir bilgin onu dalgınlığından uyandırıncaya kadar konuşmacılar birbirini izledi: Tanrım, konuşmasını okumayı unuttu! Elini cebine soktu, dokunduğu beş yaprak kâğıt düş görmediğinin kanıtı olarak orada duru-

yordu.

Yanakları cayır cayır yandı. Kendisini gülünç hissetti. Bir şey kurtarabilir miydi acaba? Hayır, bir şey kurtarmanın mümkün olmadığını biliyordu.

Birkaç dakikalık utançtan sonra, garip bir düşünceyle içi ferahladı: Gülünç olduğu doğruydu; ama olumsuz bir şey yoktu bunda, ne utanç verici bir şey, ne de kırıcı bir şey; bu gülünçlük, payına düşen bu gülünçlük, yaşamının ayrılmaz parçası olan kederi daha da yoğunlaştırdı, yazgısını daha hüzünlü ve bundan dolayı, daha büyük ve daha güzel yaptı.

Hayır, gurur, Çek bilginin melankolisini hiçbir zaman yalnız bırakmayacak.

20

Her toplantıda, bitişik salonda içki içmek için toplanan kaçaklar vardır. Böcekbilimcileri dinlemekten yorulan ve Çek bilginin ilginç başarısıyla yeterince eğlenemeyen Vincent, holde, barın yanındaki uzun masanın çevresinde öteki kaçaklarla birlikte.

Uzun süre sustuktan sonra, sonunda, tanımadığı insanların konuşmalarına katılmayı başarıyor: "Kaba davranmamı isteyen bir sevgilim var."

Pontevin bu cümleyi söylediği zaman kısa bir süre susmuş, dinleyiciler dikkatli bir sessizliğe gömülmüştü. Vincent aynı arayı vermeyi deniyor ve gerçekten insanların güldüğünü, katıla katıla güldüğünü duyuyor; bu yüreklendiriyor onu, gözleri parıldayarak, dinleyicilerini sakinleştirmek için eliyle bir hareket yapıyor, ama o anda hepsinin masanın öteki ucuna baktıklarını, birbirlerine karşılıklı kuş adları armağan eden iki kişiye güldüklerini görüyor.

Bir-iki dakika sonra sesini tekrar duyurmayı başarıyor: "Size, sevgilimin, kendisine kaba davranmamı istediğini söylüyordum demin." Bu kez herkes dinliyor onu ve Vincent ara vermek yanlışlığını bu kez tekrarlamıyor; sanki biri konuşmasına engel olmaya çalışıyormuş gibi, giderek, daha hızlı konuşuyor: "Ama yapamam, çok nazik bir insanım ben, değil mi..." ve yanıt olarak kendisi gülmeye

başlıyor. Gülüşünün ortada kaldığını görünce, hemen konuşmayı sürdürüyor ve konuşmasının hızını artırıyor: "Sık sık evime gelen bir daktilo kız var, ona...

— Bilgisayarla mı yazıyor? diye soruyor, birden ilgilenen biri.

Vincent yanıtlıyor: "Evet.

— Markası ne?

Vincent bir marka söylüyor. Adamınkinin markası başka ve kendisine bir yığın aşağılık hergelelikler yapmayı alışkanlık haline getiren bilgisayarı yüzünden başına gelen öyküler anlatmaya koyuluyor adam. Herkes eğleniyor, birkaç kez kahkaha patlatıyor.

Ve kedere kapılan Vincent eski düşüncesini anımsıyor: İnsanlar, bir insanın talihini, görünüşünün, yüzünün güzellik ya da çirkinliğinin, boyunun durumunun, saçının olup olmamasının belirlediğini düşünürler. Yanılgı. Her şeyi saptayan sestir. Vincent'ın sesiyse güçsüz ve cırlak konuşmaya başlayınca kimse fark etmiyor onu, öyle ki, sesini yükseltmek zorunda kalıyor, o zaman da herkes bağırdığını düşünüyor onun. Buna karşılık, usul usul konuşur Pontevin, güzel, kulağa hoş gelen, güçlü ve kalın sesi gümbür gümbür öter, herkes yalnızca onu dinler.

Ah, alçak Pontevin. Ona, bütün çeteyle birlikte kolokyuma katılma sözü vermiş, ancak eylemden çok söyleve yatkın kişiliğine yakışacak şekilde, daha sonra, verdiği sözü unutmuştu. Vincent, bir yandan hayâl kırıklığına uğramışken, öte yandan, yola çıkmadan önce ustasının verdiği buyruğa

ihanet etmemek zorunda hissediyordu kendini: "Bizi temsil etmek zorundasın. Bizim ortak davamız için hareket etmek konusunda yetki veriyorum sana." Kuşkusuz, gırgırına bir buyruktu bu, ama Gaskonyalı Kahvesi çetesi, yaşadığımız bu nafile dünyada uyulmaya değer buyrukların sadece gırgırına buyruklar olduğuna inanıyordu. Vincent, Pontevin'in etkileyici yüzünün yanında, Machu' nun onaylayarak gülümseyen ablak suratını anımsıyordu. Bu buyruk ve gülümsemeden güç alan Vincent harekete geçmeye karar verdi; çevresine baktı, barın çevresindeki insanlar arasında hoşuna giden bir kız gördü.

21

Bu böcekbilimcilerin tümü tuhaf hödükler sahiden: Kendilerini olağanüstü bir dikkatle dinliyor olmasına, gülünecek yerde gülmeye, onlar ciddileştiklerinde ciddileşmeye hazır görünmesine karşın, ilgilenmiyorlar genç kızla. Görünüşe bakılırsa, burada bulunan erkeklerden hiçbirini tanımıyor ve kimsenin fark etmediği özenli tepkileri, ürkek bir ruhu gizliyor. Vincent kalkıyor, genç kızın bulunduğu topluluğa yaklaşıyor, onunla konuşuyor. Az sonra ötekilerin yanından ayrılıyorlar, daha başından kolayca gelişeceği ve bitmeyeceği anlaşılan bir konuşmaya dalıp gidiyorlar. Kızın adı Julie, daktilo, böcekbilimcilerin başkanının yanında küçük bir işi var; öğleden bu yana yapacak işi kalmamış, kendini ürküten, ama aynı zamanda, daha düne kadar hiç böcekbilimci görmemiş olduğu için, ilgisini çeken bu insanların arasında, bu ünlü şatoda akşamı geçirmek için bu fırsattan yararlanıyor. Kendini iyi hissediyor onun yanında Vincent, sesini yükseltmek zorunda değil, tam tersine, ötekilerin duymaması için alçak sesle konuşuyor. Sonra kızı küçük bir masaya sürüklüyor, burada yan yana oturabilirler, elini kızın elinin üzerine koyabilir.

"Biliyorum, diyor Vincent, her şey sesin gücüne bağlı. Ses, güzel bir yüzden daha önemlidir.

— Sesin güzel senin.

— Sahi mi?

— Evet, öyle.

— Ama zayıf.

— Ama hoş böyle. Oysa, benim sesim berbat, gıcırtılı, gak gak, bir kart karganınki gibi, öyle değil mi?

— Hayır, diyor Vincent, sevecenlikle, sen de pervasız ve kışkırtıcısın!"

Vincent'ın söyledikleri hoşuna gidiyor Julie' nin: "Evet, galiba öyleyim.

— Bu heriflerin hepsi hıyarağası," diyor Vincent.

Kız onunla aynı düşünceyi paylaşıyor: "Tamamen öyle.

— Hepsi kendini beğenmiş. Burjuva inekler. Berck'i gördün mü? Ne hırbo!"

Kız tamamen onun gibi düşünüyor. Bu insanlar ona karşı sanki yokmuş gibi davranıyorlar, onların aleyhine duyduğu her şey hoşuna gidiyor, öcünü alıyor. Vincent giderek daha sevimli gelmeye başlıyor kıza, güzel çocuk, neşeli, sade ve kesinlikle kendini beğenmiş biri değil.

"Burayı tarumar etmek istiyorum," diyor Vincent.

Kulağa hoş geliyor. Bir ayaklanma vaadi gibi. Gülümsüyor Julie, alkışlamak isterdi.

"Sana bir viski getireceğim!" diyor Vincent, holün öteki ucundaki bara doğru yürüyor.

22

Bu sırada, kolokyumu kapatıyor başkan, katılımcılar gürültüyle salondan ayrılıyorlar, hol hemen doluyor. Berck, Çek bilgine yaklaşıyor, "Çok heyecanlandım, sizin..." Çek'in yaptığı konuşmanın türünü tanımlayabilecek oldukça nazik bir deyim bulabilmenin güçlüğünü sezdirmek için bilerek duraksıyor "...sizin... tanıklığınız için. Bizler çabucak unutmaya meyilliyizdir. Ülkenizde olup-bitenlere karşı son derece duyarlı olduğuma inanmanızı isterdim. Mağrur olması için hiçbir gerekçesi bulunmayan Avrupa'nın gururuydunuz."

Çek bilgin alçakgönüllülüğünü göstermek için, belli belirsiz bir karşı çıkma hareketi yapıyor.

"Hayır, karşı çıkmayınız, diye sürdürüyor Berck, bunu söylemek önemli benim için. Sizler, özellikle sizler, sizin ülkenizin aydınları, komünist baskıya inançla direnme göstererek, bizim genellikle sahip olmadığımız cesareti gösterdiniz, öylesine özgürlük kahramanlığı gösterdiniz ki bizler için izlenmesi gereken örnek oldunuz. Zaten," diye ekliyor, sözlerine bir teklifsizlik, bir içtenlik havası vermek için: "Budapeşte çok muhteşem bir kenttir ve belirtmeme izin veriniz, tamamen Avrupalı.

— Prag mı demek istiyorsunuz?" diyor çekingenlikle bilgin.

Ah, lânet olası coğrafya. Berck küçük bir yan-

lışlık yaptığını anlıyor ve meslektaşının davranış inceliğinden yoksunluğunun karşısında öfkesini bastırıp konuşmasını sürdürüyor: "Kuşkusuz Prag demek istiyorum, ayrıca Krakov da demek istiyorum, Sofya demek istiyorum, Saint-Petersbourg demek istiyorum, kocaman bir toplama kampından kurtulan bu Doğu kentlerinin hepsini düşünüyorum.

— Toplama kampı demeyiniz. İşimizi kaybediyorduk çoğu zaman, ama toplama kamplarında değildik.

— Bütün Doğu ülkeleri kamplarla kaplıydı, azizim! Gerçek ya da simgesel kamp, bunun bir önemi yok!

— Ama Doğu demeyiniz, diye karşı çıkmayı sürdürüyor Çek bilgin: Prag, sizin de bildiğiniz gibi, Paris kadar bir Avrupa kentidir. XIV. yüzyılda kurulan Charles Üniversitesi, Kutsal Roma İmparatorluğunun ilk üniversitesiydi. Bildiğiniz gibi, Luther'in habercisi, büyük kilise ve yazım reformcusu Jean Hus bu üniversitede öğretiyordu."

Hangi şeytan dürtüyor acaba Çek bilgini? Öfkeden kudurmasına karşın, sesinin sıcaklığını korumayı başaran Berck'in durmadan yanlışlarını düzeltiyor: "Aziz meslektaşım, Doğu'lu olmaktan utanmayınız. Fransa'nın çok büyük bir sevgisi vardır Doğu'ya karşı. XIX. yüzyıldaki göçünüzü düşününüz!

— XIX. yüzyılda hiç göç yapmadık.

— Ama Mickiewicz? Onun Fransa'da ikinci vatanını bulmasından gurur duyuyorum!

— Ama Mickiewicz...[1]" diye karşı çıkmayı sür-

dürüyor Çek bilgin.

Bu sırada Immaculata sahneye giriyor; kameramanına birtakım telâşlı işaretler yapıyor, sonra bir el hareketiyle Çek'i uzaklaştırıyor ve Berck'in yanına kendisi geçiyor, ona bakarak konuşuyor: "Jacques-Alain Berck..."

Kameraman kamerayı omzuna yerleştiriyor tekrar: "Bi dakka!"

Immaculata konuşmasını kesip kameramana bakıyor, sonra tekrar Berck'e dönüyor: "Jacques-Alain Berck..."

---

1. Çek bilgin, Mickiewicz'in Çek şairi olmadığını söylemeye bir türlü fırsat bulamıyor. Adam Mickiewicz en büyük Polonyalı şairlerden biridir, 1798 yılında Litvanya'nın Nowogrodek kentinde doğdu, 1855 yılında İstanbul'daki evinde öldü. Bu evin kapısında bununla ilgili bir tabela vardır. (Çev.)

23

Berck, bir saat önce, Immaculata ile kameramanı salonda gördüğünde, öfkeden haykıracağını düşünmüştü. Ama şimdi, Çek bilginin yol açtığı öfke, Immaculata'ya duyduğu öfkeyi bastırmıştı; yabansıl ukaladan kurtulduğu için minnet duyarak hafifçe gülümsedi bile ona.

Bundan yüreklenen Immaculata, neşeli ve açıkça senli benli bir sesle konuşmaya başladı: "Jacques-Alain Berck, yazgınızın bir parçası olarak üyesi bulunduğunuz böcekbilimciler ailesinin bu toplantısında, heyecan dolu anlar yaşadınız..." ve mikrofonu ona doğru uzattı.

Berck tıpkı bir öğrenci gibi yanıtlıyor: "Evet, büyük bir Çek böcekbilimcisi bulunuyor aramızda, kendini mesleğine adamak olanağından yoksun kalan bu bilgin ömrünü hapisanede geçirmek zorunda kaldı. Onun aramızda bulunuşu hepimizi heyecanlandırdı."

Dansçı olmak, yalnızca bir tutku değildir, insanın artık bırakması olanaksız bir yoldur; Duberques, AIDS'lilerle öğle yemeğinden sonra onu küçük düşürdüğünde, özsaygı zoruyla gitmemişti Somali'ye Berck, yanlış bir dans adımını düzeltmek zorunluluğu hissetmişti. Şu anda, söylediklerinin yavanlığını hissediyor, bir şeyin eksik olduğunu, bir tutam tuzun eksik olduğunu biliyordu, beklenmedik, çarpıcı bir şey söylemesi gerektiğini biliyordu.

Bu nedenle, duracağına, uzaktan yaklaştığını duyumsadığı olağanüstü esine doğru konuşmasını sürdürüyor: "Ve bu fırsattan yararlanarak bir Fransız-Çek Böcekbilimciler Derneği kurma önerimi size açıklamak istiyorum. (Bu düşüncesine kendisi de şaşırıp hemen keyifleniyor.) Bu konuyu az önce Praglı meslektaşımla konuşuyordum (Çek bilgine doğru belirsiz bir hareket yapıyor), kendisi, bu Derneği, iki ulus arasındaki dostluğu sonsuza kadar simgeleyecek, geçen yüzyılın büyük bir sürgün şairinin adıyla taçlandırmak düşüncesine nasıl sevindiğini söylüyordu. Mickiewicz. Adam Mickiewicz. Bu şairin hayatı, ne yaparsak yapalım, ister şiir yazalım, ister bilimle uğraşalım, yaptığımız şeyin bir isyan olduğunu bize anımsatacak bir derstir. ('İsyan' sözcüğünün üzerine basa basa söylüyor.) Çünkü insan her zaman isyan etmiştir (şu anda gerçekten yakışıklı ve biliyor bunu), öyle değil mi, dostum (Çek bilgine doğru dönüyor, hemen kameranın görüntü alanına giren Çek bilgin, sanki 'evet' dermiş gibi başını eğiyor), siz bunu yaşamınızla, özverilerinizle, acılarınızla, evet, bunu bana siz doğruluyorsunuz, bunu bana kanıtlıyorsunuz, insan adına lâyık insan her zaman isyan halindedir, baskıya karşı isyan halindedir ve artık baskı olmasa bile... (uzun bir ara veriyor, böylesine uzun, böylesine etkileyici ara vermeleri ancak Pontevin yapabilir; sonra hafif bir sesle:) ...kendimizin seçmediği insanlık durumuna karşı."

Kendimizin seçmediği insanlık durumuna karşı başkaldırı. Doğaçlama konuşmasının incisi olan bu son cümle kendisini de şaşırtıyor; aslında güzel

bir cümle zaten; birden onu siyasal tercihlerinin ötesine götürüyor ve ülkesinin en büyük zekâlarıyla aynı düzeye getiriyor: Böyle bir cümleyi Camus yazabilirdi, tıpkı Malraux ya da Sartre gibi.

Mutlu Immaculata kameramana işaret ediyor ve kamera duruyor.

Bunun üzerine Çek bilgin Berck'e yaklaşıp konuşuyor: "Çok güzeldi, gerçekten çok güzel, ama izin verirseniz size söyleyeyim, Mickiewicz yalnız..."

Seyirci karşısında kazandığı başarıdan sonra hâlâ sarhoş gibi Berck; katı, alaycı ve öfkeli bir sesle, Çek bilginin konuşmasını kesiyor: "Biliyorum, aziz meslektaşım, ben de biliyorum, Mickiewicz böcekbilimci değildi. Şairlerin böcekbilimci olmaları pek enderdir zaten. Ama bu elverişsiz duruma karşın, izninizle, sizin ve benim de aralarında bulunduğumuz böcekbilimciler de dahil olmak üzere bütün insanlığın gururudur şairler."

Büyük bir rahatlatıcı kahkaha patlıyor, uzun süre engellenmiş su buharı gibi; gerçekten de, kendiliğinden heyecanlanan bu bayın konuşmasını yapmayı unutmuş olduğunu anladıklarından bu yana böcekbilimcilerin hepsi gülmek istiyorlardı. Berck'in saygısız sözleri, sonunda onları çekingenliklerinden kurtarıyor ve büyük mutluluklarını gizlemeksizin dalgalarını geçiyorlar.

Çek bilgin afallıyor: Meslektaşlarının daha iki dakika önce gösterdikleri saygıyı neden yitirdi? Nasıl olur da gülerler, nasıl olur da gülebilirler? Hayranlıktan böyle kolayca küçümsemeye geçilebilir mi? (Elbette, aziz dostum, elbette!) Sevgi kırılgan,

narin bir şey midir peki? (Elbette, aziz dostum, kuşkusuz öyle.)

Aynı anda Immaculata, Berck'e yaklaşıyor. Yüksek sesle konuşuyor, çakırkeyif gibi: "Berck, Berck, muhteşemsin! Bu sensin işte! Ah, ironi gücüne nasıl da tapıyorum! Bu yeteneğinle bana da acı çektirdin! Liseyi anımsıyor musun? Berck, Berck, bana Immaculata dediğini anımsıyor musun? Uyumana engel olan gece kuşu! Düşlerini altüst eden! Birlikte bir film yapmamız gerek, senin portren. Bu filmi yapma hakkının sadece bana ait olduğunu onaylamalısın."

Çek bilgin bozguna uğratmasının ödülü olarak böcekbilimcilerin gülmeleri Berck'in kafasının içinde yankılanıyor hâlâ, onu kendinden geçiriyor; böylesine ânlarda, uçsuz bucaksız bir özdoyum gereksinimiyle kendinden geçer, genellikle kendini de korkutan hesapsız derecede içten hareketler yapabilir. Bu nedenle yapmak üzere olduğu şeyden dolayı onu şimdiden bağışlayalım. Immaculata'yı kolundan tutuyor, yabancı kulaklardan sakınmak için onu bir yana sürüklüyor, sonra, alçak sesle, onunla konuşuyor: "Siktir git, yaşlı orospu, yaşlı komşularınla, siktir git, gece kuşu, gece cadısı, gece kâbusu, budalalığımın anısı, bönlüğümün anıtı, anılarımın pisliği, gençliğimin pis kokulu sidiği..."

Immaculata onu dinliyor ve duyduğu şeyleri gerçekten duyduğuna inanmak istemiyor. Onun bu korkunç sözleri bir başkası için söylediğini, şaşırtmaca vermek için, çevreyi yanıltmak için söylediğini düşünüyor, bu sözlerin, kendisinin de anlayamadığı bir hile olduğunu düşünüyor; bu nedenle

usulca, safça soruyor: "Neden söylüyorsun bunları bana? Neden? Nasıl yorumlayacağım?

— Sana ne söylediysem öyle anlamalısın! İlk anlamıyla! En birinci anlamıyla! Orospuyu orospu olarak, başbelâsını başbelâsı olarak, kâbusu kâbus olarak, sidiği sidik olarak!"

24

Vincent bu süre içinde, holdeki bardan, horgörüsünün hedefi olan insanı gözetledi. Olay kendisinin on metre uzağında geçtiği için, ne konuşulduğunu anlamadı. Bununla birlikte bir şey apaçık ortadaydı! Berck, tıpkı Pontevin'in betimlediği gibi gözünün önünde, karşısında duruyordu: Bir kitle iletişim soytarısı, bir medya palyaçosu, bir gösterişçi, kendini beğenmişin biri, bir dansçı. Hiç kuşkusuz, yalnızca o burada bulunduğu için bir televizyon ekibi böcekbilimcilerle ilgilenmeye tenezzül ediyordu! Vincent onun dans sanatını inceleyerek dikkatle gözlemledi: Kamerayı hiç gözden kaçırmayışı, her zaman herkesin önünde bulunmak konusunda gösterdiği başarı, dikkati kendisinin üzerinde toplamak amacıyla yaptığı zarif hareket. Berck'in Immaculata'nın koluna girdiği sırada dayanamayıp bağırıyor Vincent: "Şuna bakın, ilgilendiği tek şey televizyoncu kadın! Yabancı meslektaşının koluna girmiyor, meslektaşları onun umurunda bile değil, özellikle de yabancı meslektaşları, onun tek efendisi televizyon, tek sevgilisi, tek kapatması, bahse girerim ki yalnızca o, çünkü dünyanın en büyük ödleği olduğuna da bahse girerim onun, dalyarak!"

Tuhaftır, ölgün inceliğine karşın bu kez çok iyi duyuldu sesi. Gerçekten de en ölgün seslerin bile duyulduğu ortamlar vardır. Özellikle de bizi kız-

dıran düşünceleri dile getirdikleri zamanlar. Vincent düşüncelerini açıklıyor, zeki ve sert, dansçıları, dansçıların Melek'le yaptıkları sözleşmeyi anlatıyor ve konuşma gücünden giderek hoşnut kaldığı için, göğe yükselen bir merdivenin basamaklarını çıkarmışçasına, abartılarını artırıyor. Gözlüklü, üç parçalı takım giyinmiş bir genç adam dinliyor onu, sabırla izliyor, tıpkı pusuya yatmış bir yırtıcı hayvan gibi. Sonra, Vincent'ın hızı kesilince o konuşmaya başlıyor:

"Sayın Bayım, doğduğumuz çağı seçmek bizim elimizde değildir. Ve hepimiz kameraların önünde yaşıyoruz. Bu durum artık insanlık durumunun bir parçası oldu. Savaştığımızda bile kameranın önünde savaşıyoruz. Herhangi bir şeye karşı çıkmak istediğimiz zaman, kameralar olmasa sesimizi duyuramayız. Sizin de dediğiniz gibi, hepimiz birer dansçıyız. Hatta diyebilirim ki: Ya dansçıyız, ya da kaçağız, döneğiz. Çağın gelişiminden hoşnut değile benziyorsunuz, Sayın Bayım. Öyleyse geriye dönün! XII. yüzyıla, ister misiniz? Ama o zaman da, modern barbarlık saydığınız için katedrallere karşı çıkacaksınız! Öyleyse daha gerilere gidin! Maymunlara katılın! Orada hiçbir modernlik tehdit etmeyecektir sizi, orada kendi evinizde olursunuz, makak maymunlarının el değmemiş cennetinde!"

Hiçbir şey, sert ve yaralayıcı bir saldırıya, sert ve yaralayıcı bir karşılık verememekten daha aşağılayıcı, daha küçültücü olamaz. Berbat bir durumda, alaycı gülüşleri duyarak uzaklaşıyor Vincent. Bir dakikalık acıdan sonra, Julie'nin kendisini bek-

lediğini anımsıyor; elinde olduğu gibi duran bardağı bir dikişte içiyor; sonra, bardağı barın tezgâhına bırakıyor ve iki yeni viski alıyor, biri kendisine, öteki Julie'ye götürmek için.

25

Üç parçalı takım elbise giymiş adamın görüntüsü ete batmış bir kıymık gibi duruyor yüreğinde, ondan kurtulamıyor; hele bir kadını baştan çıkartmaya uğraşırken, bu daha da berbat bir durum. Ama acıtan bir kıymığa takılmışken aklı, nasıl etkileyecek kadını?

Onun ruhsal durumunu fark ediyor Julie: "Nerelerdeydin şimdiye kadar? Bir daha geri gelmeyeceğini düşündüm. Beni başından savmak istediğini."

Kızın kendisine önem verdiğini anlıyor Vincent ve bu kıymığın verdiği acıyı biraz azaltıyor. Yeniden baştan çıkartıcı olmayı deniyor, ama kız güvensiz:

"Bana maval okuma. Değiştin, az önceki sen değilsin artık. Tanıdığın birine mi rastladın?

— Hayır, kesinlikle, diyor Vincent.

— Öyle, öyle. Bir kadına rastladın. Rica ederim, onunla gitmek istiyorsan gidebilirsin, daha yarım saat önce tanımıyordum bile seni. O halde tanımamayı sürdürebilirim."

Giderek hüzünleniyor Julie, bir erkek için, bir kadını kederlendirmekten daha iyi onduran bir merhem yoktur.

"Hayır, inan bana, kadın falan yok. Bir maganda vardı, deyyusun biri, takıştım biraz onunla. Hepsi bu, bu kadar," ve kızın yanağını okşuyor, öylesi-

ne içten, öylesine sevecen okşuyor ki kızın bütün kuşkuları silinip gidiyor.

"Yine de, Vincent, tamamen değiştin.

— Gel," diyor ona Vincent, onu bara götürüyor. Yüreğindeki kıymığı bir viski tufanının yardımıyla çıkarmak istiyor. Üç parçalı dangalak hâlâ orada, başka birkaç kişiyle birlikte. Yakınlarında hiç kadın yok, giderek daha da güzelleşen Julie'nin varlığı iyi geliyor Vincent'a. İki bardak viski daha alıyor, birini Julie'ye veriyor, ötekini kendisi çabucak içiyor: "Şuna bak, üç parçalı hötöröfe bak, gözlüklü.

— O mu? Ama Vincent, beş para etmez, beş para etmezin biri o, nasıl olur da dert edersin kendine onu?

— Haklısın. Götleğin teki. Tekerlek. Hödük," diyor Vincent ve Julie'nin varlığının, kendisini uğradığı bozgundan kurtardığını duyumsar gibi oluyor, çünkü gerçek utku, geçerli tek utku, böcekbilimcilerin hadım ortamında, kaşla göz arasında bir kadın tavlayarak kazanılan utkudur.

"Sıfır, ciğeri beş para etmez, inan bana, diye yineliyor Julie.

— Haklısın, diyor Vincent, böyle onunla ilgilenmeyi sürdürecek olursam onun kadar hırto olacağım sonunda," ve orada, barın yanında, herkesin önünde, dudaklarından öpüyor Julie'yi.

Bu, ilk öpüşmeleridir onların.

Parka çıkıyorlar, geziyorlar, duruyorlar ve yine öpüşüyorlar. Sonra, çimenlikte bir sıra bulup oturuyorlar. Uzaktan, ırmağın mırıltısı geliyor. Nasıl olduğunu bilmeden, sanki esrimiş gibiler; ama

ben biliyorum ne olduğunu: Madame de T.'nin ırmağını, onun aşk gecelerinin ırmağını duyuyorlar; hazlar çağı, zamanın kuyusundan gizli bir selâm gönderiyor Vincent'a.

Ve Vincent, sanki bunu algılarcasına: "Eskiden, bu şatoda, âlemler yapılırdı. XVIII. yüzyılda, biliyorsun. Sade, Marquis de Sade. *La Philosophie dans le boudoir*. Biliyor musun bu kitabı?

— Hayır.

— Okumalısın. Sana veririm. İki erkek ile iki kadın arasında, bir âlem sırasında geçen konuşmalar.

— Evet, diyor Julie.

— Dördü de çıplaktır, birlikte sevişirler.

— Evet.

— Hoşuna giderdi, değil mi?

— Bilemem," diyor Julie. Ama bu 'bilemem' bir red değil, benzersiz bir alçakgönüllülüğün dokunaklı içtenliği.

Bir kıymık öyle kolay kolay çıkmıyor. Acıyı bastırmak, geriletmek, onu düşünmüyormuş gibi davranmak gerekiyor, ama bu öykünüm de bir çaba istiyor. Vincent eğer Sade'dan bunca tutkuyla söz ediyorsa, Julie'yi etkilemek istemesinden çok, üç parçalı salağın kendisine yapmış olduğu hakareti unutmaya çalışmasından.

"Ama, diyor Vincent, çok iyi biliyorsun, ve sarılıp öpüyor onu. Bundan hoşlanacağını gayet iyi biliyorsun." *La Philosophie dans le boudoir* adlı bu olağanüstü kitaptan, bildiği birçok özdeyişi ona aktarmak, birçok durumu betimlemek isterdi.

Sonra kalkıp gezintilerini sürdürüyorlar. Koca-

man bir ay ağaç dallarının arasından beliriyor. Vincent, Julie'ye bakıyor ve, birden, büyülenmiş gibi oluyor: Beyaz ışık bir peri güzelliği verdi genç kıza, onu şaşırtan bir güzellik, genç kızda önceleri görmediği bir güzellik, ince, kırılgan, lekesiz, erişilmez bir güzellik. Birden, aklına nasıl geldi bilmiyor, genç kızın kıçının deliğini düşünmeye başlıyor. Birden, beklenmedik bir anda, gözünün önünde işte bu görüntü ve bundan kurtulması artık olanaksız.

Ah, kurtarıcı kıç deliği! Onun sayesinde, üç parçalı salak (sonunda, sonunda) tamamen yok oldu. Birkaç bardak viskinin başaramadığını, bir kıç deliği bir saniyede becerdi işte! Julie'ye sarılıp öpüyor, memelerini mıncıklıyor, ince peri güzelliğini seyrediyor ve, bu sırada, sürekli olarak, kızın kıçının deliğini düşünüyor. Ona, "Memelerini mıncıklıyorum, ama yalnızca kıçının deliğini düşünüyorum," demek için yanıp tutuşuyor. Ama yapamıyor bunu, bu sözcükler çıkmıyor ağzından. Vincent kızın kıç deliğini düşündükçe daha da beyazlaşıyor Julie, daha saydam, daha perisel; bu yüzden de bu sözcükleri yüksek sesle söylemesi olanaksız.

26

Véra uyuyor ve ben açık pencerenin önünde ayakta, aylı bir gecede şatonun parkında gezen iki insana bakıyorum.

Birden Véra'nın soluk alışının hızlandığını duyuyorum, yatağına dönüp bakıyorum, bir saniye sonra haykırmaya başlayacağını anlıyorum. Karabasan gördüğüne hiç tanık olmadım! Neler oluyor bu şatoda?

Uykudan uyandırıyorum onu, gözlerini kocaman kocaman açıp korkuyla bakıyor bana. Sonra anlatıyor, hızlı hızlı, sanki ateş basmış gibi: "Bu otelin çok uzun bir koridorundaydım. Birden bir adam çıktı ortaya ve bana doğru koştu. On metre kadar mesafe kalınca haykırmaya başladı. Ve, bir düşün. Çekçe konuşuyordu! Saçmasapan cümleler: 'Mickiewicz Çek değildir! Mickiewicz Polonyalıdır!' Sonra tehdit edercesine birkaç adım daha yaklaştı ve tam bu sırada sen uyandırdın beni.

— Bağışla, beni dedim ona, benim zırvalarımın kurbanı oldun.

— Nasıl?

— Sanki düşlerin bir çöp sepeti, budalaca sayfalar atıyorum oraya.

— Ne uyduruyorsun? Bir roman mı?" diye soruyor, sıkıntıyla.

Başımı eğiyorum.

"Bir gün, içinde tek bir ciddi sözcük bulunma-

yan bir roman yazmak istediğini söylemiştin bana, kaç kez. Senin Keyfin İçin Bir Koca Budalalık. Zamanın gelmiş olmasından korkuyorum. Ancak seni uyarıyorum: Dikkatli ol."

Başımı daha da aşağı eğiyorum.

"Sana annenin ne dediğini anımsıyor musun? Sesini, sanki dünmüş gibi duyuyorum: Milanku, şaka yapmayı bırak artık. Kimse anlamayacak seni. Herkesi inciteceksin, sonunda herkes nefret edecek senden. Anımsıyor musun?

— Evet, diyorum.

— Uyarıyorum seni. Ciddilik koruyordu seni. Ciddiyet yoksunluğu seni çırılçıplak bırakacak kurtların önünde. Ve kurtların seni beklediğini de biliyorsun."

Bu korkunç kehanetten sonra, yeniden uykuya dalıyor.

27

Çek bilgin, aşağı yukarı işte tam bu sırada, odasına girdi, bitkin, yüreği ölümcül yaralı. Berck'in alaylarından sonra patlayan kahkaha hâlâ kulaklarında yankılanıyor. Hâlâ afallamış durumda: Gerçekten, hayranlıktan küçümsemeye kolayca geçebilir mi insan?

Gerçekten de, kendime soruyorum, nereye gitti Dünya Çapında Tarihsel Yüce Güncel Olay'ın alnına kondurduğu öpücüğü?

Güncellik'in dalkavuklarının yanıldıkları şey işte bu. Tarihin sahnelediği durumların yalnızca ilk dakikalar süresince aydınlatıldıklarını bilmiyor bu dalkavuklar. Hiçbir olay bütün süresince güncel değildir, yalnızca kısacık bir süre, başlangıçta. Milyonlarca televizyon seyircisinin açgözlülükle seyrettikleri ölen Somalili çocuklar artık ölmüyorlar mı? Ne oldular acaba? Şişmanladılar mı, yoksa zayıfladılar mı? Somali diye bir ülke var mı hâlâ? Dahası, hiç varolmuş muydu? Bir serabın adı olmasın sakın?

Bunların çağdaş dünya tarihini anlayış biçimleri, büyük bir konserde Beethoven'in yüz otuz sekiz yapıtının hepsini birbiri ardınca, durmadan, ama hepsinin sadece ilk sekiz ölçüsünü çalarak sunmaya benziyor. Aynı konser on yıl sonra tekrarlansaydı, her yapıttan yalnızca bir nota, yani tek bir ezgi olarak sunulan yüz otuz sekiz notayı kon-

ser boyunca çalarlardı. Ve yirmi yıl sonra, bütün Beethoven müziği, sağırlığının ilk günü duyduğu o sonsuz ve çok yüksek noktaya benzeyen çok uzun ve tiz bir nota olarak özetlenebilirdi.

Çek bilgin üzüncüne dalıp gitmiş, herkesin unutmak istediği, o şanlı yapı işçiliği döneminden somut ve elle tutulur bir anı geliyor aklına, bir avuntu olarak: Kusursuz kaslar. Ölçülü bir hoşnutluk gülümsemesi beliriyor yüzünde, çünkü burada bulunan insanların hiçbirinin onunki gibi kasları olmadığı kesin bir gerçek.

Evet, ister inanın ister inanmayın, bu açıkça gülünesi düşünce rahatlatıyor bilgini. Ceketini fırlatıp atıyor ve yere yüzükoyun uzanıyor. Sonra, ellerine dayanarak gövdesini yerden kaldırıyor. Bu hareketi yirmi altı kez tekrarlıyor, şimdi çok hoşnut kendinden. Yapı işinde çalıştığı arkadaşlarıyla birlikte, iş bitiminde, şantiyenin arkasındaki küçük göle yüzmeye gittiğini anımsıyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, şimdi bu şatoda olduğunun yüz katı daha mutluydu o sıralar. İşçiler ona Einstein adını takmışlardı ve seviyorlardı onu.

Uçarı bir düşünce (bu uçarılığı anlıyor ve üstelik seviniyor buna) geliyor aklına: Otelin güzel havuzuna yüzmeye gidecek. Neşeli bir gururla ve bilinçli olarak, bu çok gelişmiş, aşırı kültürlü ve kısacası kalleş ülkenin cılız aydınlarına vücudunu göstermek istiyor. Bereket versin, Prag'dan mayosunu yanında getirmiş (gittiği her yere yanında götürür onu), hemen giyiniveriyor, kendine bakıyor aynada, yarı çıplak. Kollarını büküyor, görkemli bir şekilde şişiyor pazuları. "Biri geçmişime inanmaya-

cak olursa, işte pazularım, yadsınmaz birer kanıt!" Bedensel kusursuzluğun, kendisinin övünebileceği, onların ise nasipsiz kaldıkları bedensel kusursuzluğun simgelediği çok temel bir değerin var olduğunu Fransızlara göstere göstere havuzun çevresinde dolaşırken gözünün önüne getiriyor vücudunu. Sonra, otelin uzun koridorlarında yarı çıplak dolaşmayı yakışıksız bulup üzerine bir atlet fanila geçiriyor. Geriye ayakları kalıyor. Çıplak ayaklarla dolaşmak ayakkabı giymek kadar uygunsuz görünüyor; bunun üzerine yalnızca çorap giymeye karar veriyor. Böyle giyindikten sonra, aynada bir kez daha bakıyor kendine. Hüzün yeniden gururla birleşiyor ve yeniden kendine güveni geliyor.

28

Kıç deliği. Ama, örneğin, Guillaume Apollinaire'i örnek alıp başka türlü de söyleyebiliriz: Vücudun dokuzuncu kapısı. Apollinaire'in vücudun dokuz kapısı üzerine yazdığı şiirin iki değişkesi var: Birincisini, 11 Mayıs 1915 günü siperde yazdığı mektupla birlikte sevgilisi Lou'ya gönderdi, ikincisini, aynı yerden, aynı yılın 21 Eylül günü, bir başka sevgilisine, Madeleine'e yolladı. İkisi de güzel olan bu şiirler imgelem dünyaları bakımından farklıdırlar, ama biçimleri aynıdır: Her kıta sevgilinin vücudunun bir deliğine ayrılmış: Bir göz, öteki göz, bir kulak, öteki kulak, sağ burun deliği, sol burun deliği, ağız, sonra Lou'ya şiirde 'sağrının deliği' ve, son olarak dokuzuncu kapı, am. Ne var ki, Madeleine için yazılan ikinci şiirde kapılar konusunda ilginç değişiklikler oluyor. Am sekizinci sıraya geriliyor ve dokuzuncu sırayı 'iki inci dağ arasında' açılan kıç deliği alıyor: 'Ötekilerden daha gizemli', 'kimsenin konuşmaya cesaret edemediği büyüler'in kapısı, 'yüce kapı'.

İki şiirin yazılışları arasında geçen dört ay on günlük arayı, bu görüş değişimine, bu bulguya (Kıç deliği, çıplaklığın bütün nükleer enerjisinin toplandığı mucizeli nokta) yol açan yoğun cinsel hayâllere gömülmüş olan Apollinaire'in siperde geçirdiği dört ayı düşünüyorum: Am kapısı kuşkusuz önemlidir (kuşkusuz öyle, kim yadsımayı göze ala-

bilir?), ama kayda geçmiş, sınıflandırılmış, denetlenmiş, yorumlanmış, incelenmiş, denenmiş, gözetlenmiş, hakkında türküler yakılıp övgüler düzülmüş olan bu bölge çok resmî bir önemi haizdir. Am: Dedikodu düşkünü insanlığın buluştuğu gürültülü kavşak, kuşakların içinden geçtiği geçit. Son derece avamî olan bu mekânın mahremiyetine ancak budalalar inanır. Pornografi filmlerinin bile önünde eğildiği tabu olan, gerçekten mahrem mekân kıç deliğidir, yani yüce kapı; yüce, çünkü en gizemli, en gizli.

Apollinaire'in, top mermilerinin gümbürdediği bir göğün altında geçen dört ayla bedelini ödediği bu bilgeliğe, Vincent, ayışığı altında yarı saydamlaşan Julie'yle yaptığı bir gezinti sırasında erişiyor yalnızca.

29

Aklına bir şey takılmış da yalnızca bundan söz etmek istiyorsa, ama aynı zamanda, bundan söz edecek durumda değilse, kötü bir açmazdadır insan: Söyleyemediği şu kış deliği sözü Vincent'ın ağzında onu dilsizleştiren bir tıkaç gibi duruyor. Ama gökyüzü bu düğümü çözüyor: Ona şiirsel bir esin armağan ediyor; Vincent haykırıyor: "Bak!" ve ay yönüne bir hareket yapıyor. "Gökyüzüne açılmış kış deliği sanki!"

Gözlerini Julie'ye çeviriyor. Saydam ve sevecen, gülümsüyor Julie ve yanıtlıyor: "Evet," çünkü bir saattir, o ne söylerse söylesin hemen hayran olmaya hazırdır.

Vincent, onun 'evet'ini duyuyor, ama iştahı kursağında kalıyor. Bir peri gibi tertemiz görünüyor genç kız, Vincent onun 'kış deliği' dediğini duymak isterdi. Onun peri ağzının bu sözcükleri söylemesini istiyor, ah hem de nasıl istiyor bunu! Ona söylemek isterdi: Tekrarla benimle, kış deliği, kışın deliği, kış deliği, kışın deliği, ama cesaret edemiyor. Bunun yerine, kendini söz sanatına kaptırıp giderek eğretilemenin buyruğuna giriyor: "Evrenin karnını dolduran solgun ışığın çıktığı kış deliği!" Ve kollarını aya doğru uzatıp: "Sonsuzun kış deliğinde, ileri!"

Vincent'ın bu küçük doğaçlaması üzerine küçük bir yorum yapmaktan kendimi alamıyorum:

İtiraf edilmiş kıç deliği saplantısıyla, XVIII. yüzyıla, Sade'a ve 'libertin' topluluğuna olan bağlılığını uygulamaya geçirdiğini düşünüyor; ama bu saplantıyı tam anlamıyla ve sonuna kadar izlemek için yeterince gücü olmadığından, bir başka miras, çok farklı, dahası tam karşıtı bir miras, sonraki yüzyılın mirası yardımına koşuyor; başka bir deyişle, lirikleştirerek, eğretilemeye dönüştürerek, takdire değer 'libertin' saplantılarını dile getirmeyi başaramıyor. Bu yöntemle, libertinlik eğilimini, şiir eğilimine kurban ediyor. Ve kıç deliğini gökyüzündeki bir kadın gövdesine taşıyor.

Ah, bu yer değişimi üzüntü verici, görmeye katlanmak çok güç! Vincent'ın bu davranışını izlemek hoşuma gitmiyor: Tutkala yakalanmış bir sinek gibi eğretileme sanatına yapışmış, çırpınıp duruyor; hâlâ bağırıyor: "Gökyüzünün kıç deliği kutsal bir kameranın gözü gibi!"

Yorgunluklarının farkına varan Julie, kapı boşluklarının gerisindeki aydınlanmış holü göstererek, Vincent'ın şiirsel gösterilerine son veriyor: "Neredeyse herkes gitmiş."

Geri dönüyorlar: Gerçekten de, masalarda birkaç gecikmişten başka kimse yok. Üç parçalı züppe de yok. Bununla birlikte, yokluğu onu öylesine yoğun anımsatıyor ki onun soğuk ve sert sesini, meslektaşlarının gülüşünü yeniden duyuyor. Yeniden utanıyor: Onun karşısında nasıl bu kadar çaresiz kalabildi, dut yemiş bülbüle döndü, gıkı çıkmadı? Onu kafasından silip atmak istiyor, ama başaramıyor, konuşmasını tekrar duyuyor: "Hepimiz kameraların önünde yaşıyoruz. Bu artık insanlık du-

rumunun bir parçası oldu..."

Julie'yi tamamen unutuyor ve şaşkın şaşkın bu iki cümle üzerinde duruyor; nasıl da tuhaf: Züppenin kanıtı, Vincent'ın daha geçenlerde Pontevin'e yönelttiği eleştiriyle hemen hemen aynı: "Bir toplumsal soruna müdahale etmek, bir kötülük konusuna dikkat çekmek istersen, günümüzde, dansçı olmamayı, ya da öyle görünmemeyi nasıl becereceksin?"

Acaba bu nedenle mi züppe karşısında bu kadar sarsıldı? Düşünce biçimi kendisine çok yakındı da ondan mı saldırıya geçti? Birdenbire, ayaklarımızın altında, çıkış yolu bulunmayan bir sahneye dönüşen bir dünya yüzünden şaşkına dönmüş durumda, hepimiz aynı tuzağa mı düştük? Demek ki Vincent'ın düşünceleri ile züppenin düşünceleri arasında gerçek bir fark yok?

Hayır, bu düşünce dayanılır gibi değil! Berck'i hor görüyor, züppeyi hor görüyor ve hor görüsü yargılarının önüne geçiyor. Onları ayıran farkı anlamak için, bunu bütün açıklığıyla görmeyi başarıncaya kadar inatla direniyor: Onlar, tıpkı zavallı uşaklar gibi, kendilerine dayatılan koşullarda insanlık durumundan kıvanç duyuyorlar: Dansçı olmaktan mutlu dansçılar. Kendisine gelince, hiçbir çıkış yolu bulunmadığını bilmesine karşın, dünya ile uyuşamadığını haykırıyor. Züppenin suratına fırlatması gereken yanıt bu sırada aklına geliyor: "Kameraların gözü önünde yaşamak bizim zorunlu durumumuz haline geldiyse, ben buna karşı çıkıyorum. Bunu seçmedim ben!" İşte yanıt! Julie'ye doğru eğilip hiçbir açıklama yapmadan konuşuyor: "Ya-

pacağımız tek şey, seçmediğimiz insanlık durumuna karşı başkaldırıdır!"

Vincent'ın yersiz cümlelerine artık alışmış olan Julie, bu düşünceyi olağanüstü bulup kavgacı bir sesle yanıtlıyor: "Kuşkusuz öyle!" Ve sanki bu 'başkaldırı' sözcüğü içini neşeli bir güçle doldurmuş gibi, "Haydi, benim odama gidelim," diyor.

Bu sözcüklerin etkisiyle büyülenen Vincent, Julie'ye bakıyor; birden, züppe herif bir kez daha aklından silinip gidiyor.

Julie de büyülenmiş gibi. Vincent kendisiyle konuşmaya gelmeden önce birlikte olduğu insanların kimileri hâlâ barın yanındalar. Bu insanlar onun varlığını umursamamışlar, ona sanki yokmuş gibi davranmışlar, bundan dolayı da kendini aşağılanmış hissetmişti. Şimdi, onlara bakıyor, başı dik ve sapasağlam. Onu etkilemiyorlar artık. Şimdi önünde bir aşk gecesi var onun, bu geceyi kendi istenciyle, kendi cesareti sayesinde elde etti; kendini zengin, talihli ve bu insanların tümünden daha güçlü hissediyor.

Vincent'ın kulağına fısıldıyor: "Bunların hepsi hötöröf." Bu sözcüğün Vincent'ın sözcüğü olduğunu biliyor ve kendisini ona verdiğini, ona ait olduğunu anlatmak için söylüyor bunu.

Sanki Julie, eline bir mutluluk bombası vermiş gibi Vincent'ın. Şimdi, kız deliğinin bu güzel sahibesiyle doğruca onun odasına gidebilir, ama uzaktan gelen bir buyruğa boyun eğiyormuşçasına, ilkin burayı tarumar etmek zorunda olduğunu düşünüyor. Kız deliği görüntüsünün, yaklaşan çiftleşmenin, züppenin alaycı sesinin ve tıpkı bir Troçki

gibi, Paris'teki sığınağından büyük bir kargaşa, büyük bir ayaklanma yöneten Pontevin'in karaltısının birbirine karıştığı bir esrime anaforuna kapılıyor.

"Yüzeceğiz," diyor Julie'ye ve koşarak, şimdi bomboş duran ve yukarıda bekleyenlere kendini bir tiyatro sahnesi gibi sunan havuza giden merdiveni iniyor. Gömleğinin düğmelerini çözüyor. Julie ona doğru koşuyor. "Yüzeceğiz," diye tekrarlıyor Vincent ve pantolonunu fırlatıyor. "Haydi, soyun!"

30

Berck, Immaculata'ya o korkunç söylevi çekerken sesini yükseltmemiş, alçak sesle, vızıltıyla konuşmuştu; bu nedenle, çevredeki insanlar gözlerinin önünde geçen dramın gerçek yüzünü öğrenemediler. Immaculata renk vermemeyi başardı; Berck yanından ayrılınca kendisi merdivene yöneldi, merdiveni çıktı ve ancak odalara giden bomboş koridorda yalnız kalınca, sendelemekte olduğunu anladı.

Hiçbir şeyden habersiz kameraman, yarım saat sonra, birlikte kaldıkları odaya gelince, onu yatakta yüzükoyun yatar buldu.

"Ters giden bir şey mi var?"

Immaculata yanıtlamadı.

Kameraman yanına oturup elini başına koydu. Immaculata, sanki bir yılan dokunmuş gibi itti bu eli.

"N'oluyor, ters giden bir şey mi var?"

"Lütfen git ağzını gargara et, pis kokuya dayanamıyorum," yanıtını alıncaya kadar aynı soruyu birkaç kez tekrarlamıştı.

Pis kokmuyordu, her zaman sabunla yıkanıyordu, temizliğine özen gösterirdi, bu nedenle onun yalan söylediğini biliyordu, bununla birlikte, kendisine buyurulanı yerine getirmek için uysal uysal banyoya gitti.

Kötü koku düşüncesi aklına boş yere gelme-

mişti Immaculata'nın, şu kötü olaydan kaynaklanan, hemen bastırılmış yeni bir anıydı: Berck'in kötü kokusunun anısı. Ezilmiş Immaculata, hakaretlerini dinlerken, onun kokusuyla ilgilenecek durumda değildi, ama içindeki gizli bir gözlemci bu mide bulandırıcı kokuyu onun yerine almış ve şu son derece somut yorumu da eklemişti: Ağzı kokan erkeğin metresi yoktur; hiçbir metres hoşgörmez bunu; hepsi bir yolunu bulup ona kötü koktuğunu söyler ve bundan kurtulmaya zorlar onu. Immaculata, hakaret yağmuru altında, içini neşe ve umutla dolduran sessiz yorumu dinliyordu; bu yorumdan, çevresinde kurnazca yarattığı güzel kadınlar tayfına karşın, Berck'in uzun süredir zamparalık serüvenlerine kayıtsız kaldığını ve yanındaki yerin yatağında boş olduğunu öğreniyordu.

Romantik olduğu kadar pratik bir insan olan kameraman gargara yapıp yıkandıktan sonra, dostunu bu ezici ruhsal durumdan kurtarmanın biricik yolunun onunla sevişmek olduğunu düşündü. Bu nedenle, banyoda üzerine pijamasını geçirip ürkek adımlarla yatağa, onun yanına oturmak üzere döndü.

Ona dokunmayı göze alamadığı için, bir kez daha tekrarladı aynı soruyu: "Ters giden bir şey mi var?"

Immaculata benzersiz bir zihin çevikliğiyle yanıtladı: "Bana bu budalaca cümleden başka bir şey söyleyemeyeceksen, herhalde, kendi kendine konuşmak zorunda kalacaksın."

Yataktan kalkıp küçük giysi dolabına yürüdü;

astığı giysilere bakmak için kapağını açtı; bu giysiler etkiliyor onu; içinde belirsiz olduğu kadar güçlü bir istek uyandırıyorlar: Sahneden kovulmasına izin vermemek; hakarete uğradığı yerlerde bir kez daha dolaşmak; bozguna razı olmamak; bir bozgun varsa, bu bozgunu ona yaralı güzelliğini yeniden parıldatma, başkaldıran gururunu sergileme olanağı verecek büyük bir gösteriye dönüştürmek.

"Ne yapıyorsun? Gitmek mi istiyorsun? diye sordu kameraman.

— Önemli değil bu. Benim için önemli olan seninle birlikte kalmamak.

— Yahu, bana terslik ne onu söyle!"

Immaculata giysilerine bakıyor ve konuşuyor: "Altıncı kez," ve ben onun hesabında yanılmamış olduğunu belirtmek zorundayım.

"Mükemmeldin," diyor, onun ruhsal durumunu umursamamaya kararlı kameraman. "Buraya gelmekle iyi ettik. Berck üzerine film yapma tasarın çantada keklik gibi geliyor bana. Odamıza bir şişe şampanya ısmarladım.

— Canının istediğini canının istediğiyle içersin.

— Yahu, ters giden bir şey mi var?

— Bu yedinci. Seninle bitti. Kesinlikle. Ağzından çıkan kokudan bıktım artık. Sen benim karabasanımsın. Benim kötü rüyamsın. Benim başarısızlığımsın. Benim utancımsın. Benim aşağılanmamsın. Benim tiksintimsin. Bunu söylemek zorundayım. Acımasızca. Duraksamadan. Artık hiçbir anlamı kalmamış olan bu ilişkiyi uzatmadan."

Ayakta duruyor, giysi dolabının önünde, sırtı kameramana dönük, sakince konuşuyor, yavaş yavaş, alçak sesle, ıslık gibi bir sesle. Sonra soyunmaya başlıyor.

31

Böylesine sıkılmadan, böylesine belirgin bir kayıtsızlıkla, onun önünde ilk kez soyunuyor. Bu soyunmanın anlamı şu: Burada, benim yanımda bulunmanın, hiçbir, hiçbir önemi yok; ha senin varlığın, ha bir köpeğin ya da farenin varlığı, hepsi bir. Bakışların vücudumun tek miliminin bile umurunda değil. Senin karşında canım ne isterse yaparım, en uygunsuz şeyleri yapabilirim, senin önünde kusabilirim, kulaklarımı ya da cinsel organımı yıkayabilirim, otuzbir çekebilirim, işeyebilirim. Sen benim için, gözsüzsün, kulaksızsın, kafasızsın. Benim mağrur kayıtsızlığım, bana, senin önünde dilediğim gibi, utanıp-sıkılmadan davranmamı sağlayan bir örtüdür.

Kameraman, metresinin vücudunun gözleri önünde tepeden tırnağa değiştiğini görüyor: Şimdiye kadar kendini ona kolayca ve çabucak veren bu gövde, yüz metre yüksekliğinde bir altlık üzerinde yükselen bir Yunan heykeli gibi karşısında. Arzudan çılgına dönüyor, ama yalnızca cinsel olarak duyulmayan tuhaf bir arzu bu, kafasını, yalnızca kafasını dolduran bir arzu, zihinsel büyülenmenin yarattığı arzu, bir saplantı, gizemli bir çılgınlık, karşısındaki vücut, bir başkası değil, bu vücut hayatını doldurabilir, bu kesin, bütün hayatını.

Immaculata duyumsuyor bu büyülenmeyi, tenine yapışan bu sadakati ve bir soğuk dalga yürü-

yor başına. Kendisi de şaşırıyor buna, böylesine bir dalgayı hiç yaşamadı. Tutku, sıcaklık ya da öfke dalgaları gibi bir soğukluk dalgası bu. Çünkü bu soğukluk gerçekten bir tutku; sanki kameramanın mutlak bağlılığı ile Berck'in kesin reddi, karşı koyduğu aynı lânetin iki yüzüymüş gibi; sanki Berck'in terslemesinin amacı onu her zamanki âşığının kollarına atmakmış ve bu terslemeye karşı biricik savunma bu âşıktan kesinlikle nefret etmekmiş gibi. İşte bu nedenle onu böylesine çılgın bir öfkeyle tersliyor ve onu bir fareye, bu fareyi bir örümceğe, bu örümceği başka bir örümcek tarafından yenen bir sineğe dönüştürmek istiyor.

Artık giyimli, üzerinde beyaz bir giysi var, aşağı inmeye kararlı, aşağı inecek ve kendini Berck'e ve herkeslere gösterecek. Beyaz renkli bir giysi getirmiş olmaktan çok mutlu, düğün rengidir beyaz, çünkü bir evlenme günü yaşadığı duygusu var içinde, karmakarışık bir evlilik, damatsız acıklı bir düğün. Bu giysinin altında, bu beyaz giysinin altında bir haksızlığın yarasını taşıyor, bu haksızlıkla büyüdüğünü ve trajedi kahramanlarının kendi acılarıyla güzelleşmeleri benzeri kendisinin de bu acıyla güzelleştiğini duyumsuyor. Ötekinin, pijamalı erkeğin arkasından geleceğini, kendisini seven bir köpek gibi arkasında duracağını bilerek kapıya yöneliyor, şatoyu bu şekilde dolaşsınlar istiyor, bir traji-komik çift halinde, bir kraliçe ile arkasında bir kırma köpek.

32

Lâkin, köpek rütbesini verdiği adam şaşırtıyor onu. Kapının önünde dikilmiş duruyor, yüzü öfkeli mi öfkeli. Boyun eğme isteğinin yerinde yeller esiyor şimdi. Kendisini haksız yere aşağılayan bu güzel kadına karşı koymak için umutsuzca bir istekle dolu. Onu tokatlayacak, onu dövecek, yatağa fırlatacak ve ırzına geçecek cesareti yok, ama bununla birlikte, onarılmaz, kaba ve saldırgan bir şey yapmak gereksinimi duyuyor.

Immaculata kapının eşiğinde durmak zorunda kalıyor.

"Bırak da geçeyim.

— Geçmene izin veremem, diyor.

— Benim için sen yoksun artık.

— Nasıl ben yokmuşum?

— Seni tanımıyorum."

Öfkeyle gülüyor kameraman: "Beni tanımıyor musun?" Sesini yükseltiyor: "Daha bu sabah düzüştük seninle!

— Benimle böyle konuşmana izin vermiyorum! Bu sözcüklerle asla benimle konuşamazsın!

— Daha bu sabah kendin dedin bu sözleri bana, düz beni dedin, düz beni, düz beni.

— O zaman hâlâ seviyordum seni, dedi canı hafifçe sıkılmış Immaculata, ama şu anda bu sözcükler bayağılık."

Bağırıyor kameraman: "Ama gene de düzüş-

tük!

— Bunu söylemeni men ediyorum!

— Geçen gece de düzüştük, düzüştük, düzüştük!

— Yeter!

— Bedenime sabahleyin nasıl katlanıyorsun da akşamleyin katlanamıyorsun?

— Bayağılıktan nefret ettiğimi çok iyi biliyorsun!

— Nefret etmen umurumda bile değil, vız gelir tırıs gider! Pis bir orospusun sen!"

Ah, bu sözcüğü ağzına almamalıydı, Berck'in söylediği sözcüğü. Haykırıyor Immaculata: "Bayağılıktan iğreniyorum ve senden iğreniyorum!"

Kameraman da bağırıyor: "Öyleyse iğrendiğin biriyle düzüştün! Ama iğrendiği bir erkekle düzüşen kadın tam anlamıyla bir orospudur, bir orospu, bir orospu!"

Kameramanın sözcükleri giderek kabalaşıyor, Immaculata'nın yüzünde korku beliriyor.

Korku mu? Sahiden korkuyor mu ondan? Pek sanmıyorum: Bu başkaldırının önemini abartmamak gerektiğini içinden çok iyi biliyor Immaculata. Kameramanın bağlılığını biliyor ve buna güveni var. Onun kendisine, kendini dinletmek, gördürtmek, dikkate aldırtmak için hakaret ettiğini biliyor. Zayıf olduğu için, güç kullanmanın yerine elinde kabalıktan ve saldırgan sözcüklerden başka bir şey bulunmadığı için hakaret ediyor. Immaculata eğer onu seviyor olsaydı, bunun pek önemi olmazdı, umutsuzca güçsüzlüğün bu patlamasından dolayı yumuşaması gerekirdi. Ama yumuşamak yerine,

ona acı çektirmek için engellenmez bir istek duyuyor. İşte bu nedenledir ki sözcükleri sözcük anlamlarıyla almaya, hakaretlerine inanmaya, ondan korkmaya karar veriyor. Ve bu nedenle, korkutmak istermişçesine gözlerini onun üzerine dikiyor.

Kameraman, Immaculata'nın gözlerindeki korkuyu görüyor ve kendini cesaretlenmiş hissediyor: Genellikle korkan, teslim olan, özür dileyen kameramandır, ama birden, ona gücünü, öfkesini gösterdiği için şimdi korkudan o titriyor. Immaculata' nın güçsüzlüğünü itiraf etmek üzere olduğunu, teslim olmak üzere olduğunu düşünüp sesini yükseltiyor; saldırgan ve güçsüz ahmaklıklarını sıralamayı sürdürüyor. Zavallı, her zaman onun istediği oyunu oynadığını, öfkesinde gücü ve özgürlüğü bulduğunu düşündüğü zamanlarda bile yönlendirilen bir nesne olarak kaldığını bilmiyor.

Immaculata: "Korkutuyorsun beni. İğrençsin, korkunçsun," diyor ve zavallı adam bu suçlamanın artık bir daha yürürlükten kalkmayacağını, kendisi gibi iyilik ve boyun eğmekten başka bir şey bilmeyen insan müsveddesinin artık sonsuza kadar bir ırz düşmanına, bir saldırgana dönüşeceğini bilmiyor.

"Beni korkutuyorsun," diyor Immaculata bir kez daha ve dışarı çıkmak için itiyor onu.

Kameraman onun geçmesine izin veriyor ve bir kraliçeyi izleyen bir kırma köpek gibi peşinden gidiyor.

33

Çıplaklık. *Nouvel Observateur*'ün Ekim 1993 sayısından bir kesik saklıyorum; bir araştırma: Sol olduğu söylenen bin iki yüz kişiye iki yüz on sözcüklük bir liste göndermişler ve bu sözcüklerden onlara çekici gelen, duyarlı oldukları, ilgi ve sevgi duydukları sözcükleri belirtmelerini istemişler; birkaç yıl önce de aynı araştırmayı yapmışlardı: O zaman, bu iki yüz on sözcük arasında sol eğilimli insanların üzerinde anlaştıkları, dolayısıyla ortak duyarlık gösterdikleri on sekiz sözcük vardı. Bugün, çekici bulunan ancak üç sözcük var. Sol yalnızca üç sözcük üzerinde mi anlaşabiliyor? Ne düşüş! Ne gerileme! Peki nedir bu üç sözcük? İyi dinleyin: Başkaldırı; kırmızı; çıplaklık. Başkaldırı ve kırmızı, eh anlaşılır bir şey. Ama bu iki sözcüğün dışında yalnızca çıplaklık, solcuların yüreğini çarptırıyor, yalnızca çıplaklık ortak simgesel miras olarak kalıyor, çok şaşırtıcı. Fransız Devrimi ile görkemli bir şekilde başlayan iki yüzyıllık şu muhteşem tarihten bize bu mu miras kaldı, Robespierre'in, Danton'un, Jaurès'in, Rosa Luxembourg'un, Lenin'in, Gramsci'nin, Aragon'un, Che Guevera'nın mirası bu mu? Çıplaklık? Çıplak karın, çıplak taşaklar, çıplak kıçlar? Solun son müfrezelerinin, çağlar boyu süregelen büyük yürüyüşlerini yaparmış havasıyla taşıdıkları son bayrak bu mu?

Ama açıkçası neden çıplaklık? Bir araştırma

enstitüsünün gönderdiği listede solcuların işaretledikleri bu sözcüğün onlar için anlamı ne?

Yetmişli yıllarda, herhangi bir şeye karşı (bir nükleer santrala karşı, bir savaşa karşı, paranın iktidarına karşı, daha bilmem neye karşı) öfkelerini açıklamak için çırılçıplak soyunup büyük bir Alman kentinin sokaklarında bağıra çağıra yürüyen Alman goşistlerinin gösteri yürüyüşlerini düşünüyorum.

Neyi açıklaması, neyi dile getirmesi gerekiyordu çıplaklığın?

Birinci varsayım: Çıplaklık onlar için özgürlüklerin en değerlisini, bütün değerlerin en çok tehlikede olanını simgeliyordu. Alman goşistler, çıplak cinsel organlarını göstererek kentin bir başından öteki başına yürüdüler, tıpkı zulme uğrayan Hıristiyanların omuzlarında tahtadan bir haç taşıyarak ölüme gitmeleri gibi.

İkinci varsayım: Alman goşistler bir değerin simgesini sergilemek istemiyorlar, yalnızca nefret ettikleri bir halkı şaşırtıp sarsmak istiyorlardı. Halkı sarsmak, ürkütmek, öfkelendirmek. Fil bokuyla topa tutmak. Dünyanın bütün lağımlarını onun üzerine boşaltmak.

Tuhaf ikilem: Çıplaklık, değerler arasında en yüksek değeri mi, yoksa bir düşman topluluğu üzerine fırlatılan bok bombası olarak en büyük pisliği mi simgeliyor?

Peki, Julie'ye, "Soyun," diye tekrarlayan ve "İktidarsızların gözleri önünde büyük bir doğaçlama oyun!" diye ekleyen Vincent için neyi simgeliyor çıplaklık?

Ya, uysalca ve dahası belli bir gayretkeşlikle, "Neden olmasın," diyen ve giysisini çıkartan Julie için neyi simgeliyor çıplaklık?

34

Çıplak Vincent. Biraz şaşkın durumda, öksürüklü bir gülüşle gülüyor, bu gülüş Julie'den çok kendine yönelik, çünkü camla kaplı bir yerde çıplak olmak onun için öylesine alışılmadık bir şey ki durumun tuhaflığından başka bir şey düşünemiyor. Julie çoktan sutyenini çıkarmış, sonra külotunu çıkartıyor, ama Vincent tam olarak göremiyor onu: Onun çıplak olduğunu görüyor, ama çıplak olduğu zaman nasıl göründüğünü bilmeden. Anımsayalım, bir süre önce kafasını genç kızın kıç deliğinin görüntüsüyle bozmuştu, şimdi bu delik ipek külottan kurtulmuşken onu hâlâ düşünüyor mu acaba? Hayır. Kıç deliği kafasından uçup gitti. Karşısında soyunan vücuda dikkatle bakacağına, ona yaklaşacağına, onu yavaş yavaş göreceğine, belki de ona dokunacağına, arkasını dönüp suya dalıyor.

Tuhaf çocuk şu Vincent. Dansçılara saldırıyor, ay konusunda coşup kendinden geçiyor, ama aslında bir sporcu. Suya dalıp yüzüyor. Birden, kendi çıplaklığını unutuyor, Julie'nin çıplaklığını unutuyor ve krol yüzmekten başka bir şey düşünmüyor. Onun arkasında, suya dalmayı beceremeyen Julie merdivenden sakına sakına iniyor. Ama Vincent ona bakmak için başını bile çevirmiyor! Ne yazık onun için: Çünkü güzel, çok güzel bu Julie. Vücudu ışıkla donanmış gibi; saflığından değil, başka bir şey yüzünden bunca güzel bu beden: Yapayal-

nız bir çıplaklığın acemiliğinden geliyor bu güzellik, çünkü Vincent'ın başı suyun içinde olduğu için, kimsenin kendisine bakmadığından emin. Su, yapağısının hizasına geliyor, soğuk gibi, dalmak isterdi, ama buna cesareti yok. Duruyor, kararsız; sonra, sakınarak bir basamak daha iniyor, şimdi göbeğine geliyor su; elini sokuyor suya ve okşayarak serinletiyor memelerini. Ona bakmak gerçekten güzel. Şu Vincent safoğlanının hiçbir şeyden haberi yok, ama ben sonunda, ne özgürlüğü, ne pisliği, hiçbir şeyi simgelemeyen bir çıplaklık görüyorum, her türlü anlamdan arınmış bir çıplaklık, olduğu gibi, saf ve bir erkeği büyüleyen bir çıplaklık.

Sonunda yüzmeye başladı. Vincent'dan daha yavaş yüzüyor, başı suyun üzerinde acemice duruyor; o havuzdan çıkmak üzere merdivene yaklaşırken Vincent on beş metrelik havuzu üçüncü kez kulaçlıyordu. Aceleyle Julie'nin peşinden gitti. Hol tarafından yüksek sesler gelmeye başladığında havuzun kıyısındaydılar.

Görünmeyen ve kim oldukları bilinmeyen insanların yakınlarda bulunmasından heyecanlanan Vincent bağırmaya başladı: "Arkadan becereceğim seni!" ve bir kır tanrısı sırıtışıyla genç kızın üzerine atıldı.

Yalnız başlarına dolaşırken bir tek edepsizce söz söylemeye cesaret edememişti, oysa şimdi söylediklerinin herhangi bir kimse tarafından duyulması tehlikesine karşın, çirkin sözler haykırıyordu, böyle bir şey nasıl oluyordu?

Evet öyle, çünkü gizlilik bölgesinden belli-belirsiz çıktı. Kapalı küçük bir yerde söylenen bir söz-

cüğün anlamı, aynı sözcüğün bir amfitiyatroda yankılanmasından daha başkadır. Bu sözcük onun tümüyle sorumlu olacağı ve özellikle yanındaki insana yöneltilmiş sözcük değildir artık, orada bulunan ve onlara bakan başka insanların işitmek isteyecekleri bir sözcüktür. Gerçekte, amfitiyatroda kimse yok, boş, ama boş olmasına karşın, sanal ve gerçekdışı, gizil ve gücül olarak bir seyirci var orada, onlarla birlikte.

Bu seyircinin kimlerden oluştuğu düşünülebilir; Vincent'ın kolokta görmüş olduğu insanları düşündüğünü sanmıyorum; çevresinde birçok seyirci var, ısrarcı, güç beğenir, ateşli, meraklı bir seyirci topluluğu, ama aynı zamanda yüz çizgileri silik ve kimliği belirsiz; yani onun kafasında tasarladığı seyirci dansçıların düşledikleri seyirci mi oluyor? Görünmez seyirci? Pontevin'in kuramlarının dayanağı olan seyirci? Bütün dünya? Yüzü olmayan bir sonsuzluk? Bir soyutlama? Tam olarak böyle değil: Çünkü bu kimliksiz kalabalığın arasında somut yüzler beliriyor: Pontevin ve öteki arkadaşları; eğlenerek bütün sahneyi gözetliyorlar, Vincent'ı, Julie'yi ve hatta onların çevresindeki bilinmez insanlardan oluşan seyircileri gözetliyorlar. Vincent haykırdığı sözcükleri onlar için söylüyor, onların hayranlıklarını, çok istediği takdirlerini kazanmak için.

"Beni arkadan düzemeyeceksin!" diye bağırıyor Julie. Pontevin'le ilgili bir şey bilmiyor, ama o da bu cümleyi burada olmayan, varsayımsal olarak burada olabilecek insanlar için söylüyor. Onların hayranlıklarını mı kazanmak istiyor? Evet, ama

yalnızca Vincent'ın hoşuna gitmek için istiyor bunu. Bu gece için ve kimbilir, belki de başka geceler için seçmiş olduğu erkek tarafından sevilmek amacıyla, bilinmeyen ve görünmeyen bir seyircinin alkışlarını kazanmak istiyor. Havuzun çevresinde koşuyor, memeleri neşe içinde iki yana sallanıyor.

Vincent'ın sözleri giderek daha gözüpek; yalnızca eğretileme oluşları keskin bayağılıklarını hafifçe gizliyor.

"Babafingomla deleceğim seni, duvara çivileyeceğim seni!

— Çivilemeyeceksin beni!

— Havuzun tavanında çarmıhta kalacaksın!

— Çarmıhta kalmayacağım!

— Dünyanın gözü önünde kıçının deliğini parçalayacağım!

— Parçalamayacaksın!

— Herkes kıçının deliğini görecek!

— Kimse kıçımın deliğini görmeyecek!" diye bağırıyor Julie.

Bu sırada yeniden sesler duyuyorlar, seslerin yakınlığı Julie'nin koşmasını hafifçe yavaşlatıyor, onu durmaya zorluyor: Birkaç saniye sonra tecavüze uğrayacak bir kadın gibi cırtlak sesle bağırmaya başlıyor. Vincent onu yakalıyor, birlikte yere düşüyorlar. Julie, Vincent'a bakıyor, gözleri kocaman kocaman açık, onun içine girmesini bekliyor, karşı koymamaya karar vermiş durumda. Bacaklarını açıyor. Gözlerini kapatıyor. Başını hafifçe yana çeviriyor.

35

Giriş gerçekleşmiyor. Gerçekleşmiyor, çünkü Vincent'ın aleti solmuş bir dağ çileği gibi küçük, ninesinin dikiş yüzüğü gibi.

Neden bu kadar küçük?

Bu soruyu doğrudan doğruya Vincent'ın aletine soruyorum ve gerçekten şaşırmış olan bu muhterem yanıtlıyor: "Peki neden bu kadar küçük olmayacakmışım? Büyümek için bir gereklilik görmedim! İnanın bana, aklıma böyle bir düşünce gelmedi doğ: usu! Haberli değildim. Vincent'la birlikte, havuzun çevresindeki tuhaf koşuyu izledim, ne olacağını merak ediyordum! Çok eğlendim! Şimdi Vincent'ı iktidarsızlıkla suçlayacaksınız! Rica ederim! Bu beni korkunç şekilde cezalandırmak olur, ve haksızlık olur böyle bir şey, çünkü mükemmel bir uyum içinde yaşıyoruz ve, yemin ederim size, birbirimizi asla hayâl kırıklığına uğratmaksızın. Ben her zaman ondan gurur duydum, o da benden gurur duydu!"

Alet doğru söylüyor. Zaten Vincent bu davranışından dolayı öyle fazla kızmadı. Aleti eğer evinin yalnızlığında böyle davranmış olsaydı, onun kesinlikle bağışlamazdı. Ama burada, tepkisini akıllıca, dahası uygun saymaya hazır. Bunun üzerine, her şeyi olduğu gibi kabul etmeye karar veriyor ve çiftleşme öykünümüne başlıyor.

Julie de öyle, ne öfkeli, ne de alınmış. Vin-

cent'ın devinimlerini gövdesinin üzerinde hissetmek, ama içinde hiçbir şey hissetmemek garibine gidiyor ama, sonuç olarak, kabul edilebilir bir şey, ve âşığının devinimlerine kendi devinimleriyle karşılık veriyor.

Daha önce duymuş oldukları sesler uzaklaştılar, ama havuzun çınlamlı boşluğunda yeni bir gürültü yankılanıyor: Yanlarından geçen bir koşucunun adımları.

Vincent daha hızlı, daha yüksek sesle soluk alıp veriyor; Julie inleyip hıçkırırken, Vincent homurdanıp böğürüyor; Julie inleyip hıçkırıyor, çünkü bir yandan Vincent'ın üzerinde gidip gelen ıslak bedeni canını yakıyor, bir yandan da onun çığlıklarını yanıtlamak istiyor.

36

Onları son anda fark eden Çek bilgin onlardan kaçamıyor. Ama sanki onlar orada değillermiş gibi yapıp bakışlarını başka yere çevirmeye zorluyor kendini. İçinde korku var: Batı'daki yaşamı henüz iyice tanımıyor. Komünizm dünyasında, şimdi sabırla öğrenmesi gereken birçok şey gibi, bir havuz kıyısında sevişmek olanaksızdı. Havuzun öteki yanına varmış durumda; başını şöyle bir çevirip düzüşen çifte çabucak bir göz atmak isteğine kapılıyor; çünkü aklına takılan bir şey var: Düzüşen erkeğin vücudu iyi idmanlı mı? Vücut gelişimi için en yararlı hangisi, bedensel sevişme mi yoksa bedensel işçilik mi? Ama, röntgencilikle suçlanmamak için kendini tutuyor.

Havuzun öteki kıyısında duruyor ve hemen idmana başlıyor: İlkin dizlerini yukarı çekerek yerinde koşu yapıyor; sonra ellerini yere dayayıp ayaklarını havaya kaldırıyor; jimnastikçilerin amuda kalkmak adına verdikleri bu hareketi çocukluğundan beri çok iyi yapar; şimdi de eskisi kadar güzel yapıyor; aklına bir soru geliyor: Büyük Fransız bilginlerinden kaçı kendisi gibi amuda kalkabilir? Ya kaç bakan? Adlarından ve fotoğraflarından tanıdığı bütün Fransız bakanları birer birer gözünün önüne getiriyor, onları bu pozisyonda hayâl etmeye çalışıyor, elleri üzerinde, dengede, ve sonuçtan hoşnut: Gördüğüne göre, bakanların hepsi beceriksiz

ve zayıf. Yedi kez amuda kalktıktan sonra, yüzükoyun uzanıp ellerine dayanarak gövdesini yerden kaldırıyor.

37

Çevrelerinde olup bitenle ne Julie ne de Vincent ilgileniyor. Teşhirci değil onlar, başkalarının bakışıyla kışkırtılmak, bu bakışı yakalamak, kendilerine bakan bir başkasına bakmak istemiyorlar; onlar âlem[1] yapmıyorlar, bir temsil onlarınki, ve oyuncular oyun sırasında seyircilerin gözleriyle karşılaşmak istemezler. Vincent'dan da çok Julie hiçbir şey görmemeye çabalıyor; bununla birlikte, yüzün e çakılıp kalan bakış öylesine ağır ki onu hissetmemesi olanaksız.

Gözlerini kaldırıyor ve bakışın sahibini görüyor: Çok güzel beyaz bir giysi içinde bir kadın, gözlerini dikmiş ona bakıyor; bakışı tuhaf, uzak, ama gene de ağır, korkunç ağır; umutsuzluk kadar ağır, ne -yapacağımı- bilemiyorum kadar ağır, ve Julie bu ağırlığın altında kendini kötürümleşmiş hissediyor. Devinimleri yavaşlıyor, ölgünleşiyor, sonunda duruyor; birkaç inilti daha ve susuyor.

Beyazlı kadın, korkunç bir haykırma isteğiyle boğuşuyor. Kendisi için haykırmak istediği kimse bu haykırışı duymadıkça, onun kadar güçlü olan bu istekten kurtulması olanaksız. Birden, kendini tutamıyor artık, bir çığlık atıyor, tiz ve korkunç bir çığlık.

Julie o zaman şaşkınlıktan kurtulup doğrulu-

---

1. Orgie. (Çev.)

yor, külotunu alıp geçiriyor, ortalığa saçılmış giysilerini aceleyle toparlayıp örtünüyor ve koşarak kaçıyor.

Vincent daha ağırdan alıyor. Gömleğini, pantolonunu buluyor, ama külotu ortalıkta görünmüyor.

Onun birkaç adım gerisinde pijamalı bir adam duruyor, kimse görmüyor adamı, o da görmüyor kimseyi, bakışı beyazlı kadının üzerinde toplanmış.

38

Berck'in kendisini reddettiği düşüncesine katlanamayan Immaculata, onu kışkırtmaya gitmek, onun önünde bütün beyazlığıyla (bakirenin güzelliği beyaz renkli değil midir?) dolaşmak arzusuna kapıldı, çılgınca bir arzu, ama şatonun koridorlarında, hollerinde dolaşması bir işe yaramadı: Berck ortalıkta görünmüyordu ve kameraman peşinden geliyordu, ama kuyruğunu kısmış, düşkün, kırma bir köpek gibi değil, sert bir sesle bağırıp çağırarak. Dikkatleri üzerine toplamayı başardı Immaculata, ama kötü ve alaycı bir dikkat, bu nedenle adımlarını hızlandırmak zorunda kaldı; böylece, kaça kaça, havuzun kıyısına geldi, burada karşısına düzüşen bir çift çıktı, ve sonunda bastı çığlığı.

Bu çığlık kendisini uyandırdı: Birden, içine düştüğü tuzağı bütün açıklığıyla gördü: Arkasında kovalayanı, önünde su. Bu kuşatmanın çıkışsız olduğunu hemen kavradı; sahip olduğu tek kurtuluş yolunun saçma bir çıkış yolu olduğunu; yapabileceği en uygun hareketin delice bir eylemde bulunmak olduğunu; bunun üzerine bütün bilinciyle saçmalığı seçti: Öne doğru iki adım atıp suya atladı.

Suya düşüşü oldukça tuhaftı: Julie'nin tersine suya dalmayı çok iyi biliyordu; ne var ki, ilkin ayakları girdi suya, kolları çirkin bir biçimde yana açılmış halde.

Bütün devinimlerin pratik işlevlerinden baş-

ka, bu devinimleri yapan insanların niyetlerini aşan bir anlamları vardır; mayolu insanlar suya atladıklarında, bu hareket suya dalanların olası üzüntülerine karşın bir sevinci dile getirir. Giyinmiş bir insanın suya atlaması bambaşka bir şeydir: yalnızca boğulmak isteyen kimse giyinik olarak suya atlar; ve boğulmak isteyen kimse kafa üstü dalmaz suya; kendisini bırakır: Devinimlerin ilksel dili bunu gerektirir. Bu nedenle, Immaculata mükemmel bir yüzücü olmasına karşın güzel giysisiyle suya ancak acınacak bir biçimde atladı.

Sağduyulu hiçbir nedeni olmaksızın şimdi suyun içinde; anlamı yavaş yavaş içini dolduran davranışının sonucu olarak orada; kendi intiharını yaşadığını hissediyor, boğuluşunu; bundan böyle yapacağı her şey, sözsüz söylevini uzatacak olan bir baleden, bir pandomimden başka bir şey olmayacak:

Suya düştükten sonra doğruluyor. Burada havuz pek derin değil, su beline geliyor; bir süre ayakta duruyor, başı dik, gövde üstü ilerde. Sonra tekrar bırakıyor kendini. Bu sırada, giysisinden bir atkı kurtulup ölülerin ardında kalan anılar gibi suyun üzerinde yüzüyor. Yeniden doğruluyor, başı hafifçe arkaya kaykılmış, kolları açık; sanki koşmak istermiş gibi, birkaç adım ilerliyor, burada havuz birden derinleşiyor, sonra yeniden suya gömülüyor. Böyle ilerliyor, bir su hayvanına benziyor, başını suyun altına soktuktan sonra geriye atarak çıkartan bir mitolojik ördeğe benziyor. Bu hareketler, yukarılarda yaşamak ya da suyun dibinde can vermek arzusunu dile getiriyorlar.

Pijamalı adam birden dizüstü çöküyor ve ağlamaya başlıyor: "Geri dön, geri dön, bir caniyim ben, bir caniyim ben, geri dön!"

39

Havuzun derin tarafının kıyısında kolları üzerinde inip kalkarak şnav çeken Çek bilgin şaşkın şaşkın bakıyor: ilkin, yeni gelen çiftin düzüşen çifte katılmak için geldiğini, katı ahlâkçı komünist imparatorluğun yapı iskelelerinde çalışırken birçok kez anlatıldığını duyduğu şu ünlü âlemlerden birine sonunda tanık olacağını düşünüyor. Utanarak, böyle toplu düzüşme durumunda, buradan ayrılıp odasına gitmesi gerektiğini bile düşünüyor. Derken, o korkunç çığlık kulaklarını deliyor, kolları gergin durumda, öyle donmuş gibi kalakalıyor, şimdiye kadar gövdesini on sekiz kez kaldırıp indirmiş olmasına karşın idmanını sürdüremiyor. Gözlerinin önünde, beyaz bir giysi giymiş kadın suya düşüyor, ve arkasında, mavi ve pembe renkli birkaç yapay çiçekle birlikte bir atkı suyun üzerinde dalgalanmaya başlıyor.

Bedeninin üst bölümü yukarıda, hareketsiz duran Çek bilgin sonunda kadının boğulmak istediğini anlıyor: Kadın başını suyun altında tutmaya çalışıyor, ama iradesi yeterince güçlü olmadığı için her defasında doğruluyor. Şimdiye kadar hiç düşünemediği türden bir intihar olayına tanıklık ediyor Çek bilgin. Hasta, yaralı ya da kovalanan kadın doğruluyor, sonra suyun altında gözden kayboluyor, birkaç kez tekrarlanıyor bu; kuşkusuz yüzme bilmiyor kadın; ilerledikçe suya daha çok gömülüyor,

bu gidişle su onu büsbütün yutacak ve havuzun kıyısında diz çökmüş, ona bakarak ağlayan pijamalı adamın bomboş bakan gözlerinin önünde ölüp gidecek.

Çek bilgin böyle kararsız duramaz artık: Ayağa kalkıyor, suya doğru eğiliyor, bacaklar dizden bükülmüş, kollar arkaya gerilmiş.

Pijamalı adam kadını görmüyor artık; tam karşıda, on beş metre ötede, kendisini ilgilendirmeyen bir drama, pijamalı adamın kendisi ve sevdiği kadın için kıskançlıkla sarıldığı bir drama burnunu sokmaya hazırlanan iri, güçlü, biçimsiz bir yabancı adamın vücuduna gözlerini dikmiş büyülenmiş gibi bakıyor. Dramı kendisine ve sevdiği kadına saklıyor, çünkü kuşkuya yer bırakmayacak şekilde seviyor onu, şimdiki kini kuşkusuz gelip geçici bir kin; kendisine acı çektirse bile bu kadından sürekli olarak gerçekten nefret edemez. Akıl dışı duyarlılığının buyruğu altında, anlamadığı, ama taptığı o inanılmaz duyarlılığının buyruğu altında tepki gösterdiğini biliyor. Onu hakaretlere boğmuş olsa bile, onun masum olduğuna, beklenmedik anlaşmazlıklarının gerçek suçlusunun bir başkası olduğuna bütün kalbiyle inanıyor. Bu suçluyu tanımıyor, nerede olduğunu bilmiyor, ama onun üzerine atılmaya hazır. Böyle bir ruhsal durumda, suyun üzerine bir sporcu gibi eğilmiş olan adama bakıyor; onun geniş kadın kalçalı, aptalca iri baldırlı, güçlü, kaslı, orantısızlığı bir tuhaf vücuduna büyülenmiş gibi bakıyor, haksızlığın somut örneği saçma bir vücut. Bu adamla ilgili bir şey bilmiyor, ondan kuşkulanmıyor, ama duyduğu acıdan körleş-

miş durumda, bu çirkinlik anıtında kendi açıklanmaz acısının imgesini görüyor ve bu adama karşı müthiş, yaman bir kine kapıldığını duyumsuyor.

Çek bilgin suya dalıyor, birkaç güçlü kulaçta kadına yaklaşıyor.

"Bırak onu!" diye gürlüyor pijamalı adam, kendisi de suya atlıyor.

Bilgin kadının ancak iki metre uzağında; ayağı dibe değiyor.

Pijamalı adam ona doğru yüzüyor, yeniden haykırıyor: "Bırak onu! Dokunma ona!"

Çek bilgin kollarını kadının gövdesinin altına uzatıyor, uzun uzun içini çeken kadın şaşırıyor.

Bu sırada, pijamalı adam Çek bilginin yakınındadır: "Bırak onu, yoksa öldürürüm seni!"

Gözyaşlarından, önünde hiçbir şey göremiyor, biçimsiz bir gölgeden başka. Onu omzundan yakalayıp şiddetle sarsıyor. Bilgin devriliyor, kadın kollarından düşüyor. Yüzerek merdivene giden ve yukarı çıkan kadınla ilgilenmiyor artık iki erkek de. Bilgin, pijamalı adamın kin dolu gözlerine bakıyor, kendi gözleri de aynı kinle parıldıyor.

Pijamalı adam kendini tutamıyor artık ve vuruyor.

Bilgin ağzında bir acı hissediyor. Diliyle öndeki dişlerden birini yokluyor, dişin sallandığını anlıyor. Prag'lı bir dişçinin, çevresini başka takma dişlerle destekleyerek büyük bir ustalıkla köke vidaladığı bir takma diş bu; dişçi, bu dişin öteki dişler için dayanak olduğunu, bir gün bunu yitirecek olursa tam protez kullanmak zorunda kalacağını üstüne basa basa anlatmıştı ona ve Çek bilgin tam

protezden dehşetli korkuyordu. Diliyle sallanan dişi yokluyor ve sapsarı kesiliyor Çek bilgin, önce kaygıdan, sonra öfkeden. Bütün yaşamı dikiliyor karşısına ve aynı gün içinde ikinci kez gözleri yaşla doluyor; evet, ağlıyor, ağlamasının derinlerinden bir düşünce gelip burgu gibi giriyor kafasına: Her şeyi yitirdi, artık yalnızca kasları var, başka bir şeyi yok; ama bu kaslar, zavallı kasları ne işe yarayacak? Bu soru, tıpkı bir yay gibi, sağ koluna korkunç bir hareket veriyor: Sonunda buradan bir tokat fırlıyor, bir takma dişin kederi gibi müthiş bir tokat, Fransa'nın bütün havuz kıyılarının yarım yüzyıllık çılgınca düzüşmeleri gibi müthiş bir tokat. Pijamalı adam suyun altında kayboluyor.

Düşüş öylesine çabuk, öylesine kusursuz oluyor ki Çek bilgin adamı öldürdüğünü düşünüyor; bir anlık şaşkınlıktan sonra, eğilip adamı kaldırıyor, yüzüne birkaç kez hafifçe vuruyor; adam gözlerini açıyor, yitik bakışları biçimsiz gölgenin üzerinde duruyor bir an, sonra kurtulup kadının yanına ulaşmak için merdivene doğru yüzüyor.

40

Havuzun kıyısına çömelmiş kadın pijamalı adama büyük bir dikkatle bakmıştı, kavgasına, düşmesine. Adam havuzun mozaik döşeli kıyısına çıkınca, kadın doğruluyor ve merdivene yöneliyor, arkasına bakmaksızın, ama adamın kendisini izleyebilmesi için ağır ağır. Böyle, tek sözcük söylemeden, sırılsıklam ıslak, çoktandır bomboş duran holü geçiyorlar, koridorlara sapıyorlar ve odalarına geliyorlar. Giysilerinden su damlıyor, soğuktan titriyorlar, giysilerini değiştirmeleri gerekiyor.

Sonra?

Sonra ne? Elbette sevişecekler, siz başka bir şey mi düşünüyorsunuz? Bu gece sessiz olacaklar, yalnızca kadın inleyecek, haksızlığa uğramış biri gibi. Her şey böyle sürüp gidecek ve bu akşam ilk kez sahneledikleri oyun daha sonraki günlerde, daha sonraki haftalarda tekrarlanacak. Kadın, her türlü bayağılığın üzerinde, hor gördüğü bayağı dünyanın üzerinde bulunduğunu kanıtlamak için erkeği dizüstü çökmeye zorlayacak, erkek kendini suçlayacak, ağlayacak, kadın bu yüzden daha da rezilleşecek, onu boynuzlatacak, sadakatsizliğini teşhir edecek, ona acı çektirecek, erkek karşı koyacak, saldırganlaşıp korkunç şeyler yapmaya karar vererek kabalaşacak, bir vazo kıracak, korkunç küfürler yağdıracak, bunun üzerine kadın ağlama numaraları yapacak, onu ırz düşmanlığıyla, saldırgan-

lıkla suçlayacak, erkek yeniden diz çökecek, yeniden ağlayacak, yeniden kendini suçlu ilan edecek, sonra kadın onun kendisiyle yatmasına izin verecek, haftalar, aylar, yıllar boyu, bu böyle sürüp gidecek, taa sonsuza kadar.

41

Ya Çek bilgin? Dili sallanan dişe dayanmış, şöyle düşünüyor: Bütün hayatımdan işte elimde kalan bu: sallanan bir diş ve takma diş takmak zorunda olmanın yarattığı müthiş korku. Başka bir şey? Başka bir şey mi? Hiç. Apansız bir içe doğuşla, bütün geçmişini, acılı ve benzersiz olaylar bakımından zengin, eşsiz bir serüven olarak görüyor, ama niteliklerini fark etmeyi engelleyecek büyük bir hızla bütün gezegeni bir baştan bir başka kateden karmaşık olaylar yığınının küçücük bir parçası olarak görüyor bu geçmişi; bu yüzden Berck belki de haklı onu bir Macar ya da bir Polonyalı sandığı için, çünkü, belki de gerçekten Macardır, Polonyalıdır, belki de Türktür ya da Rustur, belki de kimbilir Somali'de ölen bir çocuktur. Olaylar çabucak olup bittiği zaman, kimse hiçbir şeyden emin olamaz, hiçbir şeyden, hatta kendisinden.

Madame de T.'nin gecesinden söz ederken, varoluş matematiği el kitabının ilk bölümlerinde yer alan, çok bilinen bir denklemi anımsatmıştım: Hızın derecesi unutmanın yoğunluğuyla doğru orantılıdır. Bu denklemden değişik doğal sonuçlar çıkartabiliriz, örneğin şu: Çağımız hız iblisine teslim ediyor kendini ve bu nedenle kendisini kolayca unutuyor. Oysa bu savı tersine çevirip şöyle söylemeyi yeğliyorum: Çağımızda unutma arzusu bir saplantı haline gelmiştir, bu nedenle, bu arzuyu

tatmin etmek için hız iblisine teslim olmuştur çağımız; kendini anımsamak istemediğini bize anlatmak için hızını arttırır; çünkü kendinden bıkmıştır; kendinden tiksinmektedir; belleğin küçük titrek alevini söndürmek istemektedir.

Aziz hemşerim, yoldaş, *musca pragensis*'in ünlü kâşifi, yapı iskelelerinin kahraman işçisi, suyun ortasında seni böyle dikilmiş görmekten acı çekmek istemiyorum artık! Soğukalgınlığına yakalanacaksın! Dost! Kardeş! Üzülme böyle! Çık! Yatmaya git! Unutulduğun için sevin, neşelen. Genel bellek yitiminin yumuşacık şalına sarın. Seni inciten gülüşü unut artık, yok artık bu gülüş, yok, tıpkı yapı iskelelerinde geçen yıllarının var olmaması gibi, mazlum şanının artık var olmaması gibi, yok artık bu gülüş. Şato sakin, aç pencereyi, ağaçların kokusu odanı dolduracak. Soluk al. Üç yüz yaşında kestane ağaçları bunlar. Bu mırıltı, Madame de T. ile şövalyesinin küçük evde sevişirlerken duymuş oldukları mırıltının tıpkısı; o sırada senin pencerenden görülen o küçük evi ne yazık ki sen göremeyeceksin şimdi, çünkü on beş yıl sonra, 1789 devrimi sırasında yıkıldı ve, ondan geriye Vivant Denon'un öyküsünün birkaç sayfasından başka bir şey kalmadı; sen okumadın bu öyküyü ve büyük bir olasılıkla da hiç okumayacaksın.

42

Vincent külotunu bulamadı, gömlek ve pantolonunu ıslak vücuduna geçirip Julie'nin ardısıra koştu. Ama Julie çok hızlı, kendisi çok yavaştı. Bütün koridorları dolaştı, ama bulamadı onu. Julie'nin odasının yerini bilmediği için, şansının çok az olduğunu görüyor, ama bir kapının açılıp Julie'nin sesinin kendisine, "Gel, Vincent, gel." diyeceğini umarak koridorlarda dolaşmayı sürdürüyor. Ama herkes uykuda, hiçbir gürültü duyulmuyor ve bütün kapılar kapalı kalıyor. Mırıldanıyor: "Julie, Julie!" Mırıltısını yükseltiyor, mırıltısını haykırıyor, ama yalnızca sessizlik yanıtlıyor onu. Onu hayâl ediyor. Ayın yarı saydamlaştırdığı yüzünü hayâl ediyor. Kızının deliğini hayâl ediyor. Ah, yanında çırılçıplak duran ve elinden kaçırdığı, büsbütün elinden kaçırdığı kızının deliği. Ne dokunduğu, ne de gördüğü. Ah bu müthiş görüntü yeniden gözünün önünde ve zavallı aleti uyanıyor, kalkıyor, ah kalkıyor, boş yere, akılsızca ve alabildiğine.

Odasına dönünce kendini bir sandalyenin üzerine bırakıyor, kafasının içinde yalnızca Julie'nin tutkusu var. Onu tekrar bulabilmek için ne olursa olsun yapmaya hazır, ama yapacak bir şey yok. Yarın sabahleyin kahvaltı etmek için salona inecek Julie, ama o, heyhat, çoktan Paris'te, bürosunda olacak. Ne adresini, ne soyadını, ne çalıştığı yeri biliyor, hiçbir şey. Maslahatının münasebetsiz bü-

yüklüğüyle somutlanmış sonsuz umutsuzluğuyla tekbaşına, yapayalnız.

Bu alet ki daha ancak bir saat önce, uygun boyutlarda kalmayı bilerek övgüye değer bir sağduyu örneği göstermiş ve bunu çok parlak bir söylevde, usa yatkınlığı hepimizi etkileyen kanıtlar getirerek doğrulamıştı; ama şimdi, bu kez, bütün sağduyusunu yitirmiş olan bu aletin aklından kuşkularım var; savunulabilecek hiçbir gerekçe olmaksızın, tıpkı insanlığın iç karartıcı suratına karşı neşeye övgüsünü haykıran Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi gibi bütün evrene karşı dimdik duruyor.

43

Véra ikinci kez uyanıyor.

"Radyoyu neden avazı çıktığı kadar açıyorsun, çok mu lâzım? Uyandırdın beni.

— Radyo dinlemiyorum. Çıt yok zaten.

— Hayır, radyo dinliyordun. Yaptığın çirkin bir şey. Uyuyordum.

— Yemin ederim!

— Üstelik şu neşeye övgü budalası, nasıl dinleyebilirsin böyle bir şey!

— Özür dilerim. Gene imgelemimin hatası.

— Nasıl imgelemin? Dokuzuncu Senfoniyi sen yazdın belki? Kendini Beethoven'in yerine mi koymaya başladın?

— Hayır, söylemek istediğim bu değil.

— Bu senfoni bana hiç böylesine çekilmez, böylesine uygunsuz, böylesine yersiz, böylesine çocukçasına cafcaflı, böylesine budalaca, safça bayağı gelmedi, hiçbir zaman. Artık dayanamıyorum. Yetti artık. Cin basmış bu şatoyu, artık bir saniye daha bile kalmak istemiyorum burada. Yalvarırım, gidelim buradan. Zaten güneş de doğuyor."

Ve yataktan çıkıyor.

44

Güneş doğuyor. Vivant Denon'un öyküsünün son sahnesini düşünüyorum. Şatodaki gizli odada yaşanan aşk gecesi, sırdaş oda hizmetçisinin âşıklara güneşin doğduğunu haber vermesiyle bitiyor. Şövalye çabucak giyiniyor, çıkıyor, ama şatonun koridorlarında yolunu kaybediyor. Görülmekten çekindiği için parka gidip iyi bir uyku çektikten sonra çok erken uyanmış biri gibi davranmayı yeğliyor. Hâlâ sarhoş gibi kafası, yaşadığı serüvenin gerçek anlamını çözmeye çabalıyor: Madame de T., âşığı Marki ile bozuştu mu? Bozuşmak üzere mi? Yoksa onu sadece cezalandırmak mı istiyordu? Yaşanan gecenin sonu nasıl gelecek?

Kafası bu sorularla uğraşırken, Madame de T.'nin âşığı Marki birden karşısına çıkıyor, şatoya daha yeni gelmiş ve şövalyeye doğru koşuyor: "Nasıl geçti?" diye soruyor ona, sabırsızca.

Aralarında geçen konuşma, şövalyeye serüvenini neye borçlu olduğunu açıklıyor: Kocanın dikkatini sahte bir âşığa yöneltmek gerekiyordu ve bu rolü oynamak kendisine düştü. Güzel bir rol değil, aslında gülünç bir rol, diye lütfedip açıklıyor Marki, gülerek. Ve bu özverisinden dolayı şövalyeyi ödüllendirmek istermiş gibi ona bazı itiraflarda bulunuyor: Madame de T. tapılası bir kadındır ve sadakat konusunda benzersizdir, üstüne yoktur. Ancak onun da bir kusuru var: Cinsel soğukluk.

Kocayı selâmlayıp saygılarını sunmak üzere birlikte şatoya dönüyorlar. Marki'ye karşı sıcak davranan koca şövalyeye yukarıdan bakıyor: Olabildiğince çabuk gitmesini istiyor; bunun üzerine, nazik Marki kendi arabasını öneriyor şövalyeye.

Sonra, Marki ile şövalye Madame de T.'yi ziyarete gidiyorlar. Görüşmenin sonunda şövalyeye birkaç sevgi dolu söz söylemeyi başarıyor Madame de T., kapı eşiğinde: Öyküde geçen son cümleler: "Şu anda aşkınız çağırıyor sizi; sevdiğiniz kadın aşkınıza lâyıktır. [...] Elveda, bir kez daha, elveda. Çok gönül çekicisiniz... Kontes'le aramı açmayın benim."

"Kontes'le aramı açmayın benim": Madame de T.'nin âşığına söylediği son sözler bunlar.

Hemen sonra, öykünün son sözcükleri: "Beni bekleyen arabaya bindim. Bu serüvenden çıkartılacak hisseyi düşündüm ve ... böyle bir şey bulamadım."

Bununla birlikte, kıssadan hisse şu: Kıssadan hisseyi Madame de T. simgeliyor: Kocasına yalan söyledi, âşığı Marki'ye yalan söyledi, genç şövalyeye yalan söyledi. Epiküros'un gerçek tilmizi Madame de T.'dir. Hazzın sevgili dostu. Koruyucu sevgili yalancı. Mutluluk bekçisi.

45

Öyküde geçenler şövalyenin ağzından anlatılıyor. Madame de T.'nin gerçekte ne düşündüğünü bilmiyor, kendi duygu ve düşüncelerini anlatırken de cimri davranıyor. Bu iki kahramanın iç dünyaları kapalı, yarı kapalı kalıyor.

Sabahleyin, Marki metresinin cinsel soğukluğundan söz ederken, söz konusu hatun bunun tam tersini kendisine kanıtlamış olduğu için şövalye bıyık altından gülmüş olmalı. Ama bu gerçekliğin dışında başka bir kesin bilgisi yok şövalyenin. Madame de T.'nin kendisiyle yaşadığı serüven, onun için alışkanlığının bir parçası mı, ya da onunla ender bir serüven mi yaşadı, hatta tek serüven mi? Yüreği etkilendi mi, yoksa kayıtsız mı kaldı? Yaşadığı aşk gecesi Kontes'e karşı içinde kıskançlık duyguları uyandırdı mı? Son sözleriyle şövalyeye Kontes'i salık veriyordu, bu sözlerinde içten miydi yoksa basit bir güvenlik gereksinimiyle mi söylemişti bunları? Şövalyenin yokluğu yüreğinde bir özlem duygusu uyandıracak mı yoksa umursamayacak mı?

Şövalyeye gelince: Sabahleyin Marki kendisiyle dalga geçerken, kendini tutmayı başararak nükteli bir karşılık vermişti. Ama gerçekte neler hissetti? Şatodan ayrılırken kendini nasıl hissedecek? Ne düşünecek? Yaşadığı cinsel hazzı mı yoksa adının gülünç çaylaka çıkmasını mı? Kendini garip

mi, yoksa mağlup mu hissedecek? Mutlu mu yoksa mutsuz mu?

Başka bir deyişle: Hazzı yaşayarak, haz için yaşayarak mutlu olunabilir mi? Hazcılığın ülküsü gerçekleşebilir mi? Böyle bir umut var mıdır? En azından bu umudun soluk bir alevi var mıdır?

46

Sanki yorgunluktan ölmek üzere. Yatağa uzanıp uyumak istiyor, ama zamanında uyanamamak tehlikesini göze alamıyor. Bir saat sonra yola çıkmalı, fazla gecikmemeli. Sandalyeye oturup başına motosiklet başlığını geçiriyor, ağırlığının uyuklamasına engel olacağını düşünüyor. Başında başlıkla oturmanın ve uyuyamamanın hiçbir anlamı yok. Kalkıyor, gitmeye karar veriyor.

Yakında yola çıkıyor olması Pontevin'i anımsatıyor. Ah Pontevin! Sorguya çekecek onu. Ne anlatmalı ona? Olan biten her şeyi anlatacak olsa dalga geçer, bu kesin ve bütün çete ona katılır. Çünkü bir anlatıcı kendi öyküsünde komik rolü oynarsa, her zaman eğlencelidir öykü. Zaten kimse Pontevin'den daha iyi beceremez bunu. Örneğin, başkasıyla karıştırdığı için saçlarından sürüklediği daktilo kızla yaşadığı olayı anlatması. Ama dikkat! Kurnazdır Pontevin! Herkes anlattığı gülünç öykünün çok daha gurur okşayıcı bir gerçeği gizlediğini sanır. Dinleyiciler, sertlik isteyen sevgilisine imrenirler ve daha kimbilir neler yaptığı güzel daktilo kızı kıskanarak düşünürler. Oysa, Vincent havuz kıyısındaki çiftleşme oyununu anlattığı zaman, herkes ona inanacak, kendisiyle, başarısızlığıyla alay edecek.

Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyor, öyküsünü biraz düzeltmeye, ona yeni bir biçim ver-

meye, birkaç fırça darbesi eklemeye çalışıyor. Yapılması gereken ilk şey, çiftleşme oyununu gerçek çiftleşmeye dönüştürmek. Havuza gelen, sevişmelerini görerek şaşırıp baştan çıkan insanları getiriyor gözünün önüne; hemen soyunuyorlar, kimileri onları seyrediyor, kimileri onları öykünüyor; Vincent ile Julie çevrelerindeki müthiş toplu çiftleşme gösterisini görünce, sahneleme sanatının gerektirdiği ince bir duyarlılıkla ayağa kalkıyorlar ve çılgınca eğlenen çiftlere birkaç saniye bakıyorlar, sonra, dünyayı yarattıktan sonra uzaklaşan tanrılar gibi ayrılıyorlar oradan. Tıpkı rastlaştıkları gibi ayrılıyorlar, bir daha kesinlikle görüşmemek üzere, herkes kendi yönüne.

Şu korkunç 'bir daha kesinlikle görüşmemek üzere' sözcükleri aklından geçer geçmez aleti uyanıyor ve Vincent başını duvara vurmak istiyor.

Şu tuhaflığa bakın: O âlem sahnesini kafadan uydururken bu uğursuz cinsel uyarılma söz konusu değildi; buna karşılık, gerçek, ama ortada olmayan Julie'yi kafasında canlandırınca, yeniden çılgınca tahrik oluyor. Bu nedenle âlem öyküsüne yapışıyor, onu hayâl ediyor, kendi kendine anlatıyor, bir daha, bir daha: Vincent ile Julie sevişiyorlar, başka çiftler geliyorlar, onlara bakıyorlar, soyunuyorlar ve havuzun çevresinde, az sonra, toplu çiftleşme dalgası yayılıyor. Sonunda, bu küçük pornografi filmi birkaç kez tekrarlanınca, aleti aklını başına topluyor, neredeyse sakinleşiyor.

Gaskonyalı Kahvesini, kendisini dinleyen arkadaşlarını gözünün önüne getiriyor. Pontevin, sevimli budala gülüşüyle Machu, uzman işi uyarılar

yapan Goujard ve ötekiler. Sonuç yerine onlara şöyle diyecek: "Dostlarım, sizin için düzdüm, hepinizin babafingosu bu müthiş âlemde yer aldı, ben sizin vekilinizdim, sizin büyükelçinizdim, sizin düzücü milletvekilinizdim, sizin paralı babafingonuzdum, çoğul bir babafingoydum!"

Odayı arşınlıyor ve son cümleyi yüksek sesle birkaç kez tekrarlıyor. Çoğul babafingo, ne muhteşem buluş! Sonra (tatsız tahrik artık tamamen geçti) çantasını alıp odadan çıkıyor.

47

Véra resepsiyona para ödemeye gitti, ben elimde küçük bir valiz, avluda duran arabamıza gidiyorum. Dokuzuncu Senfoni bayağılığının karımın uyumasına engel oluşuna ve kendimi çok iyi hissettiğim bu yerden ayrılmamızı hızlandırmasına üzülerek, çevreye özlemle bakıyorum. Şatonun sekisi. Soğuk ve kibar koca, akşamüzeri araba durduğu zaman, genç şövalyeyle birlikte gelen karısını karşılamak üzere buraya çıkmıştı. On saat kadar sonra, şövalye de buraya çıkıyor, yalnız şimdi, kendisine kimse eşlik etmiyor.

Madame de T.'nin dairesinin kapısı kapanır kapanmaz, Marki'nin gülüşünü işitti, buna biraz sonra bir kadın gülüşü de katıldı. Bir saniye kadar yürüyüşünü yavaşlattı: Neden gülüyorlar acaba? Kendisiyle mi alay ediyorlar? Sonra başka bir şey işitmek istemiyor ve gecikmeksizin çıkış kapısına yöneliyor; bununla birlikte, içinde hâlâ işitiyor bu gülüşü; bundan kurtulamıyor ve gerekten, hiçbir zaman kurtulamayacak bu gülüşten. Marki'nin cümlesini anımsıyor: "Bu rolde kendini hiç komik hissetmiyor musun peki?" Marki, sabahleyin bu alaylı soruyu sorduğunda sesini çıkarmamıştı. Marki'nin boynuzlandığını biliyordu ve Madame de T.'nin Marki'den ayrılmak üzere olduğunu ve bu nedenle kuşkusuz onu göreceğini, ya da öc almak istediğini ve bu nedenle onu büyük bir olasılıkla tekrar göre-

ceğini (çünkü bugün öç alan, yarın da öç alacaktır) neşe içinde düşünüyordu. Bunu bir saat daha düşünecekti. Ama Madame de T.'nin son sözlerinden sonra her şey açıklığa kavuştu: Gecenin gerisi gelmeyecekti. Hiç yarınsız.

Şatodan sabahın soğuk yalnızlığına çıkıyor; yaşamış olduğu geceden kendisine hiçbir şeyin kalmadığını düşünüyor, bu gülüşten başka: Öykü ağızdan ağıza dolaşacak ve kendisi gülünç biri olacak. Hiçbir kadının gülünç bir erkeğe göz dikmeyeceğini herkes bilir. Kendisinden izin almadan başına bir palyaço şapkası geçirdiler ve kendisinin bu şapkayı taşıyabilecek kadar güçlü olmadığını hissediyor. İçinde bir başkaldırı sesi duyuyor, bu ses onu öyküyü anlatmaya, olduğu gibi anlatmaya, yüksek sesle ve herkese anlatmaya çağırıyor.

Ama o bunu yapamayacağını biliyor. Hamhalat biri olmak, gülünç olmaktan daha beter bir şey. Madame de T.'ye ihanet edemez ve ona ihanet etmeyecek.

48

Vincent, resepsiyona gidenden değil de başka bir kapıdan çıkıyor avluya. Hâlâ, havuzun yanındaki âlem öyküsünü tekrarlıyor kendi kendine, yatıştırıcı etkisinden dolayı değil (her türlü kışkırtıdan artık çok uzak) ama Julie'nin katlanılması güç anısını bununla sarmalamak için. Gerçekten yaşanmış olanı yalnızca uydurulmuş öykünün unutturabileceğini biliyor. Bu yeni öyküyü vakit geçirmeden yüksek sesle anlatmak ve onu, Julie'yi yitirmesine neden olan o zavallı düzüşme oyununu hiçleştirecek, onu yaşanmamış kılacak görkemli bir bando mızıka gösterisine dönüştürmek istiyor.

"Çoğul bir babafingoydum," diye tekrarlıyor ve yanıt olarak, Pontevin'in suç ortağı gülüşünü duyuyor, Machu'nun sevimli gülümsemesini görüyor. Machu konuşuyor: "Sen bir çoğul babafingosun ve bundan böyle senin adın sadece Çoğul Babafingo olacak," diyor. Bu düşünce hoşuna gidiyor ve gülümsüyor.

Avlunun öteki tarafına bıraktığı motosikletine giderken, karşıdan gelen, başka bir dönemin giysilerini giymiş, kendisinden daha genç birini görüyor. Vincent şaşkınlıkla bakıyor ona. Ah, şu çılgın geceden sonra aklını iyice kaçırmış olmalı: Bu hayaletin nedenini mantıklı bir şekilde anlayacak durumda değil. Tarihi bir kılığa girmiş oyuncu mu? Şu televizyoncu kadınla ilişkili bir durum belki

de? Belki de dün şatoda bir reklâm klibi filmi çektiler? Ama gözleri karşılaştığında, hiçbir oyuncunun kesinlikle beceremeyeceği çok içten bir hayret görüyor genç adamın bakışlarında.

49

Şövalye yabancıya bakıyor. Dikkatini özellikle başlığı çekiyor. Bu türden başlıkları iki, üç yüzyıl önce savaşa giden şövalyeler giyerlerdi. Adamın kaba kılığı başlıktan daha az şaşırtıcı değildi. Biçimsiz, uzun ve geniş bir pantolon, ancak çok yoksul köylüler giyerdi böyle bir şey. Ya da, belki, keşişler.

Kendini gücü tükenmiş, alabildiğine sıkıntılı ve yorgun hissediyor. Belki uyuyor, belki düş görüyor, belki sayıklıyor. Sonunda, adam yanına yaklaşıyor, ağzını açıyor ve şaşkınlığını doğrulayan bir cümle söylüyor: "Sen XVIII. yüzyıldan mısın?"

Soru tuhaf ve saçma, ama adamın onu söyleyişi daha da tuhaf, sanki yabancı bir krallıktan gelmiş ve Fransa'yı tanımadan Fransızcayı sarayda öğrenmiş bir elçi gibi garip bir vurguyla konuşuyor. Bu vurgu, bu tuhaf söyleyiş, adamın gerçekten başka bir çağdan geldiğini düşündürüyor şövalyeye.

"Evet, ya sen? diye soruyor ona.

— Ben mi? XX. yüzyıldan." Sonra ekliyor: "XX. yüzyılın sonundan." Ve konuşmasını sürdürüyor: "Olağanüstü bir gece yaşadım."

Cümle şaşırttı şövalyeyi: "Ben de," diyor.

Madame de T.'yi düşünüyor ve birden bir minnet dalgası sarıyor içini. Tanrım, nasıl bu kadar önemseyebilir Marki'nin gülüşünü? Sanki en önemli şey yaşadığı gecenin güzelliği değilmiş gibi,

onu hâlâ böylesine bir esrime içinde hayaletler görmesine, düşleri gerçekle karıştırmasına, zamanın dışına çıkmasına yol açan bir esrime içinde tutan sanki güzellik değilmiş gibi.

Ve başlıklı adam, o tuhaf vurgulamasıyla tekrarlıyor: "Tam anlamıyla olağanüstü bir gece yaşadım."

Şövalye sanki 'evet' dermiş gibi başını sallıyor, seni anlıyorum, dostum. Seni başka kim anlayabilir? Ve sonra, düşünüyor: Ağzı sıkı olmaya söz vermiş olduğu için, yaşamış olduklarını kesinlikle kimseye söyleyemez. Ama iki yüzyıl sonra yapılan bir boşboğazlık hâlâ boşboğazlık mıdır? Libertinlerin tanrısının, konuşabilsin diye kendisine bu adamı gör dermiş olduğu duygusuna kapılıyor; sıkı ağızlı davranmak konusunda verdiği sözü de tutarak boşboğazlık yapabilsin diye; yaşamının bir ânını gelecek zamana taşısın diye; onu sonsuzluğa göndersin diye; onu övünceye dönüştürsün diye.

"Sen gerçekten XX. yüzyıldan mısın?

— Elbette, ahbap. Bu yüzyılda olağanüstü şeyler oluyor. Yaşama biçiminin, tutum ve davranışların özgürleşmesi. Tekrarlıyorum, müthiş bir gece geçirdim.

— Ben de," diyor bir kez daha şövalye ve kendi öyküsünü ona anlatmaya hazırlanıyor.

"Tuhaf bir gece, çok tuhaf, inanılmaz," diye tekrarlıyor keskin bakışlarını ona dikip ısrarla bakan başlıklı adam.

Şövalye onun inatçı bakışlarında konuşma arzusu okuyor. Bu inatçılıkta bulunan bir şey rahatsız ediyor onu. Bu konuşma sabırsızlığının, aynı za-

manda başkasını dinlemeye karşı amansız bir ilgisizlik içerdiğini anlıyor. Böylesine bir konuşma arzusuyla karşılaşan şövalye herhangi bir şey söyleme hevesini yitiriyor hemen ve birden, bu rastlantıyı uzatmayı gereksiz buluyor.

Yeni bir yorgunluk dalgası hissediyor. Elini yüzünde gezdiriyor ve Madame de T.'nin parmaklarına bırakmış olduğu aşk kokusunu duyuyor. Bu koku içinde bir özlem uyandırıyor ve ağır ağır, düşler içinde Paris'e gitmek için arabada yapayalnız olmaya can atıyor.

50

Eski çağın giysilerini giymiş adam Vincent'a çok genç görünüyor, bu nedenle de onun kendisinden daha yaşlı insanların itiraflarına ilgi duyması neredeyse zorunluymuş gibi geliyor. Vincent ona iki kez "olağanüstü bir gece yaşadım" dediğinde, öteki "ben de" yanıtını verince, adamın yüzünde bir merak belirdiğini görür gibi olduğunu düşündü, ama daha sonra bu merak birdenbire, anlaşılmaz bir şekilde silinip gitti, yerini neredeyse saygısız bir kayıtsızlık aldı. İtirafa elverişli dostça hava ancak bir dakika kadar sürdü, sonra uçup gitti.

Genç adamın giysisine öfkeyle bakıyor. Peki, sonuç olarak, kim bu gülünç adam? Gümüş işlemeli ayakkabılar, kalça ve bacaklara kalıp gibi oturan beyaz iç donu, göğsü baştan başa süsleyen, betimlenmesi olanaksız süsler, kadifeler, danteller. Genç adamın boynuna bağlı kurdeleyi iki parmağının arasına alıyor ve alaycı bir hayranlığı dile getiren bir gülümsemeyle bakıyor ona.

Bu davranışın teklifsizliği eski zaman giysisi giymiş adamı öfkelendiriyor. Yüzü hınçla kasılıyor. Karşısındaki haddini bilmezi tokatlamak istermiş gibi sallıyor sağ elini. Vincent kurdeleyi bırakıp bir adım geriliyor. Adam, Vincent'a küçümseyici bir bakış fırlattıktan sonra geri dönüp arabaya doğru yürüyor.

Vincent'ın yüzüne adamın fırlattığı küçümse-

me onu gerisin geri iç karmaşasına yolluyor. Birden kendini yorgun hissediyor. Âlemle ilgili öyküyü kimseye anlatamayacağını biliyor. Yalan söylemeyi beceremeyecek. Yalan söyleyemeyecek kadar üzgün. Bir tek isteği var: Bu geceyi, bu heder edilmiş geceyi çabucak unutmak, silmek, yok etmek istiyor — ve o anda karşı konulmaz bir hız tutkusu hissediyor.

Kararlı adımlarla, motosikletine doğru çabuk çabuk yürüyor, motosikletini arzu ediyor, motosikletine karşı, üzerinde her şeyi unutacağı, üzerinde kendisini unutacağı motosikletine karşı içi sevgiyle dolu.

51

Véra arabada yanıma oturuyor.

"Şuraya bak, diyorum ona.

— Nereye?

— Şuraya! Bak Vincent! Tanımadın mı onu?

— Vincent mı? Motosiklete binen mi?

— Evet. Hızlı sürmesinden korkuyorum. Onun için gerçekten korkuyorum.

— Hızlı sürmeyi seviyor mu? O da mı?

— Her zaman değil. Ama bugün çılgın gibi sürecek.

— Cinler basmış bu şatoyu. Herkese felâket getirecek. Yalvarırım, sür arabayı.

— Bir saniye bekle."

Arabaya doğru ağır ağır yürüyen şövalyemi biraz daha seyretmek istiyorum. Adımlarının ahenginin tadını çıkarmak istiyorum: İlerledikçe yavaşlıyor. Bu yavaşlıkta bir mutluluk belirtisi gördüğümü sanıyorum.

Arabacı selâmlıyor onu; şövalye duruyor, parmaklarını burnuna götürüyor, sonra arabaya biniyor, oturuyor, bir köşeye büzülüyor, bacaklarını güzelce uzatıyor, araba sallanıyor, az sonra uyuklayacak, sonra uyanacak ve bütün bu süre boyunca ışığın içinde acımasızca yitip giden geceye daha yakın olmaya çalışacak.

Hiç yarınsız.

Hiç dinleyicisiz.

Yalvarırım, dostum, mutlu ol. İçimdeki şu belirsiz duyguya göre, senin mutlu olma yeteneğine bağlı bizim biricik umudumuz.

Araba sisin içinde yitti, ben de yola çıktım.